

Huiselijke poëzie

Ellen Krol

bron

Ellen Krol, *Huiselijke poëzie*. Em. Querido's Uitgeverij, Amsterdam 1999

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/krol001huis01_01/colofon.php

© 2012 dbnl / Ellen Krol

The logo for the Dutch Bibliography (dbnl) consists of the lowercase letters 'dbnl' in a stylized, blue, sans-serif font. The 'd' and 'b' are connected, and the 'n' and 'l' are also connected. The 'd' has a small hook at the top, and the 'b' has a small loop at the top.

De levensweg ^{aant.}

H. Tollens Cz.

Het rad van avontuur

't Noodlot draait zijn wentlend rad;
rijdt en rolt de aardbol plat
bergen op en over holen;
't rost en jaagt en zwiert en giert,
toom en teugel botgevierd,
rond en om naar lijn en polen
door zijn luimen voortgestierd.

Holt het over schat en pracht,
het verplet ze door zijn vracht
en vermaalt ze waar zij blinken;
schokt het tegen tronen aan,
zij verbrijzlen waar zij staan
en verstuiven en verzinken
met de heersers en hun waan.

Maar gezwenkt, in vlugge vaart
tilt het anderen op van de aard,
die zich slingren om zijn speken;
't voert hen voort uit slijk en puin
tot op zetels van arduin,
waar zij 't hoofd ten hemel steken
met de rooftprijs op de kruin.

't Werpt, in de onbesuisde loop,
wat omhoog snelt overhoop
en verheft wie nederzijgen;
't rolt naar boven met Tibeer,

maar met Varus komt het neer;
't moog met Cesar steiler stijgen,
met Pompejus stort het weer.

Allen, rondom opgetast
klemmen we aan het rad ons vast
als in wedloop voortgestoven;
allen, op de prijs verhit
draven we in de dolle rit,
maar wij wentlen onderstboven...
Veiligst wie in 't midden zit.

Allen, langs verscheiden spoor
tuimlen wij de wereld door,
slingren, schokken, zwenken, zwaaien;
wat zich ophief glipt en glijdt,
wat terneerlag rijst en rijdt,
tot het rad, in 't eeuwig draaien,
de een bij de ander nedersmijt.

Allen op de struikelbaan
wagen lust en rust eraan
om een eindweegs voort te rollen;
wie het pletterend rad verniel',
wie er steeg of nederviel-
allen grijpen 't aan, en hollen...
Niemand steekt een spaak in 't wiel.

B. Klijn Bz. ***Onze wensen (1811)***

Voor ons mensen
zijn de wensen

kinderspeelgoed, en niets meer:
't altijd hopen, 't altijd wachten,
't altijd uitzien, 't altijd smachten
keert met elke morgen weer.

Elk wil delen
in de spelen
van dit kinderlijk toneel;
elk gelooft de rol te kennen
en zich aan de stand te wennen,
die een ander viel ten deel.

Ontevreden
hier beneden
met de toegewezen stand,
schimpt men op de hoofdrolspeler,
mort men met de roluitdeler
en miskent zijn vaderhand.

Ja! 't Ontberen
en 't begeren
oefnen hier het moeilijk spel.
't Al te flauw of te ijvrig delen
in de hoofdrol die wij spelen,
vormt een hemel of een hel.

Is het juichen
echt getuigen
van de wel geslaagde rol?
Zijn 't niet vaak kabaal en listen,
die ons 't goede spel betwisten,
ons bestormen woest en dol?

't Bravo roepen
bij de groepen
die men kunstig meet en plaatst
is niet steeds om goed te keuren:
hij wil vaak zich 't niet ontscheuren,
die zo de overwinning blaast.

Maar de mensen
die slechts wensen
om op de achtergrond te staan,
daarvandaan het spel te kijken,
nooit met goud of kroon te prijken,
stil slechts van 't toneel te gaan-

deze braven
zijn geen slaven
van een woest en dom gemeen;
geen van hen zal trotslijk prachen,
't volk mag om hun plunje lachen:
zij gaan stil en vreedzaam heen.

Och! wij allen
zijn bij 't vallen
van 't gordijn elkaar gelijk.
Dikwijls is de troonbeklimmer
bij de beedlaar eens zo slimmer
en vervloekt zijn machtig rijk.

Neen! wij willen
niets bedillen
in 't ons opgelegde spel;
't zij de rol ons kan doen schitteren,
of de vreugde soms verbitteren,
de uitkomst maakt eens alles wel.

Hierop wachten
bij 't betrachten
van de nooit voldane plicht;
slechts Gods bijval te verkrijgen;
stil te lijden en te zwijgen
maakt de zwaarste rol ons licht.

De wieg ^{aant.}

H.A. Spandaw

Het zaligst levensuur

Teergevoelig man en vader
in 't bezit van vrouw en kind,
die in de altijd wellende ader
van 't gevoel uw wellust vindt;
die wat ziel en zinnen streelde,
al het zoet van de aardse weelde
dankt aan liefde en aan natuur!
Zeg mij, wat heeft in dit leven
u de reinste vreugd gegeven?
Noem mij 't zaligst levensuur.

Was het als in 't argloos harte
blaakte een onbekende gloed
en een wonderzoete smarte
de onrust joeg door 't jeugdig bloed?
Toen ge in veld en woud aan 't dwalen
de echo's van de stille dalen
toevertrouwde liefde en leed?
En de naam van de uitverkoren
bron en waterval deed horen
en in beuk en berken sneed?

Was het als u vriendlijk vleide
't blinkend licht der zoetste hoop?
Toen een blik van 't meisje u zeide,
dat de liefde in 't harte sloop?
Toen ze dartlend met u stoeide
't keursje rees en 't koontje gloeide,

toen ze vlood en gij haar zocht
en haar vond in 't loof verscholen
't eerste kusje, half gestolen,
half geschonken, smaken mocht?

Was 't als bevende aan haar lippen
't woordje, dat zoveel bevat,
't zalig *Fawoord* mocht ontglippen
en 't gevoel geen wens meer had?
Of toen Hymen de echtknoop snoerde,
schaamrood in uw armen voerde
uw bekorelijke vrouw?
Of toen vreugd haar borst deed zwellen
en ze u staamlend kwam vertellen
dat ze moeder worden zou?

'Ja! 'k erken' (dus spreekt uw harte)
'al 't genot van liefde en jeugd:
maar dat schriklijk uur van smarte
en dat zalig uur van vreugd,
toen het wee mijn gade griefde,
toen ze de eerste vrucht der liefde
en de liefste gift van God
aan mijn vaderhart mocht geven...
Ja, dat heiligst uur van 't leven
schonk mij 't allerhoogst genot.'

Ik versta u, man en vader!
Ook ik ken dat uur van schrik,
angst en vrees en hoop tegader,
ook dat zaligst ogenblik.
Maar wie kan de tochten schilderen,
die de borst des mans verwilderen?
Wie zijn vreugd, die blinkt en beeft,

gloeiend smelt in heilige akkoorden,
als de rijkste taal geen woorden,
't hoogst gevoel geen tolken heeft?

God! barmhartig God! wat smarte,
bij de worstling der natuur!
Man, uw tederminnend harte
breekt in dit verschrikkelijk uur:
't klamme zweet rolt neer bij droppen;
al uw polsen jagen, kloppen,
en oproerig bruist het bloed;
al uw spieren zijn aan 't werken,
niets kan troosten, niets kan sterken,
nu het hart geen hoop meer voedt.

Zoekt ge een plekje om 't wee te ontvliden?
De aard', rampzaalge, biedt er geen;
de angsten, die u 't bloed doen zieden,
jagen naar uw gade u heen.
Weg is denken, weten, willen,
hoofd en zenuw schokken, trillen,
raad- en reedloos zinkt gij neer...
Nog, nog smeekt gij de Albehoeder:
'God! - voor 't laatst... behoud de moeder!'...
Ach! gij bidt voor 't kind niet meer.

Hoe! gij schijnt nog hoop te voeden!
O! 't gebed heeft veel gedaan:
doch natuur slaat weer aan 't woeden
en vertwijfling grijpt u aan...
Maar wat klaagtoon doet zich horen?
God! daar wordt een mens geboren,
man, úw kind! - het schreit... gij beeft!
Juich! die klacht is 't reddingsteken;

angst en weeën zijn geweken:
Juich! het kind, de moeder leeft.

Man! Uw kind wordt u gegeven;
voelt ge uzelve in dit uur?
O! Zijn droeve groet aan 't leven
is een lofzang der natuur.
Hooft ge niet haar heilige klanken?
Man en vader! kunt gij danken?
Wordt reeds God uw lof gewijd?
Neen! waar zoveel tochten woelen
kan uw ziel alléén gevoelen
dat ge man en vader zijt.

Rustend aan uw eega's harte,
waar een kalmer vreugd u vleit,
voelt ge allengs hoe 't uur van smarte
vloeide in 't uur van zaligheid.
Nu aanbidt gij Gods genade
in de redding van een gade
die gij meer dan 't leven mint;
en met stamelende klanken
moogt gij 's Hemels goedheid danken
voor de gift van 't dierbaar kind.

Ja! gij knielt eerbiedig neder
bij de wondren der natuur;
moeders hart, geroerd en teder,
spreekt door tranen in dit uur:
welk een naamloos wee haar griede,
zalig thans door moederliefde
biedt ze u 't heiligst pand der min,
waarin beider bloed zich mengelt,
dat uw liefde, uw echt verengelt
en gij treedt een hemel in.

Dichters! die ons idealen
 in de schoonste beelden biedt!
 Wat ge scheppen moogt of malen,
 nee, dit uur - gij maalt het niet:
 aanstonds nog een hel van lijden,
 nu een hemel van verblijden!
 Straks een vrouw, in wee en smart,
 schier de dood tot prooi gegeven,
 nu het heerlijkst beeld van 't leven,
 met een zuigling aan het hart!

O! Dat schreien van het wichtje!
 O! Die lach in moeders oog!
 't Laatste traantje op 't lief gezichtje,
 bij de eerste nectartoog!
 O! Dat rein gevoel van vader!
 O! Die rust in ziel en ader!
 O! Die werking der natuur!
 Ja! Dat uur van geestvervoering,
 na die schriklijk bange ontroering,
 is het zaligst levensuur.

H. Tollens Cz.

Op de geboorte van mijn jongste kindje

Nu zal weer het feestlied rijzen,
 klinken zal het, schel en blij;
 't zal ons zalig voorrecht prijzen;
 pronk nu, lieve! juich met mij:
 Griekenland had zeven wijzen,
 zeven kindren hebben wij!

Velen, in hun trotse daken
gaven handenvol met goud,
mochten zij zich eigen maken
't wichtje, dat ge in de armen houdt;
ééns dat heil is al hun haken...
Wij genieten 't zevenvoud!

Laat de faam der Grieken zweven,
schater' haar bazuingeschal!
Laat hun glorie langer leven
dan hun grondvest duren zal:
toch zijn onze kleine zeven
mij het kostbaarst zevental.

Velen, nog met nijd bekeken,
maar beklaglijk in hun praal
hebben voor geen kroost te smeken
in ontgloeide hartentaal;
mogen 't brood er niet mee breken...
O, dat doen wij zevenmaal!

Bral dan, Sparta! poch, Athenen!
Blinkt uw mindren bleek en dof;
klink' het langs uw puin hoop henen
telkens van nog luider lof:
't feestlied op mijn zeven kleenen...
O, daar is geen zoeter stof!

Velen, afgetobd van zwerven,
mat van zwoegen, zijgen neer,
zien en zoeken rond naar erven,
vinden stam noch takken meer;
neigen 't hoofd, helaas, en sterven:
wij herleven zeven keer.

Laat dan reeds een haartje grijzen,
grijzen in het zomertij,
luid zal toch mijn feestlied rijzen,
klinken zal het schel en blij:
Griekenland had zeven wijzen,
zeven kindren hebben wij!

B. Klijn Bz. ***Wiegenzang (1815)***

Slaap gerust, bevrijd van smart,
dierbre lievling van mijn hart!
Moeder zal bij 't wiegje waken.
Slaap gerust en kreun niet meer,
leg uw teder hoofdje neer,
't sluimren zal u vrolijk maken.

Moeder zorgt en moeder waakt,
dat geen onheil u genaakt,
dat u band noch doeken prangen.
Sluimer, lievling! sluimer zacht,
moeder houdt bij 't wiegje wacht;
sluimer in door haar gezangen!

Schommel zachtjes aan de band,
wiegje! dat het heilig pand
van mijn liefde moogt bevatten;
schommel zachtjes, geef het rust,
gij omsluit mijn levenslust,
veel meer waard dan konings schatten.

Wat is 't moederhart toch rijk,
dat zo groot een liefdeblijk

van Gods goedheid mocht ontvangen!
Hoeveel heilrijks, hoeveel goeds,
hoeveel zaligs, hoeveel zoets
geeft het moederlijk verlangen!

Kindje! slaap dan rustig in!
Bij uw levens aanbegin
moet de slaap u krachten geven:
eenmaal komt voor u de tijd
dat gij met een noeste vlijt
waken moet in 't zorglijk leven.

't Is uw moeder onbekend
hoe uw levenspad zich wendt,
welk een lot u zal verbeiden:
maar dit weet zij, dierbaar kind!
in de hemel hebt ge een vrind,
die uw wankle voet zal leiden.

Daarom staart zij, vol van hoop,
op uw verdre levensloop.
Op dit steunpunt zal zij bouwen:
als zij stil aan 't bedje zit,
en de Godheid voor u bidt
dan ontwikkelt zich 't vertrouwen.

Lievling! als de pijn u wekt
of de groei uw leedjes rekt
en de dorst u doet ontwaken;
kom dan, kindje! kom! geniet,
aan de bron die om u vliet:
't zal uw mondje heerlijk smaken.

Geen gebed stijgt met meer vuur
naar de Vader der natuur,
naar des levens bron en voeder:
geen gebed dringt met meer klem
of heeft groter kracht bij hem
dan de bede van een moeder!

Daarom blijf ik bij uw wil,
liefdrijk God! vertrouwend, stil;
want uw schikking is mij heilig.
Welk een lot mijn kind ook wacht
in uw armen rust het zacht,
in uw armen rust het veilig!

Slaap dan, lievling van mijn hart!
Sluimer voort, bevrijd van smart:
dit zal groei en krachten schenken.
Sluimer rustig, sluimer zoet!
Als ge uw oogjes opendoet,
zal de moederborst u drenken.

H. Tollens Cz.

Goede reis aan mijn jongste dochtertje, bij haar geboorte

Levenshulkje! steek in zee,
voer uw vrachtje naar de ree
die ginds opblauwt uit de baren:
Kindje-lief! geluk in 't varen!
Dobber zoet en zachtjes voort:
Welkom en geluk aan boord!

Ginderheen geleidt de tocht;
ginderheen, langs klip en bocht,

waar de wijkplaats ligt verscholen,
't heuglijk eind van al ons dolen.
Goede reis naar de overzij!
Vóó de wind en gunstig tij!

Maar helaas! hoe blij van geest,
vaders hart is diep bevreesd
voor de stormen die u dreigen,
stormen onze zeeën eigen...
Dan - ik rust op Gods bestel:
Laat me u kussen en vaar wel!

Nee, niet altoos, dierbaar kind!
't Gaat niet altoos voor de wind,
recht op de oevers aangelegen:
dikwijls loopt de reis ons tegen;
't gunstig koeltje draait en keert:
nog gelukkig wie laveert.

Dikwijls stuwt een dolle orkaan
al zijn vlagen huilend aan,
die de golven woest doen koken
en de steven fel bestoken
totdat boord en bodem beeft:
wel hem, die zijn zeilen reeft.

Dikwerf werpt een dondervlaag
mast en takels overstaag,
rukt en ploft ons in de kolken,
neemt en smijt ons naar de wolken,
kneust ons kielkje lek en rank
en verplet het op een bank.

Wel hem die langs effen vloed
rustig naar de haven spoedt;
die aan 't slingrend roer blijft waken
en zijn ankers weet te haken;
die de diepten zorglijk peilt
en zich op geen klip verzeilt!

Steek, mijn kindje! steek in zee,
dobber zacht naar gindse ree;
rol uw wimpeltje uit de kreuken.
Moog geen storm uw scheepje beuken...!
Maar - ik rust op Gods bestel:
Laat me u kussen en vaar wel!

Het kind ^{aant.}

H. Tollens Cz.

Op de eerste tand van mijn jongstgeboren zontje

Triomf, triomf! hef aan, mijn luit,
 want moeder zegt: de tand is uit!
 Laat dreunen nu de wanden!
 Eerst gaf Gods gunst het lieve wicht
 de adem en het levenslicht,
 nu geeft zij 't wichtje tanden.

Triomf, triomf! Goddank ervoor,
 want moeder zegt: de tand is door!
 Nu lof en lied verheven!
 Geluk nu, kind, met snaar en zang!
 Besteed het wel, bewaar het lang,
 wat u Gods gunst wil geven.

Bewaar het lang, besteed het wel:
 een goed gebruik is Gods bevel:
 laat u dat voorschrift leiden;
 hou, u ten nut en Hem ten dank,
 de tandjes rein en 't zieltje blank;
 zo knagen geen van beiden.

Groei op, groei op! word groot en goed;
 win trefflijk aan in kracht en moed
 om lot en leed te tergen;
 en, wie u 't eerloos hoofd moog biên,
 laat, jongen, laat uw tanden zien
 waar eer en plicht het vergen.

Groei op, word braaf, bekroon mijn doel:
laat vroeg uw ziel van diep gevoel
voor recht en waarheid branden!
Belach der bozen wrok en wraak
en neem altoos der braven zaak
manmoedig op uw tanden.

Groei op, word vroom, word rijk aan deugd!
Laat nooit mijn oog, dat weent van vreugd
om u van weemoed krijten;
en geve u God tot aan de dood
een eerlijk stukje daaglijks brood,
waarop uw tandjes bijten!

M. Westerman

Aan mijn zoontjes

Jongens! komt! komt nu bij vader!
komt, nu past geen pruilen meer.
't Bloed stroom' vlug door hart en ader,
jongens! komt! neemt alles weer.
Komt, wij zullen uit de hoeken
piek en zwaard en trommel zoeken
die ik voor uw oog verstak;
die ik, met uw lot bewogen,
niet kon dulden voor mijn ogen,
schoon ik u daarvan niet sprak.

Ja, nu zal ik 't u doen weten:
ach! ik wilde slechts vergeten
dat gij naam noch erfgoed had;
dat gij 't leven eens moest wagen

om het slavenmerk te dragen
met onschuldig bloed bespat.

Hoorde ik u de trommel roeren,
ach! dan liet ik mij vervoeren
door het denkbeeld, zo verwoed,
dat gij 's rovers buit zou tillen
en de moordkreet uit zou gillen,
plassen zou in burgerbloed.

Zag ik u de sabel grijpen,
'k vreesde dat gij die zou slijpen
voor het eerlijk broederhart;
dat gij om heel de aard te plondren
met de dwingland op zou dondren,
die de Hemel spottend tart.

O! Hoe node ik u zie schreien,
kon ik toch dat tuig niet lijen
toen gij Frankrijks slaven waart.
Nu zijt gij weer Nederlander:
zoekt nu alles bij elkander;
wakkert nu de heldenaard!

Ja, 't zal vader nu verblijden
dat gij eens voor 't land zult strijden,
is 't ook nu nog enkel schijn.
Jongens! kom! ik zal u leren
hoe ge een vijand af moet weren;
kom, ik wil uw hopman zijn.

Maar die kleintjes, van tevoren
onder 't Franse juk geboren,
't vaandel over 't hoofd gewend!

Zo wij hier niet aan voldeden,
ach! zij werden nooit geleden
in een eerlijk regiment.

Kom nu hier, mijn lieve Jantje!
Kom, de voetjes recht gezet.
Draagt, mijn jongske! ook nog uw handje
zelfs met moeite 't hout musket;
moge ook 't stappen u vermoeien,
't doet de zwakke spiertjes groeien,
't geeft de tengre leedjes kracht.
Moge uw voetje in 't zwenken beven,
moeder zal een handje geven
en gij trekt met ons te wacht.

Lieve Fritsje! stap wat zachter;
dicht gesloten aan elkaar;
laat uw broeders toch niet achter
of gij stort u in gevaar.

Laat uw zusjes met haar beiden
langzaam 't lieve kleintje leiden,
dat nog niet alleen kan gaan.
Wil zijn zwakheid niets verwijten:
ach! hij zou van schaamte krijten
zo gij hem liet achterstaan.

Toont nu hoe ge u zult gedragen
als u de eer te velde leidt.
Maar wat ook uw moed moog' wagen,
hoont toch nooit de menselijkheid.

Schoon ook in 't verschrikkelijk strijden
niets de felle woede toomt;

toont, dat u te allen tijden
Hollands bloed door de adren stroomt!

Maar die rovers, die de volken
offren aan hun euvelmoed,
die de groeven, die de kolken
overstromen doen van bloed-
o! zij hebben mensenwaarde
in hun moedwil afgeschud;
zij, verwoesters, zijn voor de aarde
meer ondraagbre last dan nut.

Zij zijn monsters: hen te doden
is aan 't mensdom dienstgedaan.
'k Heb het zwaard u aangeboden;
leert hoe gij hen moet verslaan.

Wilt ge uw vaders zegen dragen,
die hij u zo hartlijk biedt,
laat dan 't Vaderland nooit klagen
dat gij 't in de nood verliet.

Dringt u, jongskens! dringt tegader,
spelende, op het pad der eer.
Veel, ja veel dankt ge aan uw vader,
maar aan 't Vaderland nog meer.

Verliefdheid ^{aant.}

H. Tollens Cz.

De liefde op het ijs

De wintervorst vierde zijn lusten de toom
en vloerde met schotsen het meer en de stroom;
de veldvreugde ruimte voor de ijsvreugde plaats
en meertjes en stroompjes weerkaatsten de schaats.

Schoon Elsje, een boerinnetje, poezel en mals,
verloor in het zwenken de boot van haar hals
en Koenraad, de flinkste gezelschap van het oord,
ontdekt die en raapt die en rijdt ermee voort.

‘Wat deert u, schoon Elsje!’ zo vraagt hij alras,
terwijl zij al schreiende zoekt langs de plas.
‘Mijn bootje’ (zo snikt zij) ‘helaas ben ik kwijt:
het viel in de sneeuw of misschien in een bijt.’

‘t Was wis van een vrijer, tot meerder verdriet?’
‘Neen, 't was van mijn moeder: ik kreet anders niet.’
‘Kom, wis maar uw traantjes: wij vinden 't wel weer;
leg op maar, en zoek maar de baan op en neer.’

Zij rijden en glijden en snijden door 't ijs
en ijlen en zeilen het spiegelpad grijs;
hij snort haar vooruit met een zwierende zwaai
en vangt haar weer op met een krassende draai.

Zij wiegen en vliegen het baantje ten end
en zwenken opeens van het ijs in de tent;

zij klinken en drinken en leggen wat ann
en waaien en zwaaien opnieuw langs de baan.

Maar 't schaatsje van 't meisje glipt los van haar been:
zij struikelt, en stuift als een sneeuwvlokje heen;
de knaap ijlt haar na, en heft ze op met een til,
en zoent, waar het zeer doet, de pijn wel weer stil.

Nu slingert ze al voort en al verder met hem,
de handjes in handen, al vaster van klem;
de kou maakt haar boutjes en kaakjes wel stijf,
maar innig toch voelt zij geen kou in het lijf.

Zij pozen en kozen: hij vleit haar een blos,
terwijl glipt er nogmaals een schaatsje weer los;
hij bindt en herbindt het, en weifelt en fleemt,
en vraagt en verkrijgt, en begeert nog, en neemt.

De landjeugd reed af en het maanlichtje klom,
en Koenraad gaf Elsje haar bootje weerom,
en gaf haar een ring en een kusje zo teer!...
Maar ging met haar hartje, en nooit gaf hij 't weer.

B. Klijn Bz. ***Het meisje (1811)***

't Teder roosje spreidt zijn geuren,
tovert schoonheid uit zijn kleuren,
heft zijn kruintje fier omhoog;
wapprende op de zwakke stengel,
praalt het trots in 't bloemgemengel
en voldoet 't beschouwende oog.

Doch als Zefiers zacht gefluister
 wegvliedt voor het naadrend duister
 en geen dauw zijn blaadjes kust;
 als Eool, zijn wagen mennend,
 langs het bloembed henen rennend,
 al de gloed der schoonheid blust-

zeg mij, meisje! welk een waarde
 heeft dan 't roosje voor deze aarde;
 't wordt vertrapt en is niet meer.
 Zoudt gij dan deez' bloem gelijken?
 Zou zij met uw beeltnis prijken?
 Is uw hart zo zwak en teer?

Slechts één bloempje kan ik noemen
 (voor mijn hart het puik der bloemen)
 waar mijn oog uw beeld in ziet;
 't groeit verborgen en verholen,
 't houdt zich needrig en verscholen,
 't bloempje heet: *vergeet mij niet*.

Dit slechts mag uw beeltnis dragen;
 'k wil 't aan elke jongling vragen
 die in stilte uw hart bespiedt,
 of hij niet in al uw trekken
 't zacht verlangen kan ontdekken:
 liefde, ach! ik vergeet u niet.

Al dat prachtig kleuren schittren
 kan zo vaak 't genot verbittren
 dat een spanne tijds u biedt.
 Wat toch worden 's werelds schatten,
 als gij 't denkbeeld blijft bevatten,
 de onschuld die verlaat mij niet?

Wil dat plantje zorgzaam sparen!
Kweek het aan in rijpre jaren,
als geen roos meer geuren biedt;
dan nog zal het u gelukken
van die steng een bloem te plukken;
't blijft altijd: vergeet mij niet.-

Huwelijk ^{aant.}

H.A. Spandaw

Aan mijn gade

Gij vroeg mij menigwerf, mijn waarde!
 waarom ik niet het speeltuig snaarde
 voor 't kroost, dat onze liefde en harten samen hecht?
 Ach! als die dierbren bij ons spelen,
 ons beurtelings kozen, lieven, strelen
 en door hun zoet gevlei steeds nieuw genoeg telen,
 de wellust zijn van onze echt,

als 't poezel wichtje in onschuld dartelt
 en op uw schoot gelukkig spartelt,
 wen gij 't zijn zaligheid, uw volle borsten, biedt;
 dan - dankbaar voor die zegeningen,
 die we onverdiend van God ontvingen-
 poog ik, vol rein gevoel, zo vaak een lied te zingen...
 Doch wat ik zing voldoet mij niet.

'k Weet aan mijn toon wel klem te geven,
 't ontbreekt mij niet aan kracht en leven,
 aan vuur, aan geestdrift en aan dichterlijke zwier,
 'k voel wel bij mij de boezem zwoegen
 van zuiver vaderlijk genoeg...
 maar tracht ik dit gevoel tot woorden saam te voegen,
 dan vind ik leven, kracht, noch vier.

Mag mij de liefde 't hart verrukken,
 zoek ik die geestdrift uit te drukken
 en staar ik op mijn kroost... een nooit gekend gevoel
 schijnt dan mijn boezem te verslinden...

maar 'k moet me aan dode woorden binden
en de armoe van de taal en beelden ondervinden...
en alles wat ik schrijf, is koel.

'k Begrijp nu, waarom in die landen
waar steeds natuur in lustwaranden,
in jeugdig lachend groen en eeuwge lente prijkt,
zo weingen zijn, die haar bezingen;
en zij het meest de snaren dwingen
voor haar betoovrend schoon, die 't levenslicht ontvingen
in 't oord dat een woestijn gelijkt.

Ja! wie 'n Tempe's zaalge dreven
in zielsbegoochling rond mag zweven,
uw heerlijkheid aanschouwt, o Goddlijke natuur!
vindt, - hoe ook beek en bron en lover
en Filomeel zijn hart betover'-
stort hij zijn rein gevoel in beeld of woorden over,
geen levenwekkend dichtrenvuur.

Mij, wie in 't lieflijk huwelijks Eden
het zaligste aller zaligheden
te beurt viel, op wiens sponde een zoete zielrust dauwt,
mij kan de zangdrift wel ontvonken...
maar ben ik, van verrukking dronken,
geliefde! met mijn kroost aan uwe borst gezonken,
dan kwijnt de kunst, de zangdrift flauwt.

Ik kan dus, leven van mijn leven!
uw wensen geen voldoening geven,
schoon liefde mij aan u en aan mijn kindren boeit;
met u de vrucht der liefde plukken,
u door mijn tederheid verrukken-

dit kan ik...maar 't gevoel door woorden uit te drukken...
't Vuur is te sterk dat in mij gloeit.

Mijn lied mocht hem dan al bekoren,
wie 't zalig lot niet is beschoren,
dat aan een gades borst een teedre zuigling lacht;
en u, die mij erom mocht vragen,
zou 't zeker ook, in schijn, behagen:
maar nimmer wenst mijn hart een lofspraak weg te dragen,
zo 'k die mijzelf niet waardig acht.

H. Tollens Cz.

De echtscheiding

Niet steeds is de liefde bestendig van duur,
hoe snel zij de boezem deed jagen;
zij blust wel somwijlen ontijdig haar vuur,
hoe hel zij de vonk had geslagen;
en strikt zij haar bloemen weer los van het paar,
dan tilt het, o jammer! zijn keten zo zwaar,
en kan die welras niet meer dragen.

Dat leed was het lot van Lorenzo weleer,
het lot van Lenore voor dezen:
hen knelde de keten, o jammer! zo zeer,
waartoe zij zich voelden verwezen.
De rozen verbleekten, verdorden alree,
de doornen deed beiden de boezem zo wee:
de wond wou niet langer genezen.

'Och,' zuchtte Lorenzo, zijn kind aan zijn hart,
zo diep met de vader bewogen,

'och, lieve, vergoed en vergeld eens mijn smart;
geen ander zal 't immer vermogen!
God geef het en gun mij die troost in mijn rouw!
Gelijk nooit uw harte naar 't harte der vrouw,
wier borsten u hebben gezogen.'

'Helaas,' kreet Lenore, van smart en van spijt
gegriefd en verbitterd van zinnen,
'och, kind, dat zo vroeg en zo droef met mij krijt!
blijf altoos uw moeder beminnen:
al staan u ook de oogjes zo zwart en zo hel,
al lijkt gij uw vader van trekken zo wel,
gelijk hem toch nimmer vanbinnen.'

Zo sarden ze elkander, verhit op elkaar,
en zaten neerslachtig te treuren;
zo tilden zij beiden hun keten zo zwaar
en lieten hun bloemen verkleuren;
zo reten zij beiden de boezem zich stuk,
en morden en wrokten, en vloekten hun juk,
en wilden niet langer het beuren.

'Kom mee,' riep Lorenzo, 'kom mee dan, o vrouw!
Ginds is weer de rechter gezeten:
verscheur' hij nog heden die hatelijke trouw,
verbreek' hij voor eeuwig die keten!'-
'Kom mee dan!' hernam zij, en ging waar hij toog
en wiste nog eerst zich een traan uit het oog,
zo rood en zo bitter bekreten.

'Hier hebt gij,' dus sprak hij, 'o rechter! ons weer,
na zeven rampzalige jaren;
nu doen ons, o jammer! de kluisters zo zeer,
hoe strelend en zacht zij eens waren.

Gij hebt hier, o rechter, die banden gelegd,
verbreek nu ook weder die hatelijke echt:
hij liet ons geen bloemen vergaren.'

'Hier leg ik,' zo sprak zij, 'de trouwring weer af,'
en hield hem kloekmoedig geheven.
'O rechter, verkort ons, verlicht ons de straf,
te lang en te zwaar voor ons leven!
Verbreek hier die keten, te knellend gesmeed;
herneem hier, Lorenzo! uw ring en uw eed:
hier hebt gij mij beide gegeven.'

'O rechter,' hernam hij, 'gij ziet het en hoort,
zij stemt zo van harte mij mede;
ontsla ons, verbs haar, hergeef mij mijn woord:
wij slaken, wij beiden, die bede.
Ik deel hier met haar wat de hemel mij gaf;
zij sta maar mijn kind en niets anders mij af,
en trekk' zij dan elders in vrede!'

'Bewaar ons, o hemel!' zo kreet zij ontzet,
en wierp op de knieën zich neder:
'zo wreed is geen schepsel, geen rechter, geen wet,
of tijgers zijn zeker niet wreder!
Ik vraag om zijn goud, om zijn goed hem niet, neen!
Ik wil maar mijn kind en mijn kind maar alleen
en zie hij dan nimmer mij weder!'

'O rechter,' hernam hij, 'bij God, die ons ziet!
Die gruwel zal nimmer gelukken:
ik bad om dat kind hem zo vurig toch niet,
om 't laf mij te laten ontrukken!
Ik, ik drukte 't eerst het een kus op de mond:

eens zal het, o rechter, in treuriger stond,
het laatst op de mijne die drukken!

'O rechter,' zo kreet zij, 'aanschouw hoe ik lij,
en laat mij uw deernis niet derven;
verwijs naar woestijnen en rotsen mij vrij,
maar laat met mijn kind mij er zwerven.
Mijn rechten, o rechter! zijn teerder van aard:
ik heb het niet wee en met smarte gebaard:
och, laat in zijn armen mij sterven!'

'O rechter,' hernam hij, 'ik zwoer in mijn vreugd,
zo ras mij dat kind werd geboren:
ik breng het, o hemel, tot eer en tot deugd!
Dat heb ik, o rechter! gezworen.
Die eed was zo innig, zo vurig, zo dier!
Ik staaf en hernieuw en herhaal u die hier:
mijn kind zal geen ander behoren!'

'O rechter,' zo kreet zij, en kroop voor zijn stoel:
God zou het op u eens verhalen!
Versmoor niet de stem van uw menslijk gevoel:
haar inspraak kan nimmer doen dwalen.
Mijn kind is mijn hoop en mijn heil en mijn troost!
Ontscheur aan geen moeder, o rechter! haar kroost:
ik zou met de dood het betalen!'

'O rechter,' hernam hij, 'ontsluit gij haar oog,
verlicht haar, verstrek haar ten rader;
al drijft zij haar rouw en haar rechten zo hoog,
mijn kind blijft niet minder mij nader.
Een dochter, voorzeker, behield zij met recht:
een zoon is de vrucht en de troost van mijn echt:
de zonen behoren de vader.'

'O rechter,' zo kreet zij, 'mijn kind is mijn kind:
ik heb het gebaard en gezogen;
ik heb het getroeteld, gekoesterd, bemind,
bemind als het licht van mijn ogen.
Mijn zoon is mijn kind en mijn kind is mijn bloed...
Ik kruip u, o rechter, wanhopig te voet:
och, wees met mijn jammer bewogen!'-

Toen droogde de rechter een traan van zijn wang,
maar wist niet een woord te verzinnen;
toen sloop daar een knaapje, zo bleu en zo bang,
de rechtzaal al bevende binnen;
het knielde terneder en snikte zo luid,
en stak wel de lipjes tot spreken vooruit,
maar dorst niet en kon niet beginnen.

'O knaap,' sprak de rechter, en deed zich geweld:
'gij moogt hier, gij moet hier beslissen;
verklaar wie van beiden gij 't liefste verzelt,
wie 't liefste van beiden wilt missen.
Uw vader, uw moeder bemint u zozeer:
wie mint gij van beiden nu minder of meer?...
Maar poog eerst uw traantjes te wissen.'

'O rechter,' zo nokte, zo snikte het kind,
'u wil ik, u neem ik tot hoeder:
'zijn beiden zo wreed en vergramd en verblind,
wees gij mij onnoozle toch goeder.
Och, hoor mij: ik smeek u, ik schrei van verdriet;
verhoor niet hun bede: zij menen die niet...
Och, laat mij mijn vader en moeder.'

'Verkies!' riep de rechter, met dringender stem:
'van wie zijt gij willens te scheiden?'

'Van hem noch van haar noch van haar noch van hem!'
Zo kreet het en greep zich aan beiden.
'Van hem noch van haar!' voer het voort in zijn smart,
en knelde zijn vader en moeder aan 't hart,
die stonden, en zwegen, en schreiden.

Toen greep het de moeder opeens bij de hand
en troonde zo lokkend haar mede;
toen trok het de vader al voort bij zijn pand
en won al gedurig een schrede;
het bracht hen al dicht en dicht tot een,
en sloeg reeds zijn armpjes om beiden hen heen,
en dwong hen nog eens tot een trede.

Toen schoof het hun handen zo zacht in elkaar
en klemde die vast met zijn kussen;
toen zag het en lonkte naar hem en naar haar
en zocht maar hun wrevel te sussen.
Het hief naar de rechter zo smekend het oog,
en tilde zijn handjes zo roerend omhoog,
en bad zo inwendig intussen.

Toen stonden daar beiden, de handen ineen
en 't hoofd op de boezem gebogen;
toen blikten zij beiden terzijde zich heen,
en zagen elkander in de ogen.
Toen voelde Lorenzo zijn boezem zo slaan
en prangde zo teder Lenore daaraan,
opeens in zijn armen gevlogen.

'Neen, neen!' borst hij los, in vervoering en vuur,
en liet zijn verrukking hem leiden:
'k verstok mij niet wreed voor de kreet der natuur:
ons kind behoor' eeuwig ons beiden!

O vrouw, die dat kind mij gebaard hebt met smart,
herneem weer uw recht en uw plaats in mijn hart:
de dood maar alleen zal ons scheiden.'

Toen gaf hij de trouwring, tot pand van zijn eed,
opnieuw haar zo plechtig als teder;
toen wierp zij, tot smeltens geroerd en gekneed,
nog eens aan zijn boezem zich neder;
toen greep hij zijn zoon bij zijn vrouw aan zijn borst,
en hield hem verrukt op de schouder getorst,
en keerde met beiden toen weder.

H.A. Spandaw

Het hulkje der liefde

Aan mijn gade

Dierbare! op de reis van 't leven
mijn getrouwe tochtgenoot!
Die me in 't moeilijk voorwaarts streven
steeds uw raad en bijstand bood!
Lieve! in voorspoed en gevaren
voer ge nu reeds zes paar jaren
welgemoed en rustig mee
in het hulkje van de liefde,
dat de vlotte golven kliefde
van de onzekre huwlijkszee.

Vrouwen, zegt men, zijn niet moedig,
siddren bij 't geringst gevaar;
doch ge leerde mij al spoedig,
dat die uitspraak laster waar:
niet slechts onder 't spelevaren
op de gladgekamde baren

roeiend met de ranke boot;
ook bij 't huilen, koken, woeden
van de stormen, van de vloed
waart ge een trouwe reisgenoot.

Zagen we, onder 't woest geklater
van 't geweldig golfgeklots
nu 't verderf in 't peilloos water,
dan de dood op klip of rots;
gierde en kraakte want en steven,
konden wij geen zeil meer reven,
brak de branding 't ankertouw;
moest het scheepje schokken, slingeren,
slipte 't roer mij uit de vingers...
Gij, ge bleef onwrikbaar trouw.

Ja! uw trouw is mij gebleken
meest in 't barnen van de nood:
ach! ik was voor lang bezweken
zo ge mij geen bijstand boodt.
Blijf het moedig met mij wagen!
En... God! is 't uw welbehagen
haar, die mij uw liefde gaf
van mijn zijde weg te rukken...
Brijzel dan mijn hulk aan stukken!
Red er slechts mijn kindren af!

Moederschap ^{aant.}

B. Klijn Bz.

Aan mijn moeder

Wie toch is er op deze aarde die meer recht heeft op mijn dank?
 Wie behoort mijn eerst gevoelen en mijn eerste citerklank?
 Wie toch zal mij niet versmaden, noch de wrevel in zich voên,
 schoon ik van ontelbre schatten
     slechts een penning af kan doen?
 Wie dan gij, mijn lieve moeder! heeft meer schuldbewijs op mij?
 Maar wie is er meer inschikkelijk, en zo ras voldaan als gij?
 Daarom wijd ik u deez' zangen - doch het kinderlijk gemoed
 voelt wel dat dit nietig kleinood nooit de heilige schuld voldoet;
 't voelt wel dat geen vloed van woorden
     moederlijke trouw vergeldt;
 maar het voelt toch dat uw liefde in deez' zangen waarde stelt.
 Ja! die liefde was de bronwel waaruit al mijn vreugde vloot;
 was de grond waaruit voor 't harte
     menig eedle vrucht ontsproot;
 was de groeikracht die mijn leven
     met haar sappen heeft doorvoed
 en het thans nog blijft verkwikken,
     en niet werkloos kwijnen doet.
 Dit herdenken, dit gevoelen is voor mij de schoonste plicht;
 't lenigt mij des levens kwelling, 't maakt mij elke onspoed licht;
 't strooit nog bloemen langs het voetpad
     'twelk ik vaak met smart betree
 en vertroost nog als mij 't lijden
     kluistert aan mijn legerstee.
 Neem dan met een hart vol liefde 't needrig kinderoffer aan!
 Laat een oog van welgevallen over deze blaadren gaan!
 Lees en vind daarin het goede 'twelk gij mij hebt ingeprent,

én duld dat mijn hart hier dankbaar,
openlijk uw liefde erkent!

H. Tollens Cz.

Aan een gevallen meisje

Neen, weerhou in 't bang verdriet,
meisje-lief! uw tranen niet;
laat ze vrij uw wangen groeven:
waartoe zou gij schoon behoeven?
Al uw vreugd verstoof als kaf...
't Roosje brak in 't bloeien af.

Eens der maagden roem en eer,
nu der maagden roem niet meer;
eens der knapen ziel en zucht,
nu van elke knaap ontvlucht,
nu verstoten, waar gij vliedt...
Neen, weerhou uw tranen niet.

Heeft dan, hemel! 't gruwzaam gift
de onuitroeibre toverdrift
die het jeugdig hart doet jagen
zulk een nare sleep van plagen?
Brengt dan de ingeschapen gloed,
die zich omspreidt door het bloed
en gevaren en geweten
en de wereld doet vergeten
en gedooft wordt noch gesmoord
zulk een tal van jammren voort?

Neen, weerhou in 't bang verdriet,
meisje-lief! uw tranen niet;

laat ze langs uw wangen leken;
laat de laatste blos verbleken;
al uw schoonheid vlood reeds heen:
zonder onschuld is er geen.

Schrei dan, schep in tranen lucht!
schrei als ge omdwaalt door 't gehucht,
schaamrood voor het oog der burenen,
en u weg dringt langs de muren;

als uw speelnoot u ontmoet
en uw speelnoot u niet groet
en haar ogen af laat dwalen,
of terloops ze neer laat dalen,
en met deernis op u ziet...
Neen, weerhou uw tranen niet.

Ween dan, droeve! bloos en ween,
als gij, met uw schande alleen,
knapen die u liefde zwoeren,
schimpende om u rond ziet loeren;
als er hier u een ontwijkt
en er daar u een bekijkt
en een ginder wijst en fluistert
en een naast hem gluurt en luistert
en in schampere glimlach schiet...
Neen, weerhou uw tranen niet.

Schrei dan, meisje! schrei dan luid,
als de jeugd het kransje sluit
waar u de eerkroon werd geboden
en u thans vergeet te noden;

als zij speelt en zingt en danst
en der maagden lokken kranst
en haar namen op doet stijgen,
maar de uwe blijft verzwijgen
en een ander de eerkroon biedt...
Neen, weerhou uw tranen niet.

Maar, herdenkt ge in al die smart
aan de moorder van uw hart,
die uw zwakheid loos verraste,
aan uw onschuld zich vergastte
en, verzadigd, u verstiet...
Neen, weerhou uw wraakbeê niet!

Vreeslijk zij u zoen beloofd!
Schande brandmerk' hem het hoofd
en ontdek' zijn helse lagen;
rampen teeknen al zijn dagen;
wroeging rijt' zijn hart vaneen;
wanhoop strekk' haar klauw erheen,
en vervolg' hem op zijn sponde:
dreigend spoke uw beeld ze in 't ronde
En uw weeklacht roepe er luid
hem zijn zwarte gruwel uit!

Hem strekk' 's hemels wraak ter straf,
u sleep' ras de smart naar 't graf:
leg er 't matte hoofd te rusten:
waartoe zou u 't leven lusten?
Al uw rijkdom was uw eer...
Wat toch heeft een meisje meer?

Maar als ge, aan gezwollen borst,
blode 't welig wichtje torst,

dat u dankbaar poogt te kozen
en u koontjes biedt van rozen;
dat u aanlokt en u vleit
en u toelacht als ge schreit
en zich vastdringt aan uw midden;
u om liefde schijnt te bidden,
u de lipjes tegensteekt
en een teder lonkje smeekt:

maar als ge in de ziel verrukt
vaster dan 't in de armen drukt
en een vreugde in 't hart voelt blaken
die geen maagdenboezems smaken;
als gij zalig, meer en meer,
't kust en troetelt duizend keer;
de adem van zijn lipjes vangen,
in uw borst het in wilt prangen
en voor eer, noch rang, noch goud,
nergens voor het ruilen zoud:

wis dan, wis dan 't schreiend oog,
wis dan 's wichtjes koontjes droog,
door uw tranen nat bekreten;
leer dan spot en lot vergeten.
Waar de nood u daag' ten strijd,
moedermoed verwint altijd;
waar u jammren overvallen,
moedertrouw doorworstelt ze alle;
waar verleiding knaagde aan de eer,
moederliefde heelt ze weer.

Wis dan de ogen, ban de smart;
hoor een hoger stem in 't hart!
Moog geen wereld zich erbarmen,

sluit getroost uw kind in de armen;
 roep het in verrukking toe:
 'Wichtje! zijn wij wél te moê:
 schoon verschopt door een verrader,
 kind! hier boven hebt ge een vader;
 volgt de schande ons hier in 't graf,
 kind! de hemel rekent ze af.'

Beur dan 't hoofd uit al de nood:
 't moederhart is 't lot te groot,
 als zij 't kind er vast mag pressen,
 dat haar eigen borsten lessen.
 Dank dan nog, in al 't verdriet,
 dat ge een weelde in 't hart geniet
 die uw ramp kan doen benijden;
 dat in de alsem van het lijden
 waarmee 't lot uw beker volt
 nog een vreugdetrantje rolt.

Katharina Wilhelmina Bilderdijk ***Berusting* (1817)**

Mijn steun is niet
 het zwakke riet,
 dat afknakt bij de hand in 't worstlen met de stromen
 en, valse toevlucht in de nood,
 de bange drenkling in de schoot
 van 't overstelpend nat bedrieglijk om laat komen.

Mijn hoop: geen beeld
 uit waan geteeld,
 dat ons verbeelding schept voor de overnevelde ogen;
 geen wezen dat me ontzinken zal

als, hij de wakken van 't heelal,
het aardsgesinde hart zijn uitzicht vindt bedrogen.

Oneindig Een!
Gij, gij alleen,
zijt de arme steun en hoop, door 't lijden neergebogen.
Ja, Gij alleen, wiens mond niet liegt,
Gij, die bij de uitkomst niet bedriegt,
blijft mij onwrikbaar bij, van liefde en macht omtogen!

Als 't argloos wicht
zijn oogjes richt
met zorgeloze lach op 't oog der teedre moeder;
zo zie ik, Vader, tot u op,
en blijf bij elke hartenklop
gerust in uw bestuur, genadige Albehoeder!

Drukte ooit een smart
me op 't weke hart,
nooit leed ik wat mij thans met elke nieuwe morgen
in spijt van de onderwerpingsplicht
doet schrikken voor het dagend licht,
dat immer zwanger gaat met wisseling van zorgen.

Als de avond daalt,
die 't schuifdoek haalt
op 't schreiende gelaat, en de ogen sluit voor 't wenen;
niets deelt ze mij dan dubbel wee
op 't natbeschreide peluw mee,
en hartbeknellende angst zweeft rustloos om mij henen.

O moeders, gij,
gevoelt voor mij!
beseft wat zij verduurt die met een moeders teerheid

om 't kind, aan eigen borst gevoed,
omdobrende op de holle vloed,
met hart doorwroetende angst zich elke avond neerleit!

Gevoelt het, hoe
zij is te moe
wanneer de stormwind giert, die muur en trans doet beven!
Wat angst haar 't siddrend hart doorknaagt,
wanneer dat weke hart zich vraagt
waar, waar de lievling zwerft, haar dierbrer dan het leven?

Geen antwoord! neen,
zij hoort alleen
het woeste windgebons; en 't hart herhaalt die slagen
die de aard doen schudden op haar as,
verwoesting langs de ontombre plas,
en de ijzing van het graf haar door de boezem jagen!

Hier kent men eerst,
hier voelt men teêrst
hoe nauw de banden zijn die 't moederharte trekken.
Neen, nooit treft de onmacht ons zo zwaar,
dan als we in 't uur van doodsgevaar
de handen, als geboeid, vergeefs tot noodhulp strekken!

Hoe hard dit zij,
hier voelen wij
in de inspraak van de plicht het blijk van Gods ontferming:
gewis, zij vloog door nood en dood
die 't hart voor deze plichtstem sloot,
de dierbre zwerver na, tot bijstand en bescherming.

Bescherming? God!
't ware u bespot,

in deze afhankelijkheid ons, machteloze wormen,
 het hart te vleien met de waan,
 als konden zij uw hand weerstaan,
 en de afgrond kalm doen zijn bij de opgeruide stormen!

Hier baat geen moed!
 Geen vlietend bloed,
 bij zeeën uitgeplengd, kan de overdierbre nutten!
 Geen tranen, talloos als het zand
 van 't onafmeetbaar oeverstrand,
 hem in de nood-orkaan voor 't doodsgevaar beschutten.

Wat rest er dan?
 Wie redden kan
 te storten aan de voet met kinderlijk vertrouwen.
 Ja, Vader, zie ons voor uw troon!
 behoed Gij die beminde zoon,
 in wie we 't kostbaarst pand van uwe gunst aanschouwen.

Gij, Almacht, leeft,
 die palen geeft
 aan 't woelen van de zee, en storm en onweer kluistert!
 Door wie in 't hevigst van de orkaan,
 de kielen even veilig gaan
 als wen op de effen plas het avondwindje fluistert.

De stormwind hoort
 nog 'tzelfde woord
 dat Galilea's meer in 't woeden deed bedaren!
 Gij, die dat meer ten voetkleed naamt
 en 't kleinst geloof ook niet beschaamt,
 gij zult ons kind behoên in 't barnen der gevaren!

M. Westerman***Aan een moeder***

Neen, sta uw kind niet af, zijt ge een rechtschapen moeder,
 verstik geen voedsel in uw borst;
 neen, dat uw voorzorg zelf het weerloos schepsel voeder':
 gij hebt het onder 't hart getorst.
 Gij torste 't onder 't hart en zou het van u weren
 waar u natuur zijn nooddruft biedt!
 Bloos, zwakke moeder! bloos, doe 't wichtje spoedig keren:
 't hoort op uw schoot en verder niet.
 Wat kunt gij voor uw goud toch voor uw kind verwachten?
 Een uitgeputte borst is 't all'.
 Denk, dat geen moeder ooit haar telgje laten smachten -
 en eerst het uwe drenken zal.
 Zou ge, onnatuurlijk, wreed, de band van 't bloed verbreken,
 verwerpen 't vruchtje dat gij droeg?
 Ducht, dat zijn afkeer eens de moedwil streng zal wreken
 waardoor gij 't koel van u verjoeg.
 Of licht ontziet gij 't schoon, zo mild aan u geschonken?
 Ach, dat u zulks niet schromen doe;
 neen, een boeleerster moog' met hare boezem pronken -
 uw borst komt uwe kindren toe.
 De liefde voor uw kroost zal nooit uw schoon verminderen:
 zo iets u eenmaal twijflen doet,
 uw spiegel zij in 't oog van onverzwakte kinderen,
 met eigen moedermelk gevoed.
 Verhef u op de rang door God u toebeschoren,
 en geef geen ander deel eraan.
 Het loon van uwe plicht zal nimmer u behoren,
 wilt gij de zorg ervan ontgaan.
 Natuur doet in uw borst haar schatten stromend wellen,
 geef weer wat zij ten loon verlangt;
 natuur doet voor uw kind uw volle boezem zwellen:

geef hem wat gij voor hem ontvangt.
 Ja, dat uw voorzorg zelf het weerloos schepsel voeder';
 verstik geen voedsel in uw borst.
 Neen, sta uw kind niet af, zijt ge een rechtschapen moeder:
 gij hebt het onder 't hart getorst.

H. van Loghem jr.
De verhoorde moeder

't Lachend Koosje
 was een roosje,
 't schoonste dat ooit echtuin gaf;
 maar hoe moederzorg 't ook kweekte,
 het verbleekte
 en werd spoedig rijp voor 't graf.

't Moederharte
 kromp van smarte
 bij het kwijnen van zijn oog;
 zelfs geen enkel traantje vloeide:
 de angst verschroeide
 en der paarden bron werd droog.

't Levenslichtje
 van het wichtje
 scheen een laatste flikkering,
 slechts een flauw en stervend vonkje:
 't afscheidslonkje
 waaraan 't oog der moeder hing.

Stervend Koosje,
 dorrend roosje!
 Al uw aardse gloed is heen.

Ach! geen moederkusje wekt u:
eerlang dekt u,
lieve lelie! aarde en steen!

Roerloos staat gij;
krimpend slaat gij,
vrouw! uw blik op 't wiegje neer;
smeekt, een voorspraak in uw ogen,
't alvermogen:
'Vader! wek dit roosje weer.'

Moeder! smeekt gij,
harten breekt gij...
God, de God der liefde hoort:
't dierbaar knaapje is u geschonken;
nieuwe vonken
brengt 't verlengde leven voort.

O, die vangt gij;
snikkend hangt gij,
rijke moeder! aan die blos:
en de vloed, die wanhoop stremde,
die beklemde,
barst in gloënde droppen los.

Verjaardag ^{aant.}

H.A. Spandaw

Aan mijn vrouw bij de verjaring van ons huwelijk en kind

Zou ik deze dag niet vieren,
die mij dubbele vreugd bereidt?
Zou mijn hart geen liedje schenken
bij het strelend zoet herdenken
van genoten zaligheid?

't Is nu twee paar jaar geleden,
dierbre vrouw! dat wij elkaar
harten, van verrukking dronken,
harten, vol van liefde schonken,
trouwe zwoeren voor 't altaar.

't Is twee jaren nu geleden,
dat uit uwe kuise schoot,
moeder, zich heeft losgesparteld
't knaapje dat daar stoeit en dartelt,
dat ge mij die jongen bood.

Zie de frisse knaap eens lachen!
Vreugde is op 't gelaat verspreid;
rozen bloeien op zijn konen...
God! doe ook in 't harte wonen
deugden en rechtschapenheid!

't Is slechts twee paar jaar geleden,
dierbre vrouw, dat wij elkaar
harten, van verrukking dronken,

harten, vol van liefde schonken,
trouwe zwoeren voor 't altaar.

Maar ook in die weinge jaren
heeft de ramspoed ons gedrukt,
toen de dood ons harte griefde,
't eerste vruchtje onze liefde
in de bloei werd afgeplukt.

Vrouw! gij weent... o! moedertranen
vloeien uit een eedle bron!
Liefde is in uw oog te lezen...
En - zij zou geen moeder wezen
die een kind vergeten kon.

Denk: God nam, om wijze reden,
ons het eerste pandje af:
maar de hand die smart kon telen
wist ook wonden weer te helen,
daar ze een pandje ons weder gaf.

En zie daar uw lieve jongen:
zie - hij vleit, hij lacht u aan!
Reeds is al uw smart geweken,
en de traan die gij doet leken
is een dankbre vreugdetraan.

Ja! wij mogen tranen storten,
maar ons voegt geen droef gewezen:
wie niet voelt de huwlijkszegen,
't waar geluk, in de echt gelegen,
is voor zijn geluk te kleen.

O volzalig' huwelijksliefde!
heilig snoer, die harten bindt!
Schitterend goud doe vorsten pralen,
niets kan bij de vreugde halen
die men smaakt door vrouw en kind.

Ja, in 's levens wrange beker
mengt de vrouw verkwikkend zoet;
doet ons dreigend onheil klagen,
zij kan lijden en verdragen,
zij is groot in tegenspoed.

En - zien wij onszelf herleven
en ons beeld in 't kind geprent,
dan is 't heil ten top gerezen,
dan... doch vader moet men wezen,
eer men vaderliefde kent.

Dierbre vrouw! 'k besef uw grootheid,
dankbaar, vol erkentenis!
Ja, ik voel uw hoge waarde;
't schoonste pronkbeeld op deze aarde
is de vrouw die moeder is.

Zou ik dan deez' dag niet vieren,
die zozeer mijn hart verblijdt?
Ja! ik mocht dit liedje kwelen -
't zij, bij deze feesttonelen,
aan mijn gade toegewijd!

H. Tollens Cz.
Verjaardag

Nimmer moe gerende Tijd,
voerman, die de wagen rijdt
over bergen en door dalen!
Laat mij, laat mij ademhalen:
waar toch jaagt gij in galop?
Voerman, hou eens even op.

Welk een onafzienbaar end
hebt gij rustloos afgerend,
zonder pleisteren, zonder pozen,
over doornen en langs rozen,
onverdacht op weg en spoor,
tussen klip en afgrond door!

Vijfentwintig jaren lang
holt gij met gezweept gang
en vergeet uw span te stallen,
door wat noodweer overvallen!
'k Zit te duizlen van de orkaan...
Voerman, leg eens even aan.

Sneller dan een bliksemschicht
snort mij alles voor 't gezicht;
wat zich opdoet aan mijn ogen
is als rook voorbijgevlogen;
waar ik ginds de blik op sla
laat ik aanstonds achterna.

Gistren joeg uw dolle vaart
toomloos door een rozengard,
waar ik bloemen vond te plukken;

maar gij bleef mij voorwaarts rukken:
 ik vertrad de schoonste knop,
 en de doornen greep ik op.

Toef eens, keer eens, zwenk eens vlug,
 voerman, langs uw baan terug:
 'k heb op reis zoveel vergeten,
 en verloren en versmeten;
 hou eens op toch! keer eens weer!
 Maar gij hoort of keert niet meer.

Waar toch met die drift naartoe?
 Jaagt gij dan uw rossen moe
 om de slagboom te eer te winnen,
 waar ons rusten zal beginnen?
 Waar dan (zeg het) stuit uw draf?
 En gij antwoordt: 'Aan het graf.'

Daar, helaas! en daar alleen
 loopt dan 't hobblig rijpad heen,
 dwars door bui en onweersvlagen;
 daar eerst einden pijn en plagen;
 daar ontsluit de rust de poort...
 Voerman! rij in Godsnaam voort!

H.A. Spandaw
Tuiltje voor mijn vrouw
(op haar verjaardag)

O trouwe deelnoot van mijn lot!
 o leven van mijn leven!
 mij van de liefderijke God
 tot heil en troost gegeven!

die rozen op mijn paden strooit,
't verschiet met lachend purper tooit,
die ieder kelk van zegen,
door u gevuld, met mij geniet,
en elke beker van verdriet
zo gaarne alleen zou legen!

Laat mij, uw schuldenaar elk uur,
uw jaarfeest blij gedenken,
u de eedle gaven der natuur
in keur van bloemen schenken!
Gij leeft voor mij! wat wens ik meer?
Ik kan met blijdschap macht en eer
en goud en glans ontberen!
De liefde gaart de bloempjes thans,
de erkentnis zal ze tot een krans
voor uwe kruin schakeren.

Dan, ach! het barre jaarseizoen
verdorde kruid en lover
en liet geen enkele bloemfestoen
voor deze feestdag over!
Wat klaag ik? weg met tooi en praal!
Uw hart verlangt hier hartentaal
om 't huislijk feest te vieren:
de schoonste kransen voor een vrouw
zijn reine deugd en echte trouw,
die reeds uw schedel sieren.

Ook is er iets, waarop ik mij
met fierheid mag beroemen;
het zet u eedler luister bij
dan de allerfraaiste bloemen:
't is eigen fris en bloeiend ooft

in gloed van echte min gestoofd;
 't zijn jonge, weelge loten,
 geworteld in de vruchtbre grond
 van ons gezegend echtverbond,
 uit liefde voortgesproten.

Zij, de eedle bloesems uwer jeugd
 en 't sieraad mijnes levens,
 de zuilen onzer huwelijksvreugd
 en onze glorie tevens,
 uw kindren, dartlende aan mijn zij,
 verlangen op dit hooggetij
 u zegenend te ontmoeten:
 vergeet der tijden druk en smart!
 O! liefde van het kinderhart
 kan 't bitterst leed verzoeten!

Zie, zie - daar komt uw oudste zoon
 aan u zijn heilwens brengend!
 Zie 't meisje in zijn teedre toon
 een teder traantje mengen!
 Neem, moeder, neem en wens en traan
 als ongeveinsde blijken aan
 der liefde van hen beiden!
 De kleiner knaap, die kusjes biedt,
 begrijpt nog broertjes wens niet,
 noch waarom zusje schreide.

En zijt ge op bloementooi gesteld,
 zie dan uw vriendlijk Koosje:
 zijn wangen zijn een lelieveld,
 zijn koontjes elk een roosje.
 Duld, duld, dat ik u zalig noem!
 O! Wens en traan en kus en bloem...

Zou gij nog meer verlangen?...
Hier klopt een borst die voor u blaakt,
die zuchten voor uw welzijn slaakt
en hartelijke zangen.

Gij zwijgt... o! wie hier woorden had
zou geen moeder wezen!
Gij zwijgt... maar 'tgeen uw borst bevat
is in uw oog te lezen.
Wee! wee mij, zo ik twijflen mocht
of 't kransje dat mijn liefde u vlocht
uw boezem roerde en streelde!
Gij lacht met tranen in het oog
en werpt een dankbren blik omhoog
naar de oorsprong dezer weelde!

Kom, wenden wij ons in gebeden,
met onze huwelijksbandjes,
tot 's Hemels goedertierenheden!
Knielt, kinderen! vouwt uw handjes!
Bidt stamelend uw vader na!
En gij, zo teerbeminde ga
als teerbeminde moeder!
kom aan mijn hart, stem in mijn toon!
Ons loflied stijge tot de troon
van de eeuwige Albehoeder!

O Vader! Vader! die ons mint!
groot, onbegrijpelijk wezen!
wiens liefde hart met hart verbindt,
uw liefde zij geprezen!
Zie neer op haar, mijn heil, mijn troost!
Zie neder op dit bloeiend kroost!
Hoor kroost en oudren danken!

Ons hart smelt weg in 't reinst genot...
 Wij pogen... zuchten... staamlen... God!
 Vergeef deez' zwakke klanken!

H.H. Klijn

Aan mijn echtgenote op haar verjaardag (1821)

Viermaal is hij reeds vervlogen:
 viermaal rees, deez' blijde stond:
 wij herzien met wenende ogen
 wat ons eens zo zalig vond.
 Viermaal, onder smartelijk strijden,
 dierbre! keerde uw jaardag weer:
 krommend buigen we onder 't lijden:
 de aard' teelt ons geen bloemen meer.

Viermaal... (kan het mogelijk wezen!)
 heeft ons oog deez' stond herzien:
 onder smart op smart herrezen,
 daar geen troost die smart doet vliên;
 al wat de aarde ons kon verlenen
 zonk met Nenny in het graf:
 wat ons bleef is troostloos wenen:
 en wat ouders staan dit af?

Nog te leven! - maar welk leven,
 dierbare! is ook 't onze thans?
 Morgen - met een mist omgeven;
 dag - ontbloot van warmte of glans;
 avond - drukkend, zonder luister,
 daar de borst nauw ademhaalt;
 nacht - bedekt met tastbaar duister,
 door geen enkele star bestraald.

En toch klopt ons nog het harte
en toch zeegeen wij deez' dag;
rustig torsen wij de smarte,
zonder wrevelig geklag:
hecht ons dan 't gedruis nog samen
van een wereld die verblindt?
Nee, wij leven - nee wij aâmen,
enkel, enkel in ons kind.

Ja, die band snoert aan elkander
en geen tijd ontbindt hem ooit;
wat ook in de ziel verander',
Nenny's beeld vervliegt er nooit.
Altoos is zij, altoos zweeft zij,
voor, en bij, en om ons heen:
in ons werkt zij, in ons leeft zij,
altoos 't voorwerp onzer reên.

Wat ook aan 't bestaan moog' strengelen,
alles walgt aan ziel en zin:
wat zich met haar beeld laat mengen,
dit alleen heeft troosting in.
Al wat Nenny smaken, denken,
wat haar hart genieten zou,
dit kan 't leven waarde schenken:
dit, dit balsemt onze rouw.

Dáár alleen nog - in die wereld,
woont het enige genot. -
Huwlijksmin, met trouw bepereld,
onverwrikt geloof aan God:
stil geduld, vertrouwend hopen
bij hetgeen die hoop verwacht...

Balsem, met geen goud te kopen!
Gij geeft heling! - gij geeft kracht!

Kom dan, op die staf gebogen,
dierbre! met die band omgord,
kom dan, moedig voortgetogen,
schoon het om ons donkerer wordt.
Dat geloven - bij 't gerust zijn
in de troost die dit ontsluit:
maakt dit niet voor ons 't bewustzijn,
ach! ons enig leven uit?

Dat geloven doet ons vluchten
van een wereld die ons wraakt;
en ons walgen van die zuchten,
of om goud, of eer geslaakt.
Aards genoeg - aardse zorgen
zinken dan met al hun last;
hoger heil is dáár verborgen
waar de ziel zich aan vergast.

Dat geloof baart dankbetoning,
wen wij 't stadsgewoel ontviên
en in onze kleine woning
ziel en zinnen rustig zien.
Als ik met u, 't leed vergeten,
langs de Soester heuveln dwaal,
of, in 't vorstlijk woud gezeten,
met meer vrijheid ademhaal,

of, wanneer het statig donker
in de ziel de weemoed wekt
en het schitterend stargeflonker
ons van de aard' ten hemel trekt,

als die Hemel zijn gewelven
voor ons zielsoog dan ontsluit
en ontheven aan zichzelf
't hart zijn hoop in tranen uit,

hoger licht straalt van zijn drempel,
wen gij, door die hoop bezield,
vol van weemoed, in Gods Tempel
met me op Nenny's grafzerk knielt;
als de tranen die wij plengen,
druppelen op haar heilig graf
tot een offer dat wij brengen
voor hetgeen haar liefde ons gaf,

kom dan, dierbre! dat geloven
sterke ons, wat de ziel ook lijd!
Eenmaal zal de smart verdoven,
zinkt de slagboom - endt de strijd.
Eenmaal vliën de slepende uren
met, wat zoveel worstling kost:
eenmaal wordt, na 't leed verduren,
's levens raadsel opgelost.

Maar wat vreugde ook is vervlogen;
even schoon blinkt mij deez' dag,
als toen ik met vonklende ogen
voor het eerst hem dagen zag.
De eigen liefde ontsluit nog de armen,
die zij toen voor u ontsloot;
even vol in 't zielverwarmen,
even duurzaam, even groot.

Zij, zij zal ons lijden leren...
maar of ras dat lijden endt:

of deez' dag voor ons zal keren,
is alleen aan God bekend.
Doch een onverwikt beminnen
blijve ons beider steun en staf;
dit ontvonke en ziel en zinnen
en verzelle ons tot aan 't graf.

Heil de woning, waar de liefde
iedre traan der smarte droogt;
waar haar adem wat er griede
tot een steun der deugd verhoogt:
waar zij door haar heilige zegen
't kwijnend leven - leven schenkt;
als een vruchtbre zomer regen,
die de dorre velden drenkt.

Huiselijk geluk ^{aant.}

H. Tollens Cz.
Huiselijk geluk

*Laßt mit Kronen Fürsten scherzen,
 Sorgen ihren Himmel schwärzen,
 drückt doch mich kein eitler Zwang!
 Freude, sei du mein Gesang!
 Freude, die bei Hymen's Kerzen,
 treues Weib, an Deiner Hand
 meine frohe Seele fand.*

KLEIST

Hoort gij wel die stormen jagen?
 Ziet gij die gezweepten vlagen
 zwerven in verhaaste vlucht?
 Ziet gij die verstrooide dampen
 samendringen, samen kampen
 en verwaaien door de lucht?

't Is de beeltnis van de dwazen,
 die op eer en kwelling azen,
 slingren in de tuimelstroom;
 die in nacht en nevel waren
 en, in duizling omgevaren,
 dolen in hun zwijmeldroom.

Maar het zonlicht breekt de buien
 en het tochtje van het zuiën
 blaast de stormen voor zich uit;
 de open hemel blikt ons tegen

en de stralen van zijn zegen
tintlen op het lachend kruid:

't Is het zinbeeld van 't genoeg
dat de kalme ziel doet zwoegen
door geen bange droom ontrust;
dat, door dwazen wuft versmeten,
maar de schat van 't rein geweten
de onschuld in 't verborgen kust.

't Is het zinbeeld van ons leven,
dierbre, mij ten schat gegeven,
schat, mij meer dan rijkdom waard!
't Is het lot, ons aangerekend,
door geen zorgen zwart getekend,
door geen bange droom bezwaard.

Zalig wat zij meerder derven,
zalig die ons deel verwerven,
dankbaar elk gemis getroost;
zalig wie zijn armoe smade,
die zijn rijkdom in zijn gade -
en zijn roem vindt in zijn kroost!

Mij die rijkdom, mij die zegen,
mij die roem, met eer verkregen,
voor de schimp der dwazen schuil;
mij dat lot, door hen versmeten,
maar de schat van 't rein geweten,
en voor kroon noch troon te ruil!

Dring me aan 't harte, dierbre panden!
voel het kloppen, voel het branden,
voel het van verrukking slaan!

Panden, die de ziel verengelt,
banden, die het hart omstrengelt!
Ja, de hemel lacht ons aan.

Slaat, ver dwaasden! de angstige ogen
vrij naar rang en rijksvermogen,
van benauwde zorgen zwart;
jaagt naar schimmen, bralt met schatten,
door uw hoven niet te omvatten:
'k heb mijn rijkdom aan mijn hart.

Och, wat droomt gij, diepverblinden!
buiten u 't geluk te vinden,
dat weerbarstig u ontvlieft?
Waant gij 't uit uw goud te delven?
Al 't geluk woont in onszelve
en ik zoek het elders niet.

Dringt me aan 't harte, dierbre schatten,
rijkdom, door mijn arm te omvatten;
rijkdom, niet gevoelloos koud!
Trotsaards, door de waan bevangen!
koopt mijn wellust voor uw rangen,
koopt hem, kunt gij 't, voor uw goud.

Panden, mij aan 't hart gesloten,
weerzijds dierbre lotgenoten!
wenst gij van de hemel meer?
Vraagt gij ooit, in stille bede,
rang en schat voor rust en vrede
en de schim der wereldse eer?

Knelt mij vaster, dringt mij nader,
kindren van een zalig vader!

Moeder van een bloeiend kroost!
 Kent ge, u strenglende om mij henen,
 tranen die de smart doet wenen,
 zuchten die de droefheid loost?

Zon van vrede, zon van liefde,
 die des levens nevel kliefde,
 waar hij ooit mij heeft ontrust!
 Blink in luister, lonk in zegen,
 licht mijn effen voetpad tegen,
 waar 't genot mij zalig kust.

Gier' de storm dan vrij daarbuiten,
 'k zal hem uit mijn wanden sluiten,
 waar de rust mij binnen wacht;
 laat dan vlaag en noodweer huilen,
 'k zal me in mijn gezin verschuilen,
 waar de zon mij tegenlacht.

Laat dan 't scheepje grafwaarts varen!
 Rolt dan, snel vervloeide jaren,
 naar de eindpaal voortgestroomd!
 'k Roep, bij de afscheidsgroet aan 't leven,
 stervend van mijn kroost omgeven:
 God, wat heb ik zoet gedroomd!

M. Westerman

Huiselijk genoeg

Voelde ik eens, in drift ontstoken,
 't jeugdig bloed in de aderen koken,
 daar de zucht naar roem mij joeg;
 deed de spijt mijn tranen vlocien

en mijn wangen blozend gloeien,
daar ik lauwren moest zien bloeien
en mijn kruin geen lauwren droeg;

kon ik nauw mijzelf bedwingen
als ik andre jongelingen
kruipen zag op 't pad der eer;
als het lot aan hen verspilde
wat het mij niet geven wilde;
als het nooit mijn neiging stilde,
maar weerbarstig ging tekeer:

ach, toen was ik spoorloos te achten!
Kwellend mij met ijdele klachten,
schiep ik dwaas mijn eigen druk.
'k Bond de nachten aan de dagen
om 't genoeg na te jagen;
en zocht blindelings nieuwe plagen,
en ontvlood het waar geluk.

't Wee dat mij de boezem griede
wekte deernis aan de liefde,
en zij trok mijn lot zich aan:
ja, ze ontwelde, teer bewogen,
door de taal van sprekende ogen
in mijn hart het groot vermogen
om mijn kwelling door te staan.

Zou ik nu nog moedloos klagen?
Zou ik nu de roem bejagen?
'k Heb genoeg: dit is meer!
'k Heb een wijffe, fris van leden,
goed van aard en rein van zeden;

met een hart vol tederheden:
'k min haar, en zij mint mij weer.

Eng en needrig is mijn woning,
zonder ijdele praalvertoning;
matigheid bespreidt mijn dis;
maar wat zorgen mij ook prangen,
van het minlijkst kroost omvangen
mag ik alles ruim erlangen
wat voor 't hart een rijkdom is.

Waant niet, groten dezer aarde!
dat uw lot me ooit wangunst baarde,
dat ik u uw glans benij:
'k zal nooit naar uw luister haken,
maar kon ge u een denkbeeld maken
van al 't heil dat ik mag smaken,
dan benijdde gij 't aan mij.

Delend met mijn gezellinne
wat mij treft en wat ik winne,
strekt haar vreugd mijn vlijt ten loon.
Laten de Alexanders woelen
en op nieuwe scepters doelen;
mochten ze eens als ik gevoelen,
ach! zij vochten om geen troon.

Ja, wie bang van 't rustloos zwerven
't reinst genoeg wil verwerven,
zoeken een wijfje zo als 't mijn';
rein van hart en teer van zinnen,
dat hem vurig zal beminnen
en een minzaam kroost doen winnen,
en hij zal gelukkig zijn.

Zij zal zo hem rampen treffen
straks hem van de helft ontheffen,
en hem troosten door haar deugd;
en door zachte minzaamheden,
in de rampen nog tevreden,
doet zij hem op rozen treden,
en verdubbelt zijne vreugd.

Ja, mij is veel meer geschonken
dan hem die van wellust dronken
alles in zijn roes geniet.
Liefde rekt de blijde dagen,
vormt, aan ons ten welbehagen,
'tgeen aan toomloos lustbejagen
in één ogenblik ontvlieft.

Treft me een onverwachte smarte,
dan druk ik mijn wijfje aan 't harte,
en zij klemt mij aan haar borst;
en, elkanders troost erlangend,
smoren wij, elkaar omvangend,
heel de weedom die zo prangend
beider hart bestoken dorst.

Ja, dan moge het noodlot woeden,
ja, dan moge het harte bloeden;
wond en kwelling zijn geheeld.
Door de gloed der reinste vonken
onverdeeld aaneen geklonken,
zien we ons dubbel weer geschonken
wat de ramspoed ons ontsteelt.

Roemt dan vrij, wellustelingen!
op uw minveroveringen;

doch dankt ze altoos aan uw goud;
maar wat zwijmeling u verrukte,
gij vond, zo de ramp u drukte;
zo gij voor het noodlot bukte,
't hart van uw boeleerster koud.

Ja, vertrap de schoonste bloezem,
rust aan een onteerde boezem,
waar geen zuigling heul aan vindt;
laat uw hand de wangen kozen,
die niet meer uit schaamte blozen,
maar wier opgesmukte rozen
schier uw ademtocht verslindt:

ongekocht en ongebeden
vloeit een stroom van zaligheden
mij van reine lippen toe.
Gul en onbevlekt daarneven
wordt de wellust van het leven
mij al dartlend toegedreven,
en mijn hart slaat blij te moe.

Geen boeleerster, loos in 't strelen,
laat ik ooit lafhartig delen
in 'tgeen gade en kroost behoort.
'k Zal de vrucht van 't zorglijk sloven
aan geen brave vrouw ontroven;
neen, zij zie, door mij verschoven,
nooit haar stille rust gestoord.

Neen, wat drift mij ook doe blaken,
welk een wellust ik moog' smaken,
't jaag' mij nimmer wroeging aan.
Schoon de wereld zich moog' belgen,

al 't genot, dat ik mag zwelgen
 kost geen penning aan mijn telgen,
 kost mijn vriendlijk wijf geen traan.

Laat mijn kruin dan lauwrēn derven,
 laat mij zonder glorie sterven;
 'k sta de eerrang willig af.
 Ja, mijn naam moog' nietig schijnen,
 'k zal er nimmer om verkwijnen;
 neen, de liefde van de mijnen
 weze eens de eerzuil op mijn graf!

Ja, mijn dierbre gade! al de eden,
 die we elkander plechtig deden,
 staven wij door ons gedrag.
 En, zo wij hier eenmaal scheiden,
 zal de hoop op 't weder beiden
 ons het doodbed zachter spreiden
 en wij sterven met een lach.

L. Rietberg

Het huiselijk geluk [fragment]

Zo minde 't voorgeslacht. - Helaas! vervlogen dagen,
 wat baat het u vergeefs van 't noodlot weer te vragen?
 Zijt gij voor eeuwig heen, gij tijden! toen de trouw
 het edelst sieraad was der Nederlandse vrouw?
 Toen elke moeder voor de jeugd haars dochters waakte;
 de vader van zijn zoon een nuttig burger maakte;
 toen nog geen vreemde weelde ons hart bedorven had;
 toen 't huiselijk gezin tevreden samen zat
 en, in de wintertijd, bij 't korten van de dagen,
 een vriendelijke kring had om de haard geslagen.

De vader ziet verheugd zijn lieve telgen aan;
 verhaalt van RUITERS roem of MAURITS' heldendaân;
 bemerkt van 't dierbaar kroost, met blijdschap, de eerste stappen
 op 't moeilijk spoor der kunst en nutte wetenschappen;
 prijst ieders vordering; brengt dwalenden terecht,
 daar hij in elk verhaal een nutte lering vlecht;
 hij schikt zich naar hun spel en jeugdige vermaken
 en doet in 't minlijk hart de zucht tot deugd ontwaken.

Deez' zegt (op de ereprijs, hem daarvoor uitgelooft)
 de schoonste verzen op uit VONDEL of uit HOOFT.
 Een ander toont aan hem zijn kleine tekeningen
 en waant reeds aan VAN DIJK het kunstpenseel te ontwringen;
 terwijl een derde blaârt in 't grote werk van BRANDT
 en HUIG DE GROOT aanschouwt als de eer van 't Vaderland.
 De tabbaard voegt hem best. - Hoor, hoe hij Neêrlands rechten
 met kinder-deftigheid vrijmoedig durft beslechten.

De moeder middlerwijl geeft op haar dochter acht,
 gaat al het huiswerk na, door haar deez' dag volbracht,
 prijst of berispt haar heus, en doet op de eerste wetten
 van orde en zindlijkheid en keukenarbeid letten;
 leert haar 't bereiden van een smakelijk gerecht
 waaraan haar vader een bijzondere voorkeur hecht;
 zij noopt haar om op 't vuur en op de tijd te passen
 en glimlacht in zichzelf om 't aangenaam verrassen. -

Dra treedt de dierbre telg, met opgeruimd gelaat,
 de kamer vrolijk in, waar de avonddis reeds staat
 en draagt de schotel op. - De blijdschap siert haar wezen
 en uit des vaders blik is 't reinst vermaak te lezen.
 Een traan zwelt in zijn oog en zeegnend stamelt hij:
 'O hemel! welk een kroost schonk uwe goedheid mij!'

Nauw is de dis voleind, ofk hoor de zilvren krappen
 van 't boek van Vader CATS door moeder openknappen;
 nu leest ze wat een maagd van Nederland betaamt
 en hoe een trouwe gaâ zich nooit haar plichten schaamt;
 hoe eerbaarheid en deugd het heil des echts verzegelen
 en ieder edel hart zich naar dit doel moet regelen. -
 Dra slaat het uur der rust; terwijl tevredenheid
 voor ieder van 't gezin de peluw heeft gespreid.

Ziedaar een flauwe schets, hoe, in vervlogen tijden,
 een vader met zijn kroost zich vrolijk kon verblijden!
 Zo werd de kiem der deugd, op vaderlandse grond,
 ontwikkeld tot een bloem die schoon te prijken stond
 en 't kroost, dus opgekweekt door ouderlijke zorgen,
 zag door zijn nijverheid en braafheid zich geborgen.

H.A. Spandaw

De waarde van vrouw en kind

Schoon ik de gunst der groten mis,
 de weiflende fortuin mij ongenegen is,
 ik heb nog vrouw en kind, Goddank! en brood voor beiden:
     een vrouw die mij zo teer bemint,
 in reine huwelijksrouw haar hoogste wellust vindt
 en om geen lief of leed van mijne zij zou scheiden;
     een kind dat, vrolijk en gezond
 met rozen op de wang en lachjes om de mond,
 nog van geen rampspoed weet in zijn onschuldig leven:
     wat klaag ik dan om leed of druk?
 Mijn lot is zaligheid - ik smaak het hoogst geluk: ...
 'k Wil voor geen koningskroon mijn wijf en jongen geven!

Huiselijk leven ^{aant.}

H. Tollens Cz.

Thuiskomst

Weer een drukke dag gesloofd
met verpijnde kracht,
en een suf gebeuzeld hoofd
met mij thuisgebracht.

Weer met daaglijks lief en leed
de avond achterhaald;
en met zorg en eerlijk zweet
weer mijn brood betaald.

Goedenavond, hartlijk wijf,
mijn geluk en lust,
dat mij vurig prangt aan 't lijf
en mij welkom kust!

Goedenavond! 't uur is daar,
elke dag mijn hoop,
voor vermaak noch feestmisbaar
ooit bij ons to koop.

Eerst nu 't wiegkleed opgedekt
van het speelziek wicht,
dat zijn handjes tot mij strekt,
reeds met de oogjes dicht.

Eerst het woelig bed bezocht
en de krib genaakt

en de kindse ademtocht
in de ziel gesmaakt!

Eerst mijn kussen omgedeeld
tussen al mijn kroost,
dat mij hand en wagen streelt
en mij kust en koost. -

Gij, die op mijn rijkdom ziet,
bron van alle goed!
O, versma de bede niet
van mijn vol gemoed.

Zie, mijn ziel is aangedaan
en mijn stem gesmoord:
maar, o God! toch ook een traan
wordt van U verhoord.

O, wiens lot gezegend zij,
zalig is mijn deel!
vele kindren gaf Gij mij,
maar niet een te veel.

'k Heb geen wens bij hun bezit
dan hun heil alleen
en een traan die voor hen bidt,
maar geen woorden, neen! -

Goedenavond, lieve vrouw,
die mijn blijdschap ziet,
die uw deel hebt aan mijn rouw
en mijn vreugd geniet!

Godzijdank! het uur is daar,
dat mij lokt en streelt,
dat ons weergeeft aan elkaar
en mij nooit verveelt.

O, die zalige avondstond,
zaligst aan uw zij,
plengt zo mild zijn zegen rond
tussen u en mij!

Tuig van ons bevoorrecht lot,
lieve, die het deelt,
als dat nooit berouwd genot
ons in stilte streelt.

Als wij, aan onszelf genoeg,
wat het lot ons gaar',
dat wat onze bede vroeg,
danken aan elkaar.

Als geen zorg ons hart beklemmt
uit belang of nijd
en geen uitzicht, ver en vreemd,
onze kring verwijdt:

Als ons eigen deel alleen
onze wens verzaadt,
en geen wereld om ons heen
meer voor ons bestaat.

Hij is daar, de blijde stond,
wel ons wensen waard,
die mij nergens liever vond
dan aan eigen haard.

Hij is daar, en vindt mij weer
waar de vreugd mij wenkt,
en opnieuw een druppel meer
in mijn beker schenkt.

Hij is daar, en lokt ons uit
tot de zoete kout,
die mijn hart zo strelend luidt
en zo bezighoudt.

Vang het aan dan, zet het in
(’t is uw blijde taak),
’t praatje van ons dier gezin,
mijn geliefdst vermaak!

O, wie oor en aandacht trekk',
boei' met stijl en stem,
roerend is me ons zoet gesprek,
boven kracht en klem.

Roerend, als een stille vrees,
om ons kroost bezwaard,
heimlijk in ons binnenst rees,
voor hun lot vervaard.

Roerend, als een blijde hoop,
die zo zoet verdicht,
neerlonkt op hun levensloop
en hun pad verlicht.

Als onze aanblik in 't verschiet
door de neevlen breekt,
en een toekomst dagen ziet
waar ons hart om smeekt.

Roerend, als 't ons innig zegt,
nadenkt en waardeert,
wat ons God heeft opgelegd
en van ons begeert.

Als het heimlijk banger slaat,
van die zorg geprangd,
maar aan Hem het overlaat,
wat aan ons niet hangt.

Roerend, als de rouw herleeft,
aan 't herdenken vast,
wat ons God ontnomen heeft
van die lieve last.

Als we een opgewelde traan,
die aan 't hart ontschiet,
in elkanders oog zien staan,
dat naar boven ziet.

Als de smarte zoekt naar lucht
in 't beklemd gemoed...
roerend dan is elke zucht,
maar ook dan nog zoet.

Zo vervliegt dat vreedzaam uur,
altijd wél besteed;
zo verdwijnt het op den duur,
eer ikzelf het weet.

Zo vervliegt het onverdacht,
met geen verder doel;
maar niet vruchtloos doorgebracht
voor ons dierst gevoel. -

Somtijds, in de schoot der rust,
die tot peinzen spoort,
kruipt er, ja, een stille lust
door mijn aders voort.

Heimlijk, tegen wil en dank,
stemt een zoete drang,
als belust op maat en klank,
mijn gevoel tot zang.

'k Grijp onwillens blad en veer,
onverhoeds ontgloeid
en een liedje rolt er neer,
uit mijn ziel gevloeid.

't Is een liedje, los en licht,
zonder vlucht of vondst,
ruw en kunstloos weg gedicht,
maar toch warm en rond.

't Is een liedje voor ons hart,
voor ons dier gezin:
daar toch is mijn vreugd en smart
en mijn wereld in! -

Somtijds, als ik los en vlug
langs de luitsnaar strijk,
denk ik aan mijn jeugd terug,
in gezang zo rijk.

't Heugt mij, dat ik rang noch schat,
koningskroon noch staf
voor de lier gewisseld had
die natuur mij gaf.

't Heugt mij - wat het oog verlokk',
wat het hart begeer' -
dat geen doel mijn zinnen trok
dan de schim der eer.

Dat een traan mijn oog ontviel,
die aan 't hart ontsprong,
als de plicht mijn volle ziel
tot de koopzorg dwong.

Dat ik, trots de strenge vloek,
die mijn lot mij scheen,
verzen schreef in 't haatlijk boek,
door de cijfers heen.

Dat herdenk ik, dat zo vaak,
dat zo gaarne, ja,
heimlijk met een stil vermaak
en een glimlach na.

Want nu lokt geen valse pronk,
nu geen schim mij meer,
nu mij God aan liefde schonk
wat ik mis aan eer.

Nu ik dankbaar elders heen
blij en moedig streef
en voor uw geluk alleen,
lieve panden, leef.

Nu om u mij al het zuur
wordt verkeerd in zoet,
en mij ieder avonduur
elke dag vergoedt:

nu na de arbeid mij de rust
 opneemt in haar schoot,
 waar gij weer mij welkom kust,
 lieve lotgenoot!

W.H. Warnsinck

Huiselijke winteravond

Welkom, winteravondstond!
 Strooit ge ook rijm en sneeuw in 't rond,
 doet gij ook de stormwind huilen,
 dwingt ge mij in huis te schuilen,
 boeit ge mij aan eigen haard,
 toch zijt gij mijn lofzang waard.

Rooft ge ook wat de dag behoort,
 sleept gij traaglijk de uren voort,
 is uw aanblik stroef en duister,
 dekt een mist der starren luister
 en het statig licht der maan,
 toch hef ik u 't loflied aan.

Lieve! kom, ontsteek het licht!
 't Korte dagwerk is verricht;
 komt, laat ons de blinden sluiten!
 't Is zo bar en guur daarbuiten.
 Komt, mijn telgen, mij zo waard!
 Plaatst u om de warme haard!

Ja, 't is buiten bar en guur;
 maar bij 't vrolijk brandend vuur,
 bij zijn gloed, mijn lieve kindren!
 zal geen winterkou ons hindren;

ook de winter heeft zijn zoet:
al wat God beschikt, is goed.

Dierbaar wijfje! O, hoe blij
zijn deze uren niet voor mij!
Kom met mij die wellust delen!
Of zou u de tijd vervelen?
Valt u thans de dag te kort?
Zucht gij als het avond wordt?

Neen, ik zie het; neen, gij lacht.
'k Had dit antwoord reeds verwacht.
Hier, in huiselijke muren
slijt ge vrolijk de avonduren;
wat aan andren vaak verveelt,
is wat ons het meeste streelt.

Menigeen bevindt zich wél
bij het nietsbeteeknend spel;
maar het geestloos kaartverschieten
zou en u en mij verdrieten:
hoofd en hart en rein gevoel
blijft bij 't beuzlend spelen koel.

Nee, mijn dierbare, onze tijd
zij aan eedler doel gewijd!
Kindren mogen om ons spelen
en ons kozen en ons strelen;
wij herdenken onze jeugd
bij hun schuldeloze vreugd.

Maar zegt elk ons goedenacht,
maar is elk te bed gebracht
en in 't zachte dons verdwenen,

wordt het stiller om ons henen,
o! dan toeft ons nieuw genot,
en wij zegenen ons lot.

Schoon gezeten bij de haard,
zwerfen we over 't vlak der aard';
nu bezien wij de oosterstranden,
dan zijn wij in de avondlanden,
en van 't zuiden tot het noord
zetten we onze tochten voort.

In deze uren vol genot
staren we op der volken lot;
zien wij in de stroom der tijden
eb en vloed van vreugd en lijden;
in der eeuwen wisseling
opgang en vernietiging.

Dan weer stelt natuur haar schat,
en het schoon dat zij bevat,
en de wijsheid en 't vermogen
van haar Schepper ons voor ogen;
al haar wondren legt zij bloot,
en wij staamlen: 'God is groot!'

Nu, tot in de ziel verheugd,
letten we op de stem der deugd;
voelen we onze stand en waarde
hoger rijzen dan deze aarde,
en 't volbrengen van de plicht
wordt ons zalig, wordt ons licht.

Dan treft ons een harpenaar
door de klanken van zijn snaar,

en wij luistren naar de tonen
van Apollo's echte zonen,
en de dichtkunst stelt haar schoon
in 't bevalligst licht ten toon.

Maar dan voel ik mijn gemoed
blaken van de reinste gloed;
dan kan niets mijn geest bedwingen;
'k grijp het speeltuig - ik moet zingen,
zingen, wat ik heb gesmaakt,
zingen, wat mij zalig maakt.

Ons valt nooit een avond bang;
ons valt nooit de tijd te lang:
onder zoet genot gesleten,
wordt zijn trage gang vergeten;
dierbare! aan elkanders zij
vliegt een avond ras voorbij.

Winteravondstond! uw zoet
is zo strelend voor 't gemoed.
Ja, mijn waarde! aan uwe zijde
is, in 't barste jaargetijde,
iedere avond ons een feest
voor het hart en voor de geest.

Ja! ik galm het luid in 't rond:
welkom, winteravondstond!
Doet gij ook uw stormen huilen,
dwingt ge mij in huis te schuilen,
boeit ge mij aan eigen haard,
toch zijt gij mijn lofzang waard.

H. van Loghem jr.
De slaapkamer

Wijfje! leggen we ons te ruste,
want het dagwerk is volbracht;
elke van de kleinen kuste
ons reeds kozend goedenacht;
't heeft zich reeds in slaap gezogen,
't kleinste, dat aanvallig wicht;
en met half geloken ogen
is 't een engel die daar ligt.

Kom te ruste, moe van 't sloven;
dierbre! leg de zorgen af:
God bewaakt toch van hierboven
wat zo mild Zijn liefde ons gaf.
't Oog ten Hemel eerst geslagen,
uitgestort ons vol gemoed
en die Vader opgedragen
't beste van ons aardse goed.

Sluimer zachtjes in uw wiegje,
zuigling! tot de morgen voort;
word door 't gonzen van geen vliegje
of eens mugjes beet gestoord.
't Zou een schrik door 't hart haar jagen
die bij elke ritsling beeft,
't ogensluiten nauw durft wagen,
rustend luistrende oren heeft.

Andren moge ze ook bekoren,
weelde die niet vergenoegd,
ging die ganse dag verloren,
nog de nacht bij 't brassen voegt:

lieve! met die huwlijksloten
 om het koestrend bed geschaard
 ruil ik met geen wereldgroten,
 is geen pracht me een zuchtje waard.

Kom dan, dierbre! nu de zorgen
 op de peluw afgelegd:
 dat ze ontwaken met de morgen,
 zweven door de tuin van de echt.
 't Blozend knaapje zal u wekken:
 'Moeder!' stamelt dan de guit
 en zijn mollige armpjes strekken
 zich al naar uw boezem uit.

J.L. Nierstrasz jr.
Bidden

Wat is leven zonder knielen?
 Aadmen zonder biddend hart?
 Hoger zin - en geestvernielen;
 sterven aan de wond der smart.
 Zielloos kwijnt de levensader
 wie niet smacht naar geestgenot;
 zalig al wat leeft in God!
 Zaligst wie Hem bidt als Vader!
 Zaligst, die met blank gemoed
 voor zijn troon ligt neergebogen;
 of 't met schaamte en schuld in de ogen
 en een hart vol ootmoet doet.

O hoe boeit uw heil mijn zangen,
 Godgetrouwe! die in 't prangen
 van de smart Hem aan bleef hangen

en, de nood in 't schreiend oog,
't hoofd nog biddend beurde omhoog;
die in al uw levensdagen
nooit de voet hebt uitgezet,
nooit een enkele stap wou wagen,
voor u de Almacht op te dragen
in het stamelend gebed;
die, uw weg ten eind gelopen,
met de blik op beter wijk,
van geen stervling u gelijk
zielentroost hoefde in te kopen;
die bij 't naadren van de nood,
bij het dreigen van de dood
nog de moegeschemerde ogen
biddend ophief tot den hoge;
en met bleekbestorven mond
nog de reinste harpakkoorden,
in de laatste stervenswoorden,
in het 'amen' opwaarts zond.

Uit de warrelklomp getogen,
overvloedig van hemels licht
lag voor 't heilig aangezicht
't beeld der Godheid neergebogen
met een gloeiend lofgedicht;
en het heer van engelen paarde
't driemaal heilig! God gericht,
aan de jubeltoon der aarde!
Maar een hoger loflied klonk,
schoner, grootser schouwspel blonk,
toen de Zoon der Godheid daalde
en de glans die Hem omstraalde
en de troon des lichts vergat,
en op aarde knielde en bad! -

Heel de Schepping kreeg een waarde
die zij nooit voorheen bezat:
Jezus Christus kwam op aarde,
knielde in ootmoed neer en bad!
Englen daalden - engelen stegen,
en de serafijnen zwegen -
Jezus Christus knielde en bad!

Heilig mij die tempelkoren
waar de mensheid knielt en juicht
en haar lofzang luid doet horen;
waar de grijze bidt en buigt
en de hoogste zetel nadert
en zich moed en kracht vergadert,
zich bevredigt met zijn lot
en om ruste vraagt bij God!
Waar, ontrukkt aan 't aards gewemel,
zich de moeder biddend keert
en het knaapje bidden leert:
'Onze Vader in de hemel!'
waar de vader en de zoon
beiden één belang bedoelen
en dezelfde zegen voelen,
die er afdaalt van Gods troon!
Waar zich rijk en arm verzamelt
en de lof der Godheid stamelt,
instemt in het pelgrimslied:
'Hierbeneden is het niet!'

Lieve, teerbeminde gade!
't Zij wij juichen in ons lot,
't zij de ramp zich op ons lade,
zien wij biddend op tot God!
Lieve! die mij de aardse zorgen

wegdrijft met een lachend oog!
Beuren we elke levensmorgen
vurig hart en hand omhoog!
't Is de vlam van hoger leven
die de zucht naar God bezielt;
't is de hemel tegenzweven
als de mens in ootmoed knielt!
't Is een innig zelfbeseffen
van een hoogverheven stam
die uit God zijn oorsprong nam
en tot Hem zich mag verheffen!
Bidden dat verhoren wacht,
zulk een bidden staaft op aarde
mensenadel, mensenwaarde!
O wij zijn van Gods geslacht!

Kniel dan hopen, kniel dan blijde,
kniel met zielrust aan mijn zijde!
Buig en bid en stamel nu;
bid voor mij, ik bid voor u!
Als ons alles zal ontzinken
zal die troost ons tegenblinken;
dat geen zucht ooit ga teloor!
Kom, ik ga u biddend voor:
'Wie zich aardse roem vergader',
God van liefde! God van macht!
ons geen rijkdom, ons geen pracht,
maar een vreedzaam leven, Vader!
en een doodsbed kalm en zacht!

H. Tollens Cz.
Winteravondliedje

Het oosten blaast, het wintert fel,
't is buiten vinnig koud:
Goddank! wij hebben turf en hout;
wij zitten warm en wel.
Al zijn de bomen wit als dons,
de grachten hard als lood,
wat, wijfjelief! wat deert het ons?
Wij hebben warme wijn en pons,
wij hebben dek en brood.

En noden we eens een vriend te gast,
wij zetten vlees en vis -
en somtijds wildbraad op de dis,
met wat daarneven past.
En als er een van 't huis verjaart,
hoe jong de kleine zij,
wij bakken hem ter ere een taart,
of eten wafels aan de haard
en drinken slemp erbij.

Dat kan die arme stumper niet
die langs de straten schooit
en, of het vriest en of het dooit,
verkleumd van honger ziet.
Verjaar' zijn kind, verjaar' zijn vrouw,
geen gast betreedt zijn kluis;
hij lijdt altijd gebrek en kou,
hij stookt geen vuurtje in zijn schouw
hij krijgt geen tulband thuis!

Wat moeten wij niet beter zijn,
 bedeed met zoveel goed;
 de winterhaard in volle gloed,
 de beker vol van wijn!
 Wij zijn uit andre klei gekneed,
 uit beter leem dan hij,
 en God, die alle dingen weet,
 gaf ons met recht een fraaier kleed,
 en hem een ruwer pij.

Ik beter zijn...? Vermetel lied,
 is 't waarheid wat gij slaakt?
 Ik wenste dat gij waarheid spraakt;
 ik vrees dat doet gij niet!
 Wie weet of onder 't slecht gewaad,
 genaaid uit stuk en brok,
 geen min verdorven harte slaat,
 met meerder goed en minder kwaad,
 dan onder deze rok!

Zou 't mogelijk wezen...? Goede God,
 zo 't mogelijk wezen mocht,
 waarom dan hem zo bang bezocht
 en mij dat blijder lot?
 Ik zit en mijmer, peins en gis
 en dring het raadsel in,
 maar, wat al meer mij duister is,
 ook mijn bezit en zijn gemis
 heeft mij te diep een zin.

Doch dát voor 't minst, hoe blind ik zij,
 begrijp ik toch ervan,
 dat ik de arme geven kan,
 wat hij niet kan aan mij;
 dat van wat God ons ruimer schonk,

hem hulp behoort in nood;
van onze haard een enkele vonk,
een enkele drop van onze dronk,
een kruimel van ons brood.

En daarom dan de plicht voldaan
die 't hart zo luid gebiedt!
Verdiepen we ons in raadsels niet:
dat droogt geen enkele traan.
Het oosten blaast, het wintert wreed,
't is buiten bitter koud;
de stumper die geen uitkomst weet
behoort een vlokje van ons kleed,
een spaander van ons hout.

Hoort, maagd en knaap! hoe laat het zij,
wie kloppen mocht, ontsluit!
dringt oud noch jong de huisdeur uit
en zendt geen mens voorbij...
Wat hoor ik? vliegt! doet op! gezwind!
't Is buiten ruw en guur!
O, zond ons God, door weer en wind,
een arme moeder met haar kind,
zij kwam ter goeder uur!

Ik dank U, bron van alle goed!
voor wat uw gunst mij schonk;
ik dank U voor de liefdevonk,
mu tintlende in 't gemoed;
maar driewerf dank, algoede God!
voor elke ervarenis,
dat uw bevel ons reinst genotons
zoetst genoeg uw gebod-
dat weldoen zalig is.

De gelukkige man ^{aant.}

H.A. Spandaw

De gelukkige man

Hij die in pracht en overloed,
 in weelde en wellust leeft,
 aan elke drift van zijn gemoed
 gereed voldoening geeft;
 die al wat hart en oog hekoort
 terstond verkrijgen kan,
 geen neiging in zijn boezem smooit,
 is geen gelukkig man.

Maar hij die bij een helderen geest
 kracht en gezondheid voegt,
 die voor geen werk en zweet bevreesd
 voor vrouw en kindren zwoegt;
 die nooit van 't pad der onschuld wijkt,
 maar rein de vreugd geniet,
 wiens hart een zuivre beek gelijk
 die stil en effen vliet;
 die nooit zich slaafs terneder buigt
 maar trouw Gods wil betracht;
 met ieder bijtje honig zuigt,
 met ieder knaapje lacht;
 die in zijn harte rust geniet,
 vrede in zijn woning vindt,
 in elke mens een broeder ziet,
 hem als een broeder mint;
 die de onschuld steeds ter hulpe snelt,
 en weldoet waar hij kan;
 in mensenmin zijn glorie stelt,
 is een gelukkig man.

L. Rietberg***De schaapherder***

De zon zinkt in de kim, en de onafzienbre heide
 vertoont slechts hier en daar een braamstruik aan mijn oog.
 Spoedt, schaapjes! spoedt u voort! dat ik u huiswaarts leide!
 En mij een zoete rust de leden sterken moog!

'k Zie reeds van ver mijn hut, door de avondglans omschonen,
 waar 't zuurverdiende brood met bronnat mij verwacht.
 Drijf, drijf, getrouwe hond! mijn schaapjes stalwaarts henen!
 En u ook wacht de rust, uw dagwerk is volbracht.

Scheert, schaapjes! nog de tijd, al weidend, van de stengel!
 Terwijl gij half vermoeid naar de open stallen keert.-
 Het eenzaam dal weergalmt uw klinkend klokgebengel
 waar de ondergaande zon uw schaûw op 't veld vermeert.

Dra zet ik welgemoed mijn doornenstok terzijde
 en sluimer op mijn stro gerust en zorgloos in.
 Geen vorst die ik zijn kroon of scepterstaf benijdeik
 voer de scepter ook: in 't vreedzaam huisgezin.

De rook stijgt uit mijn hut in golving op naar boven
 en spiegelt zich in 't goud van 't glansrijk avondrood.
 Al kraakt mijn zolder niet van opgetaste schoven,
 ik eet in stille rust mijn schamel stukje brood.

Spoedt aan dan, schaapjes! spoedt! 'k zie de avondster reeds blinken:
 hoe helder tintelt zij in 't flauw verlicht azuur!
 Ook eens, eens zal voor mij des levens dagtoorts zinken...
 Schenk, schenk mij dan, o God! een zalig stervensuur!

H.A. Spandaw
Het geluk

Wat poogt ge, sterveling, vermetel?
 Wat klaagt ge, morrende, om uw lot?
 En hoont zelfs op zijn heilige zetel
 de heilige, vlekkeloze God?
 Wat doet uw borst zo rustloos hijgen?
 Wat zwoegt ge en wenst gij te verkrijgen?
't Geluk, dat altijd heerlijk schijnt?
 Gij tracht een luchtbel na te jagen;
 gij grijpt... en ach! gij durft het wagen
 de hoge Godheid aan te klagen
 wanneer die bel in damp verdwijnt!

Hoe! de Eeuwge, die door louter goedheid
 aan u het aanzijn schonk uit niet;
 die bronnen vol verheven zoetheid
 weldadig voor u stromen liet;
 die onuitputbaar is in liefde;
 wiens vaderhand wanneer ze griede
 ook balsem aanbood voor de pijn;
 die vreugde en droefheid wijslijk mengelt,
 door lijden harten samenstrengelt,
 reeds hier voor de eeuwigheid verengelt...
 zou 't voorwerp van uw klachten zijn!

Bloos! ken Hem nader, die de wereld
 met de eêlste gaven rijk bestrooit;
 die 't prachtig firmament beperelt
 en 't oost met blinkend purper tooit;
 die geurge bloemen, vruchtbre kruiden
 bewasemt door de gloed van 't zuiden
 en 't zuid door zefiers adem koelt;

van wie we, ondankbre stervelingen,
steeds onverdiende gunst ontvingen
en boven al die zegeningen
een hart, dat ziin geluk gevoelt.

Dat hart is meer dan goud en schatten,
dan koningskroon en scepter waard;
't kan werelden in zich bevatten
en 't gloeit nog op het puin der aard.
Wanneer u Rafaëls vermogen
of Haydns kunst hield opgetogen,
als Vondel u een godheid scheen,
als liefde en vriendschap u doen blaken,
en de aarde tot een heniel maken...
Wat zaligheid gij dan moogt smaken,
dank, sterveling, 't uw hart alleen!

Wat mort gij? zink in 't stof terneder!
En bloos, en kniel, en stamel... God!
Ja! God is Vader! goed en teder!
Bid aan! bid aan! rust in uw lot!
Leer stil gelijk een kind te zwijgen,
opdat ge een harte moogt verkrijgen,
dat altijd zegt: 't is welgedaan!
Wil u geheel de Algoedheid wijden!
Dan zult ge u als een kind verblijden,
en danken onder 't grievendst lijden;
het lijden zelfs brengt zegen aan.

Poog, stervling, dan niet door te dringen
naar 'tgeen voor u in neevlen ligt!
Noch in uw waan het lot te dwingen,
welks loop de hoogste wijsheid richt!
Wil naar geen ijdele schaduw haken!

Geniet! er is zoveel te smakenschap
 u geen ingebeeelde smart!
 Zoek nimmer schatten op te delven,
 geen eer in weidse praalgewelven!
 Maar zoek, maar vind het in uzelve!
't Geluk woont in uw eigen hart.

H. Tollens Cz. ***Geluk en deugd***

DE JONGELING

Mijn boezem jaagt, mij bruist het bloed,
 een vlam doorwoelt mijn borst:
 Zeg, grijze, die het weten moet!
 Wat blust of koelt het best die gloed,
 wat laafnis stilt die dorst?
 Ik volg een droombeeld wijd en zijd:
 het is 't Geluk gewis!
 Het lokt en wuift, maar vlucht altijd
 eer 't nog te omarmen is.
 Zeg, grijze, die het leren mocht!
 langs wat verborgen spoor
 de schone vluchtling opgezocht,
 die ik alweer verloor?

DE GRIJSAARD

En met wat tooi, o jongling! spreek!
 Was dan 't Geluk gehuifd,
 dat droombeeld, dat u steeds ontweek,
 dat steeds opnieuw u wuift?

DE JONGELING

Mijn vader! 't was verblindend schoon,
 in welk een tooi gehuld!
 Nu droeg het hoofd een lauwerkroon,

van schitterend licht verguld;
 dan zwierde een rijke vederpracht,
 van gouden loovren zwaar,
 een wrongel, met juweel bevracht,
 om 't weids gevlochten haar;
 dan eindelijk - neen, in voller glans
 verscheen mij nooit het beeld! -
 Dan was alleen een rozenkrans
 door 't golvend haar gespeeld;
 de lok hing neer op de open borst,
 met enkel gaas beplood;
 En - welk een wens ik smeden dorst...
 mijn lippen! zegt het nooit!
 Maar had ge als ik het beeld aanschouwd,
 mijn vader! in die schijn,
 uw bloed, sinds lang verkleumd en koud,
 had weer gegloeid als 't mijn.

DE GRIJSAARD

Dat was 't Geluk niet, neen, mijn zoon!
 Het was niet wat u 't scheen:
 Dat droombeeld met die lauwerkroon
 was aardse Roem alleen.
 Ja, tintlend bruist het jeugdig bloed
 begoocheld door zijn lach,
 en dorstend staat het hart in gloed,
 dat hij vermeestren mag;
 begeerlijk boven pracht en schat
 is 't lover dat hij vlecht,
 en heerlijk staat zijn lauwerblad
 om 't waardig hoofd gehecht:
 maar 't is 't Geluk niet, jongling! neen!
 het schut geen foltring af,
 het scheidt geen zielsrust om u heen
 noch strekt een steun aan 't graf.

Och, meer niet dan een schone bloem,
 maar die van verf verschiet,
 verwaaiend loof is aardse Roem
 en wat gij najaagt niet.-
 't Was ook 't Geluk niet, neen voorwaar!
 Die opschik droeg het nooit!
 Dat droombeeld met juweel in 't haar,
 met loovren gouds bestrooid:
 dat was de Rijkdom. - Arme dwaas
 die, 't hart vertuit aan pracht,
 uit klei en mijnkloof zich, helaas!
 't geluk te delven tracht!
 Neen, neen, mijn zoon! vertrouw op mij:
 't geluk stak nooit in 't goud!
 Het hang' de pels u om de pij,
 het laat u 't harte koud.
 Niet zoeter smaakt des levens zuur
 schoon gij 't uit zilver drinkt;
 niet zachter valt hem 't scheidensuur
 wie op een goudbaar zinkt.
 Neen, neen, mijn zoon! wat faalt en vliedt
 wanneer gij 't bijstand vraagt,
 wat in de nood u 't eerst verliet,
 dat is 't Geluk voorzeker niet,
 waarnaar gij smacht en jaagt.

DE JONGELING

Maar dan die derde schoonheid toch,
 slechts met een roos in 't haar...?
 Dát was voorzeker geen bedrog:
 dát was 't Geluk voorwaar!
 Neen, nimmer joeg mij 't hart zo snel
 als toen dat beeld verscheen!
 Dat is 't Geluk! ik dacht het wel!
 Ontdek mij 't pad erheen.

DE GRIJSAARD

Wee, wee u, zo gij 't vinden mocht!

Wat kwam 't u duur te staan!

Zo gij ellende en wanhoop zocht,

ik wees u 't monster aan.

Dat was de Wellust. - Vlucht haar! vlucht!

Verstrikkend is haar pronk:

verpestend is haar ademzucht

en moordend ieder lonk.

Ja, zoet is 't loos bereid venijn

waarmee u 't monster vangt,

maar zuur bekomt die zoete wijn

wie in zijn netten hangt.

O, 't martelt deerlijk de arme buit!

die in zijn scharen viel;

het mergelt tot het been hem uit,

en plundert lijf en ziel.

Ontvlie zijn blik, zijn tooi, zijn toon;

aanschouw noch hoor het aan;

geen euvel eist een hoger loon:

het is 't Geluk niet, neen, mijn zoon!

dat huist er ver vandaan.

DE JONGELING.

En is 't Geluk dan, vader, ach!

een onverkrijgbaar lot,

een schat die niemand delven mag,

een nooit gesmaakt genot?

Waartoe dan ons, rampzaalgen, toch

die dorst in 't hart ontgloeid;

dat smachten naar een droombedrog,

een vrucht die hier niet groeit?

DE GRIJSAARD

Neen, neen, mijn zoon! ter straf niet, neen!

ontgloeide in 't hart die zucht;

gij grijpt niet naar een schaduw heen,
 naar geen verboden vrucht.
 Voorwaar, voorwaar, 't Geluk bestaat,
 bestaat voor al wat aâmt;
 wie 't pad verkoos dat derwaarts gaat,
 stond nooit aan 't eind beschaamd.
 Geen aardse roem, geen werelds goed
 ontsluit dat kostbaar spoor;
 de wellust zet er nooit een voet,
 al liegt ze 't loos u voor:
 slechts één geleigeest - eene slechts,
 die list noch lokstem hoort,
 voert, ondanks klippen links en rechts,
 op 't veilig pad u voort.
 Mijn zoon, mijn zoon! geloof mijn raad:
 dool op geen dwaallicht af;
 verkies de gids tot toeverlaat
 wie elke slagboom openstaat
 en die niet vlucht aan 't graf.

DE JONGELING

Mijn vader! spreek! waarheen het zij,
 ik volg zijn wenk alleen;
 Ik blijf in lief en leed hem bij:
 waar huist die gids? ontdek het mij:
 mijn boezem hijgt erheen.

DE GRIJSAARD

O heerlijk is dat wijs besluit,
 reeds in de vaag der jeugd!
 Mijn zoon, voer onverwikt het uit:
 die leigeest is de Deugd.
 Snel voort, snel 's levens doolhof door
 met onverschrokken zin;
 de gids houdt u de fakkel voor
 en 't veilig voetspoor in.

De rotsklomp scheur' zich van de top,
de vuurwel vlamme en bruis':
de Deugd leidt naar 't Geluk u op
door 's aardrijks puin en gruis!
Verneem wat licht aan 't eind van 't pad
mijn twijflend oog bescheen:
de ontdekking is een kostbre schat!
Dat elk het wist en 't nooit vergat!
Geluk en Deugd is één.

De natuur ^{aant.}

H.A. Spandaw

De gelukkige landman

De boer heeft een gelukkig lot!
 Zijn stand is waarlijk vrij;
 hij werkt en zingt en dankt zijn God,
 hij smaakt het zuiverste genot,
 is vergenoegd en blij.

Een wijfje, eerbaar, lief en goed,
 zijn troost in leed en druk,
 dat met hem deelt in zuur en zoet,
 in armoede en in overvloed
 vermeedert zijn geluk.

En kindren, vrolijk en gezond,
 die in de onnozele jeugd
 gehoorzaam zijn met hart en mond
 volmaken vaders levensstond
 en volgen moeders deugd.

Zijn hart wordt door geen vrees gekweld:
 't geloof aan Gods bestuur
 verdrijft de zorg die 't hoofd ontstelt;
 hij ziet alleen in 't vrije veld
 de schoonheid der Natuur.

Hij hoort der voogden morgenlied,
 dat blij Gods lof vermeldt;
 terwijl zijn oog naarboven ziet
 en 't hart, dat zoveel vreugd geniet,
 die dankbre zang verzelt.

Hem streelt het schone in bloem en plant,
door malse dauw besproeid;
hij merkt alom eens Vaders hand,
die alles schept en houdt in stand
en 't al door liefde boeit.

Hij ziet hoe alles minnen moet
door werking der Natuur:
in 't visje, spartlende in de vloed,
in 't duifje, kirrende van gloed,
bespeurt hij 't eigen vuur.

Hij ziet hoe gras en klaver groeit
en voedt zijn glanzig vee;
hoe 't golvend graan op de akkers bloeit,
het beekje door de velden vloeit,
in ongestoorde vreê.

Wanneer de dag in 't westen zinkt,
dan houdt de landjeugd feest;
hij ziet, hoe liefde en onschuld blinkt,
en als de boerse vedel klinkt
verheft zich hart en geest.

Te huis vindt hij zijn zielsvriendin
en lieve kindren weer:
eerst zegent hij zijn klein gezin,
dan dankt hij God en sluimert in...
Hij heeft geen wensen meer.

L. Rietberg***Een gure herfstdag op het land***

De noordstorm giert, de winden blazen
 en huilen om mijn venster heen.
 De hagel klettert op de glazen
 en smijt mijn bloemperk onderen.
 't Onstuimig zwerk giet regenstromen
 op bijna bladerloze bomen
 en dorrend gras in plassen neer.
 Een huivring rilt mij door de leden
 en ach! de landbekoorlijkheden
 bestaan op 't eenzaam veld niet meer.

Een enkele raaf, wier aaklig krassen
 een onheilbarend lot voorspelt,
 paart haar geluid aan 't hondenbassen,
 dat treurig galmt langs 't heideveld.
 Droefgeestigheid met bleke wangen
 heeft Flora op de troon vervangen;
 zij ruist door 't afgevalen blad
 en ongenood komt ze allerwegen
 ons in de dorre boomgaard tegen,
 waar korts Pomoon haar zetel had.

Waar zijt ge, o voorjaar! heengevloten?
 Gij die met bloesems rijkversierd
 ons op uw lentefeest kwam noden,
 waar 't gulle landvolk hoogtij viert.
 De takken die gij deed ontluiken
 zie 'k bladerloos naar de aarde duiken:
 zij tonen kracht noch leven meer.-
 O leerzaam beeld van 't menselijk leven!
 ook wij, wij worden, zijn, en - sneven,
 en 's aardrijks schoot ontvangt ons weer.

Welaan! de regen dan ontdoken
 in 't stil en needrig buitenhuis!
 En 't schielijk vlamvend rijs ontstoken
 in mijn verlaten boekenkluis!
 Hier kan ik bij mijn oude vrienden
 een zoet en nut gezelschap vinden;
 hier wacht mij voedsel voor de geest;
 hier, bij mijn vuurtje en bij mijn boeken,
 komt vaak mijn zangster mij bezoeken,
 en dan, dan vier ik dubbel feest.

Vrij waai' de wind dan door het lover!
 Vrij stroom' de lucht in plassen neer!
 'k Geef aan der Muzen wenk mij over,
 en 'k hoor geen storm of regen meer.
 Een ander moog, bij stadsvermaken,
 mijn eenzaamheid en stilte laken;
 'k leef zorgeloos en weltevreên;
 'k begeer geen roem en titels tevens,
 maar eenmaal van 't toneel des levens
 als nuttig speler af te treên.

H. Tollens Cz. ***Aardsgezindheid***

Daar is de lieve lente weer
 ons aangewaaid van 't zuiden;
 zij lokt de vooglen weer in 't hout,
 en regent over veld en woud
 weer honderdduizend kruiden.

O God! wat is uw schepping schoon,
 wat zijn uw werken wonder!

Hoe zoel dat licht! hoe koel die dauw!
Wat is die hoge hemel blauw!
Hoe groen het veld eronder!

Wat ademt juicht, wat leeft geniet
met nieuwe lust in de ader;
mij klopt een jonger hart in 't lijf:
heb dank voor zulk een schoon verblijf,
Gij aller schepslen vader!

Heb dank, heb dank! ik smaak uw gunst,
ik voel des levens waarde!
Zo menig bloem versiert mijn baan,
en, heeft de roos ook doornen aan,
het is mij goed op aarde.

Mij heeft geen bui, geen bliksembrand
de oogst van 't veld geslagen;
als 't effen beekje vloeit mijn lot:
Gij legt geen last mij op, o God!
of helpt de last mij dragen.

Wat is 't mij wél, wat is 't mij goed!
Wat heb ik stof tot roemen!
Daar strijkt opnieuw de lente neer,
verjongt mij lust en leven weer,
en strooit mijn hof met bloemen.

En is nog de aarde 't voorspel slechts
van 'tgeen ons wacht daarboven?
O God! hoe klopt mij 't hart ervan!
Wat pronkstuk is die hemel dan,
waar ik U hoop te loven!

Maar moge ik eens die hoge vreugd
met hoger zangen prijzen,
o, spaar mij 't leven, spaar het nog!
Deze aarde is ook uw schepping toch:
ik wil er gaarne grijzen.

Mij boeit zo menig band er 't hart,
gedrukt door luttel zorgen;
'k heb vrienden van beproefde trouw,
een bloeiend kroost, een beste vrouw,
en brood voor nu en morgen.

'k Voel nog mij 't bloed met kracht en vuur
gezond door de aders vlieten;
nog klopt als in de bloei der jeugd
mij 't warme hart voor levensvreugd:
ik bid een lang genieten.

Verhoor die beê, verhoor haar, God!
Verleng mij vreugd en krachten;
wie aards geluk waardere als rook,
't is toch, o God! uw weldaad ook:
ondankbren die 't verachten.

Of druist die aardsgezinde zucht
uw doel, o Vader! tegen?
Vergeving, zo uw wil haar wraakt:
gij hebt ook de aard zo schoon gemaakt
en mij zo rijk aan zegen!

Daar is de lieve lente weer
en tootit weer veld en dreven;
daar is zij weer met al haar pracht!

De schepping juicht, het aardrijk lacht...
o God! verleng mij 't leven.

L. Rietberg

Op mijn tachtigjarige notenboom

Wees gegroet, o achtbaar sieraad van mijn nederige tuin!
Meer dan tachtig winters zweefden over uw eerwaarde kruin.
'k Zag u vaak door storm geteisterd;
    maar gij stond onwrikbaar pal,
middenin de nacht des onweers, bij de hardste donderknal.-
Treflijk beeld van mannengrootheid!
    van onwrikbre sterkte en kracht;
reeds omschauwde uw jeugdig lover
    't afgestorven voorgeslacht
en wellicht spreidt gij uw takken nog met de eigen stoutheid uit
als ook ons de holle lijkbuis in haar enge schoot besluit...

Doch uw forse stam en takken,
    waar gij 't buldrend weer mee tart,
boeien niet alléén mijn aandacht, treffen niet alléén mijn hart.
Neen! gij zijt in alle delen 't beeld van een rechtschapen man,
die op sterk gespierde schouders
    't wicht van 't noodlot torsen kan;
en ook tevens van de zegen die hij eens van God ontving
ruim en mild zal mededelen aan zijn medesterveling.
Toch beschut gij voor het noorden
    't zwakker struik- en vruchtgewas.
Roos en duizendschonen bloeien om uw stam in 't klavergras.
En, wanneer de lieve lente 't aardrijk uit zijn sluimer wekt
en het veld met madeliefjes en viooltjes overdekt,
dan verschuilt zich in uw lommer menig zangrig huisgezin.
Menig helder fluitend gaaike zingt er zijn geluk en min.

Gij vertroost de droeve tortel, wie haar weerhelft is ontscheurd
en bij 't somber schijnend maanlicht

op uw groene takken treurt.

Gij omgeeft ook met uw schaduw soms mijn landelijke dis,
als, bij 't zomerzonnebranden, 't luchtgestel zo drukkend is;
of wanneer een aantal vrienden uit de stad mij blij verrast,
en de wijn met ruime stromen in de heldre bekers plast;
waar het lied der guile vreugde langs de stille akker klinkt,
en uit ieders oog de oprechtheid als met sterrenluister blinkt;
dan dekt vaak uw loofrijk afdak de vertrouwelijke kring,
O! te ras vervlogen uren! zalige herinnering!...

Dat de stormwind nooit u schade!

grijze aartsvader van mijn woud!

Wee de hand die voor uw sterven u meedoogloos nederhouwt!

Groei en bloei nog lange jaren! en omschaûw mijn stille kluis!

Dat nog lang het avondkoeltje door uw ruisend lover suiz'!

En zo eens mijn koud gebeente nederzinkt in 't eenzaam graf,
schenk mijn vrienden dan 't genoeg

dat mij eens uw schaduw gaf!

H. Tollens Cz. (naar Matthias Claudius)

Avondlied

De maan is opgekomen;
het donker loof der bomen
verzilvert zij de top;
vlei en heuvels zwijgen,
en langs de velden stijgen
de wondre witte nevels op.

Wat is het stil in 't ronde!
't Is of natuur een sponde
voor heel de wereld spreidt;

't is of zij al 't geschapen',
na 't waken, nu te slapen-
na 't zwoegen, nu ter ruste leit.

Daar staat de maan gerezen.
Zij schijnt maar half te wezen:
toch is zij 't waarlijk niet.
Zo is er meer daarboven
dat dwazen niet geloven,
omdat geen sterflijk oog het ziet.

Och, ingebeelde wijzen,
wij blonden en wij grijzen,
wij weten bitter min!
Wij knutslen wat en spelen,
en timmren luchtkastelen,
maar zien geen hoger dingen in.

God, leer op U ons bouwen,
geen eigenwaan vertrouwen,
die deerlijk ons verblindt.
O leer ons ingetogen
hier wandlen voor uw ogen,
zoals het blij en schuldloos kind.

En heeft ons uur geslagen,
laat ons geen doodsangst knagen,
na 't onberouwd genot;
en zijn wij weggenomen,
o, laat ons bij U komen,
gij goede, wijze, lieve God!

Legt, broeders! legs nu weder
het hoofd in Godsnaam neder:

te koel wordt damp en rook.
God! wees ons schild en wapen,
en laat ons rustig slapen,
en onze kranke buurman ook.

Huiselijke rampen ^{aant.}

J. Immerzeel jr.

Gelatenheid

Gelatenheid in 't lot
toont eerbied voor een God
die alles wat Hij geeft
zo wijs berekend heeft.

Ziet zich de onnoozle mens
gedwarsboomd in zijn wens,
zijn wrevel stort zich luid
in zucht en weeklacht uit.
Grimt hem de ramspoed aan,
hij krimpt reeds voor het slaan,
en kermt de echo moe
bij de eerste slag der roe,
alsof hem 't lot te wreed,
te ondraaglijk lijden deed.
Slaat hem het ongeluk
de stugge nek in 't juk,
zijn knieën knakken neer;
geen adem rest hem meer.
Gesmaald door maag en vrind,
schreit hij zich de ogen blind,
en bidt het dove graf
een haastige uitkomst af.

Kortzichtig schepse! zwijg,
en voer geen dwaze krijg
met de onnaspeurbre Macht,
die kruis bedeeft naar kracht,

die kommer en ellend'
uit hoge ontferming zendt,
opdat de kroes der smart
tot loutring strekk' van 't hart.

De straal vervare u niet
die de onweerwolk ontschiet,
en beef niet voor 't gerucht
dat klatert door de lucht;
maar zie hoe 't hemelnat
weer bloesem, kelk en blad
verfrist, verkwikt en drenkt
en kracht en leven schenkt.
Zie hoe de lucht reeds dunt
en weer de doortocht gunt
aan 't licht, dat goudstof strooit
en om de wolkrand plooit
en nu de donder zwijgt
opnieuw ten wagen stijgt.

Hou tegen alle leed
het hart ten kamp gereed!
Al wat ooit de aarde gaf,
verslenste en viel weer af.
De bloem die 't meest verrukt,
wordt dikwijls 't eerst geplukt;
de plant, die 't weligst groeit,
is meest het eerst verbloeid;
de boom die 't vruchtbaarst tiert,
wordt door het ongediert'
de vruchten 't eerst ontroofd
die 't bloesemblad belooft.
Ook zo is 't met uw lot;
ook zo met elk genot

dat ge u geschonken ziet:
gij smaakt het, en het vliedt:
gij zijt geen dag, geen uur
gewaarborgd voor zijn duur;
daar meest het eerst verdwijnt
wat u 't bekoorlijkst schijnt.
Hou tegen alle leed
dan 't hart ten kamp gereed!

En treft u 't ongeval,
sta als de steenrots pal,
die tot in 't hart der aard'
met de ijzren wortel vaart,
en 't hoofd biedt aan de orkaan,
hoe fors zijn vlerk moog slaan.
Beur ongeschokt het oog
vanuit de ramp omhoog,
en verg in 't smartlijk lot
nooit rekenschap van God.
Let minder op 't gemis
dan 'tgeen u over is;
wees dankbaar! want hoeveel
blijft nog op aarde uw deel!
Hoeveel voor u ten baat,
dat anderen ontstaat!
Hoeveel nog lacht u aan,
voor andren lang vergaan!
En is uw droef gekwel
niet vatbaar voor herstel?
Almachtig is de hand
die 't wentlend lot ompant,
en zoet en zuur bedeeft,
en wat zij wondt weer heelt!

Vertwijfel in 't verdriet,
 kortzichtig schepsel, niet!
 Gelatenheid in 't lot
 toont eerbied voor een God
 die alles wat Hij geeft
 zo wijs berekend heeft.

W.H. Warnsinck

Klacht op de verjaardag mijner echtgenote

Gewenste dag!
 Gij kwam niet, ach!
 zoals in vroeger tijden,
 toen ik, in 't kloppend hart verheugd,
 met vriend en maag, in dankbre vreugd
 u aan 't genot mocht wijden.

't Genot verdween,
 de vreugd is heen
 en keert tot ons niet weder:
 deez' feestdag wordt een dag van rouw
 en op uw krankbed, dierbre vrouw!
 zinkt al mijn blijdschap neder.-

Ik zie haar strijd
 en wat zij lijdt,
 ik hoor haar bange klachten:
 maar hoe die lieve kermt en klaagt
 en vruchtloos mij om bijstand vraagt,
 niets kan haar teed verzachten.

Wat is 't een smart
 voor 't lijdend hart

alléén de last te dragen:
mijn dierbre! ja, de nood klimt hoog,
'k voel tranen drijven in mijn oog,
ik moet, maar durf niet klagen.

Wat zware kamp,
wat dubbele ramp,
'k moet troosten onder 't treuren!
De lach moet zweven in mijn oog,
maar droefheid fronsde de wenkbrauwboog,
'k voel mij de borst verscheuren!

Ach! dierbre vrouw!
gij kunt mijn rouw,
mijn lijden niet beseffen-
zo eens deez' dag uw sterfdag waar!...
'k Bezweek dan in een strijd zo zwaar,
kwam mij die slag re treffen.

Rampzalig lot!
Moet zij, o God!
op haar verjaardag sneven?
Genaakt welhaast haar jongste nood?...
Zinkt zij in de armen van de dood?...
Wat heb ik dan aan 't leven!

Onschuldig kroost!
Weleer mijn troost
en wellust mijner dagen;
onnootlen! ach, gij voelt het niet,
hoe fel de pijlen van 't verdriet
mij door de boezem jagen.

Als moeder sterft,
als gij haar derft,
wat is dan u beschoren?...
Nooit vindt gij zulk een moeder weer;
zinkt zij in 't stof des doods terneer,
dan hebt gij 't al verloren.

Verhoed, o God!
dat schriklijk lot,
zie op mijn telgjes neder!
Laat hen niet zonder hulp en troost,
Erbarmmer! 'k smeeek u voor mijn kroost,
schenk hun de moeder weder!

Geliefde vrouw!
Hoe klimt mijn rouw
als ik uw sponde nader;
één troost slechts rest mij in 't verdriet,
één rustpunt dat mij overschiet:
'God blijft toch altijd Vader.'

Ja, wat Hij doet
is wijs en goed,
Zijn liefde wekt vertrouwen:
Hij spreekt: het leed is doorgestaan,
de nacht verdwijnt, de dag breekt aan,
en 't hopen wordt aanschouwen.

H. van Loghem jr.
Het kruis in huis

Waar vindt ge omlaag een zwaarder kruis
dan onrust in uw eigen huis;

als twist in 't eind de liefde dooft;
het bloed stáág opklimt naar het hoofd;
als heerszucht, drift en onverstand
steeds knagen aan de huwelijksband
en bij 't gekijf, bij de ergernis,
maar zelden een onschuldig is!

Hoogmoedig en laatdunkend man!
Wat wilt gij van uw eega dan?
Dat zij, slavin, in u een Heer,
een oppermachtig Vorst vereer?
bij uw bevelen trilt en beeft
en kruipend naar uw wetten leeft?
Zoek dan bij ons geen bedgenoot:
wordt Muzelman en word despoot.

Hoe vleide gij, eer nog door de echt
die knoop voor altijd was gelegd,
om 't kusje van de lieve mond,
dat gij zo zoet, zo smeltend vond!
Is nu, na 't vieren van uw lust,
het vuur der min reeds uitgeblust,
en 't hart dat gij zo kwistig preest
niet meer 'tgeen 't eenmaal is geweest?

Of zoekt gij op de huwelijkstroon
vergoeding voor de vleiersteen,
toen alles wat uw lief bezat
geen weerga op de wereld had;
gij kruipend aan haar voeten lag;
ge in elke lach een engel zag;
het meisje kwistige eer bewees,
en somtijds zelfs een vlekje prees.

En gij, die vrolijk, zacht van aard,
inschiklijk voor het huwlijk waart;
o vrouw! wat vindt ge nu als wijf
in 't kibbelen een tijdverdrijf?
Of hebt gij slechts een net gespreid,
of veinsde gij toegevendheid,
opdat gij eens die hete tocht,
als vrouw de heerszucht vieren mocht?

Verblinde twee! geen muur bedekt
't toneel, dat u tot schande strekt;
geen dichte deur nog sluiting baat:
men hoort het razen op de straat;
elk kent uw lastig, drukkend pak;
het luid gerucht verbreidt uw zwak;
't wordt opgesierd en gij, beklad,
welhaast het sprookje van de stad.

De dienstmeid heeft voor vrouw of heer
na korte tijd geen achting meer
en is zij heet op vuil gewin,
zij dringt bij een van bei zich in;
kiest stout en onbeschaamd partij;
spreekt wie betaalt bij andren vrij
en vlecht in haar getrouw verhaal
nog opgesmukte logentaal.

Hoe wordt ge, ellendig kroost! gevormd
wanneer 't in huis gestadig stormt?
Gij zuigt met melk, door drift verhit,
het gif in, dat in 't harte zit;
hetgeen gij 't eerst van de ouders leert
is 't vloeken, dat de mens onteert;

en leggen ze in u enig zaad,
't zijn kiempjes van de wreevle haat.

Wie weet niet hoe elk vlekje kleeft
en hoeveel zaad het onkruid geeft,
dat elk beginsel bij het kind
een grond geschikt voor 't wortlen vindt;
hoe voorbeeld, 't zij dan goed of kwaad,
een diepe indruk achterlaat:
hoe jeugd als weke was gekneed
maar zelden de eerste les vergeet?

Wat ellende! o mijn God! ik gruw:
rampzalig kroost! wat wordt van u,
als 't hart des echtgenoots, verstokt,
u uit de schoot der moeder lokt;
en zij, o schuld die niets verschoont,
u uit de arm des vaders troont?
O weesjes! zonk ge op de aarde neer;
helaas! gij hebt geen ouders meer.

Wat brand vernielt en woedt zo fel!
Helaas, gij stookt het vuur der hel;
een vuur dat door de hete gloed
de levensbloem verschroeien moet;
uw welvaart straks in puin verkeert;
uw kracht, uw lust, uw moed verteert;
geen rust, geen vrolijk uur gehengt
en tot de bedelzak u brengt.

Want waar toch twisten man en wijf
en daalt Gods zegen op 't bedrijf?
Waar zorgt de vrouw toch voor 't gezin,
neemt twist de plaats van de eendracht in?

Waar kost verwarring aan een man
niet meer dan ijver winnen kan?
Verdoolden! knoopt die banden weer:
of ras zit ge op een puinhoop neer!

Katharina Wilhelmina Bilderdijk
Kindermoord (wintermaand 1813)

Lief, onnozel, teder wicht
dat zo wreed verstoten ligt;
aan wie 't onmens dat u baarde
zelfs geen zachte handvol aarde
maar een steen ten peluw gaf,
die u strekt voor wieg en graf.
O hoe doet me uw aanblik beven!
Hoe beklag ik 't droeve leven
onder mensen, zo ontmenst!
Wee, die u daar neergestrekt ziet,
met zo'n gruwel de aard bedekt ziet;
en bij zoveel zielsverbastring 't aanzijn nog te rekken wenst.

Monster! zien mijn ogen waar?-
ligt het schuldloos wichtje daar,
van de koordsnoer nog omstrengheld
waar zijn bloed aan 't uwe in mengelt?-
wierp gij 't op de steenklomp neer,
in dit bloedverstijvend weer!-
in de sneeuw- en hageljacht
van deez' kille winternacht!-
Ge gelooft bij zulk een gruwel aan gevoel of liefde meer?

Onmens, die dit wichtje droegt,
was uw wreedheid niet vernoegd,

stilde 't niet uw tijgerwoede,
dat het als een slachtlam bloedde,
tot de vlotte ziel 't ontgleed?-
Meer dan wolf en panter wreed
sloot ge uw boezem voor zijn kreet!
dorst gij 't, lauw nog van het leven,
't roofgediert ten voedsel geven!

Wee, ja, tienvoud wee, onzaalge, die dit feit u schuldig weet!

Wrede! 't redeloos gebroed
heeft gevoel voor eigen bloed:
tijgers in het nest besprongen
offeren 't leven voor hun jongen!
Gij alleen, ontmenst van aard
en de naam van mens onwaard,
durft uw eigen kroost verzaken!
moordt wat de Almacht gaf te leen;
durft natuur met voeten treên,
en haar hechtste banden slaken!-

Welk een helgeest spoorde u aan,
heeft uw arm ten dienst gestaan,
toen hij 't gruwzaam feit volvoerde?-
Dit vermocht een moederhand
zonder dat haar ingewand,
dat haar stenen hart ontroerde,
toen zij 's wichtjes levensband
met verwoede vuist ontsnoerde?-

Hoe, rampzaalge, kon gij dit!
Hoe des werelds hoogst bezit
zo miskennen, zo versmaden
woelde u 't wicht niet onder 't hart,
met die zoete moedersmart

die de ziel in lust doet baden?-
 Voelde gij zijn hartklop niet-
 niet dat liefelijk gewemel
 dat ons opbeurt tot de hemel,
 als het vruchtje dat wij torsen zijn omwikking weerstand biedt?

Hebt gij 't enigst heil verwoest
 dat u de armoe zeggen moest?
 Zal geen lachje van uw wichtje
 als zijn donzig aangezichtje
 op uw boezem had gerust
 's levens kommer u vergoeden,
 balsemen de tegenspoeden?-
 En wordt nooit de traan des lijdens door zijn lipjes afgekust?
 O hoe zal u 't hart dan bloeden!
 Hoe de wroeging in u woeden!
 U beroven van de rust!-

Scheur haar 't week-gevoelig hart
 wie, gezweept door hongers smart,
 soms een mondvul broods moet vragen;
 wie voor deez' verneeding beeft
 en nog liever hongerend sneeft,
 zal, wanneer zij telgjes heeft,
 ook dat lijden leren dragen.
 Zal het oog ten hemel slaan
 met een kinderlijke traan,
 in ootmoedig Godbetrouwen,
 en in 't prangen van de nood
 voor de pandjes van haar schoot
 zich de laatste schaamle mondvul met een dankend hart onthouen.

Bloedig knaagt des hongers beet;
 maar daar is op aard geen leed

dat een moeder doet bezwijken,
 die geen ziel, geen leven heeft
 dan in 't kroost waarvoor zij leeft;
 die zich bij de drukkendste armoe in haar spruitjes voelt verrijken.
 't Is een ongeziene macht,
 die haar krachten steunt met kracht,
 waar en moed en onversaagdheid van de stoutste held moet wijken.

Dan, wat doe ik! Zal ik u
 voor wier gruweldaad ik gruw,
 bij rechtschapen moeders noemen?-
 Neen, de mensheid kent haar niet
 die zich uit haar rang verstiet;
 't bos alleen en roofgedrochten mogen op uw weerga roemen!
 Dekte een duistre nacht uw feit?-
 Dwaze! Gods alwetendheid
 is uw wandaad niet verborgen.
 't Wichtje dat uw hart verstoot,
 werd der Englen lustgenoot
 die voor 't smetloos zieltje zorgen.
 Beef! zij voeren voor Gods troon
 uw zo wreed vermoorde zoon.
 Eenmaal zult ge aan Jezus' voeten
 dat verworpen kind ontmoeten
 en het naadrend strafgericht
 zal u daar ter vierschaar dagen voor Gods heilig aangezicht.

Vaderland ^{aant.}

B. Klijn Bz. *Troost (1812)*

Vrienden! wat ons moge omringen,
welk een nooddwang ons moog dwingen,
welk een rampspoed ons ook wacht,
moedig! werp het oog naar boven,
leer vertrouwen, leer geloven:
'God geeft altijd kruis naar kracht!'

Voelt gij 't hart bij 't zorglijk leven
voor de duistre toekomst beven?
Hoe de springvloed om u bruis';
eenmaal toch ontdaan van zorgen
rijst voor u de blijde morgen:
'God geeft altijd kracht naar kruis!'

Voelt ge u 't lijdend hart verscheuren,
moet gij bij het sterfbed treuren,
sleept de tijd, in trage dracht,
u door smart en tranen henen;
op het scheiden volgt herenen:
'God geeft altijd kruis naar kracht!'

Wel hem die dit hier beseffe!
Of de noordstorm hem dan treffe,
of het koeltje hem omsuiz';
middenin het woên der rampen
blijft zijn troost in 't moeilijk kampen:
'God geeft altijd kracht naar kruis!'

H.A. Spandaw

Welkomstgroet aan mijn jongste zoon (geboren op de 16 november 1813, even voor de komst der eerste Russische krijgslieden)

Welkom, welkom, dierbaar knaapje!
 Welkom teder huwelijkspand!
 Welkom, vrijgeboren burger
 van 't verlost vaderland!
 Onder de eerste vrijheidstonen
 heeft uw moeder u gebaard
 en ik vraagde niet angstvallig
 of ge een jonge of meisje waart.
 Neen! Natuur herneemt haar rechten,
 en het minnend ouderhart
 mag een zoon weer welkom heten!
 Zijn geboorte wekt geen smart;
 Neen! hij wordt uit moeders armen
 door geen woeste drom gescheurd,
 door geen huurling van de dwingland
 wreed ter slachtbank heen gesleurd;
 Moeder! neen! 't is voor geen vreemde
 dat uw tedere borst hem voedt,
 moet hij strijden... o! voor Neêrland
 stroomt zijn edel Neêrlands bloed!
 Juich dan, moeder! en verhef u,
 vrije, lang verdrukte geest!
 Komt gij allen, dierbre kindren!
 Viert met mij dit dubbel feest!
 't Feest der vrijheid en verlossing,
 't feest der liefde en huwelijksmin!
 Stijge omhoog de reine lofzang
 van een dankbaar huisgezin!
 Komt, gij broertjes! zusje! schaat u

om de kleine lievling rond!
Vaders harte klopt van wellust
op deez' onvergeetbre stond.
Knielt hier bij het wiegje neder!...
Maar wat hoor ik? welk gerucht!
Welk een woeling! welk een jubel!
't *hoera!* rolt reeds door de lucht:
't zijn des Wolga's eedle helden!
Hooft de blijde welkomstgroet!
Ziet, het volk stroomt opgetogen
zijn verlossers tegemoet!
Hooft! het *vivat Alexander!*
klinkt uit alter ruime borst!
Knielt, mijn kindren! smeekt de Alvader
voor die zegenrijke vorst!
Dankt hem met mij voor de wondren
die zijn goedheid heeft verricht!
Alexander hreekt de kluisters
en hij scheidt een heerlijk licht!
De verlichte Gauler bracht ons
krijg en woeste slavernij;
De onbeschaafde Rus brengt vrede,
hij maakt weer de wereld vrij!
't Zuiden broeide grauwe neevlen,
met verderf en pest belaân;
't noorden zuivert onze dampkring,
en de orkaan brengt zegen aan.
Zoveel wonderen! laat ons juichen!
dat ons hart van vreugde beve!
Juich, mijn gade! juicht, mijn kindren!
stamelt: Alexander leve!
Knapen! ja, nu moogt ge juichen!
dikwerf zuchtte ik om uw lot,
dikwerf slaakte ik luide klachten

en ik morde tegen God,
zag ik uw gespierde leden,
steunsels van de dwinglandij;
Nog een knaap! - nu mag ik juichen!
nu zijn al mijn zonen vrij!
Schrei niet, kleine! neen, verheug ons
door een lachje, door een zoen!
Schrikt mama? hij zoveel wondren
mag Natuur een wonder doen!
Zie nu, vrijgeboren burger,
fier op uwe broertjes neer!
Zij toch zijn geboren slaven;
gij brengt hun de vrijheid weer!
Welkom, welkom, heilaanbrenger!
dubbel welkom in dit uur!
Moeders blijdschap, vaders glorie,
kleine lieveling der Natuur!
Ja! mij is een zoon geboren!
'k juich verrukt in zijn bestaan:
deze dag is allen heilig;
zijne komst brengt zegen aan.
Leef en groei, mijn teder knaapje!
Leef, tot uwer oudren vreugd!
Wees rechtschapen, wees rechtvaardig!
Wees een vriend van recht en deugd!
Leeft en groeit, mijn viertal knapen!
allen - allen zijt ge vrij!
Erft de haat van uwe vader
tegen snode dwinglandij!
Erft de liefde van uw vader
voor het dierbaar vaderland!
Offert goed en bloed en leven
voor dat onwaardeerbaar pand!
Juicht nu! neen! gij zijt geen slaven,

niet met ketenen belaân;
 Deze dag verbrak uw boeien,
 bracht ons dubbele zegen aan:
 Vrijheid en een vrije burger!
 Ja, de hoop verheft ons hart;
 gisteren zonk de dag van schande,
 van verguizing, smaad en smart;
 heden rees in gloeiend purper
 de ochtend van geluk en vreugd;
 'k zie mijn vaderland herboren,
 bloeiend in een frisse jeugd;
 'k zie reeds hoe de nacht van jammren
 voor het rijzend licht verdwijnt,
 dat met nooit gekende luister
 door het dunne wolkfloers schijnt;
 'k zie de glorie; 'k zie de welvaart;
 - God! neen! ik misleid mij niet!
 'k Zie reeds vrijheid, vrede en eendracht,
 en... ORANJE in 't blij verschiet!

H. Tollens Cz.

Het vredefeest van 1814 in mijn huis gevierd

Buigt u, kindren! bidt en buigt,
 knielt met vader neer;
 buiten wordt zo luid gejuicht:
 zwijgen wij niet meer.

Pui en gevel zijn versierd
 en bedekt met groen;
 buiten wordt er feest gevierd:
 laat ons thuis het doen.

Buiten is de straat bevlagd
en van spreuken zwart;
arm en rijk heeft tol gebracht:
offren wij ons hart.

Buiten luidt het klokkenspel
met verblijde klank;
lied en lofzang dreunen schel:
stil zij onze dank.

God, die ieders offer ziet,
wie en waar het rook',
stuit op dak en wanden niet,
maar aanschouwt ons ook.

Nu dan, kinders! buigt het hoofd,
knielt met vader neer;
God wordt buiten luid geloofd:
zwijgen wij niet meer.

Hoort! daar davert weer de grond
van de luide toon!
'Vrede! vrede!' dreunt het rond:
God! wat klinkt dat schoon!

Vangt het op en zegt het weer,
dat gezegend woord:
Kindren! 't is voor de eerste keer
dat gij 't klinken hoort.

't Ondier, heet naar mensenbloed,
vreeslijk in geweld,
had reeds langer rondgewoed
dan gij jaren telt.

't Zwierf van 't een naar 't ander land
met zijn gesels voort,
en stak huis en have in brand
en schiep lust in moord.

't Schoor in 't Franse plundernest,
rijk en staten plat,
en tot barstens vol gemest
werd het nog niet zat.

Maar een held, bevriend met God
en met de aard begaan,
trok zich haar rampzalig lot
in ontferming aan.

Uit het noorden kwam hij op,
een orkaan gelijk,
en het ondiep dook de kop
in zijn bloedig slijk.

Hij drong door tot in de krocht
met een vlammend zwaard;
gaf de nekslag aan 't gedrocht
en de vrede aan de aard.

Buigt u, kinders, tot de grond,
knielt met vader neer;
buiten rolt de lofzang rond:
zwijgen wij niet meer.

Bidt voor de aangebeden vorst,
vouwt uw handjes saam;
zuigling aan de moederborst!
Stamel ras zijn naam.

'Vrede! vrede!' dreunt het luid,
met vereende stem!
De aarde rust van 't lijden uit:
kindren, dankt het hem.

Nu eerst leg ik 's avonds laat
mij gerust terneer;
nu eerst vindt de dageraad
mij bemoedigd weer.

Nu verkeert geen bange schroom
al mijn lief in leed;
nu ontperst geen nare droom
mij des nachts het zweet.

Nu eerst weet ik, hemel! nu,
wat uw gunst mij schonk,
en hoe diep mijn dank tot U
bij uw zegen zonk.

Nu bespat geen traan van smart
onverwachts mijn wang,
als ik u aan 't kloppend hart,
lieve kindren! prang.

Vlucht en schuilt nu aan mijn schoot
voor gedreigd gevaar:
'k breng niet langer offers groot
voor een vreemd barbaar.

'Vrede, vrede! God zij lof!
dreunt het wijd en zijd!
't Uitheems ondier krimpt in 't stof,
en is de adem kwijt!

'Vrede, vrede!' rolt de kreet
 langs de verste kust!
 Zuigling onder 't wiegenkleed
 veilig is uw rust.

Schatert, volken! viert uw vreugd,
 houdt die kreet niet in:
 aller Vader ziet verheugd
 zijn verzoend gezin.

Buigt u, kinders, neigt het hoofd,
 bukt terneer in 't stof;
 God wordt buiten luid geloofd:
 stil zij onze lof.

H.H. Klijn ***Redding***

Redding! zaligend verblijden!
 Redding! zegen van het lijden,
 die de borst van vreugd doet slaan;
 door uw diepe zielontroering,
 door uw zalig hartontsnoering
 roepen wij met geestvervoering:
 'Wat God doet, is welgedaan!'

Redding! wellust na de smarte!
 O hoe schokt gij thans ons harte,
 en ontwingt ons traan bij traan!
 Al dat eindloos zielverschrikken
 schijnt thans 't leed van ogenblikken,
 wordt de bron van 't hoogst verkwikken:
 'Wat God doet, is welgedaan!'

Ja, de gruwlen zijn gewroken;
 de aard, niet meer in 't stof gedoken,
 ziet verrukt de hemel aan;
 hoort de jubeltonen schallen;
 naast hun honderdduizendtallen
 moest geweld en heerszucht vallen;
 'Wat God doet, is welgedaan!'

Plekje gronds ons allen heilig!
 Plekje gronds waar eenmaal veilig
 wieg en bakermat mocht staan!
 Vaderland! uw gruweldagen,
 al uw jammren, al uw plagen
 zag gij van uw bodem vagen...
 'Wat God doet, is welgedaan!'

Vaders! Moeders! al uw wenen,
 al uw zielangst is verdwenen,
 dankend ziet ge uw kroost weer aan;
 in uw tranen, angst en zorgen,
 aangegroeid bij ieder morgen,
 lag wat u thans streelt verborgen;
 'Wat God doet, is welgedaan!'

In de losgebarsten stormen,
 in hun aarde en lucht misvormen
 lacht ons nieuwe leefkracht aan;
 't vruchtbaar veld eist moeilijk ploegen;
 zielrust volgt het drukkend zwoegen;
 uit de vrees ontkiemt genoeg;
 'Wat Goed doet, is welgedaan!'

Ja, mijn vrienden! wat in 't leven
 ons doet hopen, ons doet beven,

of ons moedloos stil doet staan;
 hoe gedrukt door 't naar ontbereren,
 of verblijd om 't lot verkeren,
 altoos zal ons de uitkomst leren:
 'Wat God doet, is welgedaan!'

H. Tollens Cz. ***Volkslied***

Wien Neerlands bloed in de aders vloeit
 van vreemde smetten vrij,
 wiens hart voor land en koning gloeit,
 verheff' de zang als wij:
 hij stell' met ons, vereend van zin,
 met onbeklemde borst
 het Godevallig feestlied in
 voor vaderland en vorst.

De Godheid op haar hemeltroon
 bezongen en vereerd,
 houdt gunstig ook naar onze toon
 het heilig oor gekeerd:
 Zij geeft het eerst, na 't zalig koor
 dat hoger snaren spant,
 het rond en hartlijk lied gehoor
 voor vorst en vaderland.

Stort uit dan, broeders, eens van zin,
 die hoog verhoorde kreet;
 hij telt bij God een deugd te min
 die land en vorst vergeet;
 hij gloeit voor mens en broeder niet
 in de onbewogen borst

die koel blijft bij gebed en lied
voor vaderland en vorst.

Ons klopt het hart, ons zwelt het bloed
bij 't rijzen van die toon:
geen ander klinkt ons vol gemoed,
ons kloppend hart zo schoon:
hier smelt het eerst, het dierst belang
van alle staat en stand
tot één gevoel in de eigen zang
voor vorst en vaderland.

Bescherm, o God! bewaak de grond,
waarop onze adem gaat;
de plek, waar onze wieg op stond,
waar eens ons graf op staat.
Wij smeken van uw vaderhand
met diep geroerde borst
behoud voor 't lieve vaderland,
voor vaderland en vorst.

Bescherm hem, God! bewaak zijn troon,
op duurzaam recht gebouwd;
blink' altoos in ons oog zijn kroon
nog meer door deugd dan goud!
Steun Gij de scepter die hij torst,
bestier hem in zijn hand;
beziel, o God! bewaar de vorst,
de vorst en 't vaderland.

Vanhier, vanhier wat wensen smeedt
voor een van beide alleen:
voor ons gevoel, in lief en leed,
zijn land en koning één.

Verhoor, o God! zijn aanroep niet
 wie ooit hen scheiden dorst,
 maar hoor het een, het eigen lied
 voor vaderland en vorst.

Dring' luid vanuit ons feestgedruis
 die beê uw hemel in:
 bewaar de vorst, bewaar zijn huis
 en ons, zijn huisgezin.
 Doe nog ons laatst, ons jongst gezang
 die eigen wens gestand:
 Bewaar, o God! de koning lang
 en 't lieve vaderland.

H.A. Spandaw

Verdiense

Ons Nederland, dat is een land,
 in alles overvloedig!
 Verdiense is dáár een eigen plant,
 in groei en bloei voorspoedig:
 waar is een plekje gronds op aard'
 dat hierin Neêrland evenaart?

Geen afkomst zet er luister bij
 zo deugd haar niet veredelt,
 en 't erelint heeft geen waardij
 wanneer 't is afgebedeld:
 waar niets dan rang en titels zijn,
 is glans en grootheid ijdle schijn.

Verdiense blinkt op Neêrlands troon
 en adelt onzen Koning;

zij spreidt haar luister ook tentoon
 in 's burgers schaamle woning:
 't is dáár dat zij vaak welig tiert,
 Ofschoon geen ster de borst versiert.

In Neerland kroont men deugd met goud,
 lauriert der helden schedel;
 naast Kinsberg' prijkt een Naerebout,
 de deugd maakt beiden edel:
 verdienste wordt er aangekweekt;
 geen adel geldt waar zij ontbreekt.

Waar groeit die overschone plant
 zo welig en voorspoedig?
 Waar is een land, als Nederland,
 In alles overvloedig?
 Wat glans men elders spreit' tentoon,
 ons Nederland - dat spant de kroon!

H. Tollens Cz.

De algemene bededag (2 december 1832)

De koning sprak: het klokgebom
 roept Neerland naar Gods heiligdom:
 de koning wil de handen vouwen.
 Wij gaan op 't horen van zijn stem
 ten tempel en ten strijd voor hem
 met even ongeschokt vertrouwen.

't Gewoel hield op. De stad en 't veld,
 paleis en stulp is leeggesneld;
 de kerk omvat de duizendtallen.
 Wat schouwspel is zo schoon als dit?

Het leger knielt, de raadzaal bidt;
de koning knielt en bidt met allen.

De nood klom hoog: 't werd biddenstijd!
Wel schaarden we ons vereend ten strijd,
en wapentuig en vaandel zwieren;
maar, tarten we ook gevaar en dood,
de koning wil een Bondgenoot,
die borg kan staan voor 't zegevieren.

Tot Hem het eerst, tot Hem alleen
leidt, broedren! ons de koning heen;
zijn roepstem heft zich uit ons midden.
Hoor, God der vaadren! hoor hem aan!
Hij ging ons voor met pal te staan,
hij gaat ons voor met U te bidden.

Ja, buigen we in 't gebed ons neer!
Geen stalen harnas schut zozeer,
zo krachtig strijdt geen heldendegen!
Gij, horden, die ons tegenvaart!
Wij stellen niet alleen u 't zwaard-
maar zwaarden en gebeden tegen.

Snelt aan, verhit op roof en buit!
Wij hebben 't voorrecht u vooruit
dat de Almacht aan 't gebed wil schenken;
dat schild is ons, 't is ons alleen!
Gij bidt niet, rechtvertrappers! neen!
Het onrecht durft aan God niet denken.

Wij smeken, voor uw troon gebukt,
geen lauwren met het zwaard geplukt,
geen bloedige eerkroon om de slapen:

voor wet en recht - voor uw gebod-
voor orde en tucht, rechtvaardig God!
Omgorden we in uw naam het wapen.

Wij zwaaien leus noch oproervaan
voor de oppermacht van de onderdaan,
met volken die hun vorst regeren;
maar werpen ons met goed en bloed
ten rotsdam op aan elke vloed
die Neêrlands grondvest om wil keren.

Wij plundren vriend en nabuur niet,
maar vorderen wat ons 't erfrecht liet
en 't eerlijk zweet der voorgeslachten:
de grond, door hen uit zee gehaald,
de vrijheid, met hun bloed betaald-
geen vrijheid, die ons vreemden brachten!

Voor zulk een recht, voor dat bezit
durft Neêrland, dat in 't wapen bidt,
uw hulpe, God des vredes! vragen;
en op wat bloed de kamp moog staan,
o, reken hun alleen het aan,
die Neêrland tot de worstling dagen.

Ten strijde nu! ter worstling voort!
God heeft ons roepen aangehoord:
ten kampstrijd nu naar veld en wallen!
Wat kreunen we ons aan tal en kracht?
Gods macht alleen is overmacht:
Zijn adem gaat - en legers vallen.

Zijn arm alleen is onverkort:
waar 't elders ook betwijfeld wordt,

wij weten op wie wij vertrouwen!
De springvloed wast, de noodklok luidt:
'Wij zinken, Heer!' zo roepen we uit...
Hij wenkt, en Neêrland is behouên.

Ter heervaart op! Gods gunst gaat mee!
Zij daalde op onzer vaadren beê,
zij staat hun kindren weer opzijde!
Ten strijd vanuit Gods tempelkoor!
De koning ging ter kerke voor;
zijn zonen gaan ons voor ten strijde!

Waait uit, waait uit dan, vaan en vlag!
En blijve, o God! deez' bededag
gezegend tot de laatste neven;
en zegg' geslacht aan nageslacht
vat uitkomst weer uw wondermacht
aan 't biddend Neêrland heeft gegeven!

Het graf ^{aant.}

H. Tollens Cz.

Bij het lijkje van een kind

't Kruipend rupsje, moe gekropen,
afgetobd in de enge cel,
brak zijn kluisje fladdrend open,
klapwiekte uit zijn dorre schel.
Zie, daar wiegt het, zie, daar zweeft het,
aardse damp en druk ontvlucht;
hoger vliegt het, hoger leeft het,
zat gespeeld in lager lucht.
Voedster, droog de natte wangen,
tuur niet op de dode pop,
blijf niet aan het webje hangen:
't vlindertje is niet weer te vangen:
's hemels englen vingen 't op.

Katharina Wilhelmina Bilderdijk

Mijn Irene

Lieve Irene! teder bloempje
van des werelds woeste grond,
dat Gods almacht
uit dit dal bracht
waar het zo te kwijnen stond!

Prijkte gij te groots voor de aarde,
in dat blinkend engelenschoon?
Moest gij bloeien,
moest gij groeien
in de stralen van Gods troon?

O wie zag niet in de schittring
van dat glanzend aangezicht,
dat zij 't leven
op zou geven
voor een veel volmaakter licht!

Met geen woordje heeft haar mondje
ooit het ouderhart geleid.
O hoe lachte 't,
als verachtte 't
al des levens nietigheid!

Zeg mij wie er onder duizend
een zo minlijk wichtje zag,
als zij strelend,
als zij spelend
in haar moeders armen lag?

Zeg mij wie er onder duizend
zoveel tranen ooit vergoot,
als ik wene
sinds Irene
haar aanminnige oogjes sloot!

Neen, ik zal u nooit vergeten,
lieve, dierbre huwelijksspruit,
en mijn ogen
nooit weer drogen
tot het graf mijn stof besluit.

Hemel, wil mijn smart niet wraken!
Ik aanbid uw wijs bestuur,

laat mij schreien
 en verbeien
 't zaligend vereningsuur!

H.H. Klijn

Bij de dood van mijn enig kind; gestorven op het ogenblik dat zij moeder werd

Blanke dauwdrup, rijk bevrucht,
 waarom stort ge uit hoger lucht
 nutloos neder in de golven?
 Waarom wordt uw droombestaan
 in het hart van de oceaan
 als het nietig slijk bedolven?

Waarom niet het ooft dat wacht;
 waarom niet de grond die smacht
 uw verkwikkend vocht ontsloten?
 Waarom niet de gloeiende aard'
 voor 't verstervingslot bewaard
 en uw leven uitgegoten?

Thans, beroofd van kracht en gloed;
 thans, verzwolgen in de vloed
 heeft uw verfglans uitgeschenen:
 al het schoon waarmee gij blonk,
 al de laafnis die gij schonk,
 is met u in 't niet verdwenen.

Is voor eeuwig... dwaze waan!
 Durf uw blikken verder slaan;
 dring gerust in 't hart der baren:
 middenin 't verzwelgend nat,

in de dichte schelp gevat
ziet zich de eedle dauwdrup sparen.

Dáár toch ziet dat zwevend vocht,
dat verdween voor de ademtocht,
zich met kracht en vastheid vollen;
dáár, gewaarborgd voor 't vergaan,
zal het uit zijn dampbestaan
tot een vaste parel stollen.

Als dan eens de stond gemaakt,
die haar dichte schelpgraf slaakt
en zij uit haar nacht mag dagen;
als, met zilvrend licht bestraald,
dan haar luister schitterend praalt,
wie zal dan haar lot beklagen?

B.H. Lulofs

Bij de dood en ter gedachtenis van mijn teder beminde gade, ontslapen in de jeugdige leeftijd van tweeëntwintig jaren [fragment]

*Man muß glauben, man muß wagen,
denn die Götter leihn kein Pfand;
nur ein Wunder kann euch tragen
in das schöne Götterland.*

SCHILLER

Neen! 'k wit niet langer jammrend klagen!
Niet langer twisten met het graf!
't Niet om een handvol stof meer vragen
en eisen het zijn roof weer af!
Wat zegt de schelp hier onder de aarde!

De kostbre parel slechts heeft waarde!
En de engelen voerden deze omhoog.
Wat zegt de rupspop hierbeneden!
waaruit naar 's hemels bloeiend Eden
de vlinder dartlend opwaarts vloog!

Niet meer dus 't hoofd ter aard' gebogen!
Op, Zangster! op! naar hoger sfeer!
Neen, staar niet meer met schreiende ogen
op 't lijk van de overdierbre neer!
't Moog vrij tot asse wederkeren,
wat kan de eedle ziel zulks deren,
die de aardse hut reeds lang verliet?
En die (wij hopen 't en geloven)
thans uit een schoner land hierboven
vertroostend op ons nederziet!

Waar ben ik? Wat bedwelmt mijn zinnen?
Waar voert mij thans verbeelding heen?
Welk hemels *Tempe* snel ik binnen?
Wat drift be vleugelt er mijn schreên?
Wat purperlicht, wat rozenglansen,
die hier deez' heuvelen omkransen,
deez' dalen tooien met hun gloor!
Wat klanken, zacht, als Zefiers suizen,
die mij betoovrend tegenruisen,
die 'k indrink met een open oor!

Zou 'k hier, aan gindse zij der graven,
in 't land van eeuwge zonneshijn;
zou 'k hier in 't zalig land der braven,
uit ieder oord en eeuwe zijn?
Wat vraag ik? - O gij, heilige scharen!
Die, 't hoofd omkranst met palmenblaren,

mij hier zo minzaam tegenlacht!
 'k Herken u! In uw kalme trekken
 kan ik die zaalge rust ontdekken
 naar welke 't hart hier vruchtloos smacht.

'k Herken u aan het eerlijk wezen,
 mijn vader! ik herken u ook!
 Ach! de oude gulheid is te lezen
 in 't oog, dat hier te vroeg reeds look!
 'k Herken u, o gij welbeminden!
 Verwanten, magen, teedre vrienden!
 te vroeg hier aan ons hart ontscheurd!
 O dierbren, die wij nooit vergeten;
 om wie (zijn we eenzaam neergezeten)
 dat hart nog vaak weemoedig treurt!

Doch weg thans, vrienden! weg thans, magen!
 Weg, vader! broeder! weg van mij!
 O, hoe mij al mijn polsen jagen!
 Hoe 't hart mij klopt!... Is zij, is zij,
 Is zij dat niet? mijn uitverkoren?
 Mijn gade, die 'k te vroeg verloren,
 te vróég voor mij verloren heb?
 Zij is 't! zij is 't! - O heilge machten!
 Steunt, ondersteunt mij! Geeft mij krachten!
 Geeft dat mijn borst wat adem schepp'!

O zaligheid! O zoet verrukken,
 voor 't sterflijk harte schier te groot!
 Ja, 'k mag u weer in de armen drukken,
 mijn overdierbare echtgenoot!
 'k Zie weer dat oog, dat oog vol liefde,
 wier schicht mij hier voor altoos griede,
 hoe mínzaam lacht het op mij neer!

'k Mag aan mijn borst uw borst weer prangen!
 'k Druk weer mijn wangen aan uw wangen!
 O vrouw! o vrouw! Ik heb u weer!

Ja, 'k heb haar weer, en niet meer klagend,
 niet meer met een gebroken hart,
 de dood op 't laatste om redding vragend
 bij 't folteren der lichaamssmart;
 niet uitgeteerd en kromgebogen,
 niet meer met ingezonken ogen,
 niet meer met kaken blauw als lood;
 neen! in de kracht der jeugd weer pralend,
 van hemelgloor en -glansen stralend,
 en bloeiend als het morgenrood!

Maar zie, dáár naast haar! zie dat wichtje!
 Die oogjes! ach, zó blauw, zó zacht!
 Dat lief, dat vriendlijk aangezichtje!
 Dat mondje met die englenlach!
 Wie is dat kleine cherubijntje?
 Dat zó aanminnig serafijntje
 met 's hemels onschuld op 't gelaat?
 Is 't?... engelen van de Ongeziene!-
 't Is Wilhelmine, Wilhelmine!
 Mijn Wilhelmine, die daar staat!

O gade! o kroost! o kind! o moeder!
 O teerbeminden! 'k heb u weer!
 O Gij, ontfermende Albehoeder,
 wat vraag, wat wens ik thans nog meer!
 O Ure, o Ure van verrukken,
 door englentaal niet uit te drukken,
 hoe overstelpt gij heel mijn hart!
 Nog eens! nog eens! o heilge machten!

steunt, ondersteunt mij! geeft mij krachten!
'k Zink neer! 'k bezwijk van wellust-smart!

'k Bezwijk!... - en weg is glans en luister!
't Betoovrend droomgezicht verdween!
Ik tast weer rond in 't neevlig duister,
in 't land van tranen en geweën.-
Maar hopen wil ik! 'k wil geloven!
Wee hem die hiervan is beroofd!
Wat ons moet troosten komt vanboven;
rampzalig hij die niet gelooft!

E.A. Borger

Aan de Rijn, in de lente van het jaar 1820

Zo rust dan eindelijk 't ruwe noorden
van hageljacht en stormgeloei,
en rolt de Rijn weer langs zijn boorden,
ontslagen van de winterboei.
Zijn waatren drenken de oude zomen,
en 't landvolk, spelende aan zijn vloed,
brengt vader Rijn de lentegroet,
als grootvorst van Europa's stromen,
die, van der Alpen top gedaald,
de stranden kust of scheurt de dijken,
de wereld splitst in koninkrijken,
en 't vorstlijk rechtsgebied bepaalt.

Ook ik heb onbewolkte dagen
aan deze oever doorgebracht,
en warm heeft mij het hart geslagen
bij 't levenslot mij togedacht.
Een morgen gronds, een kleine woning

verheerlijkt door de liefde en trouw
 was mij en mijne brave vrouw
 de lusthof van de rijkste koning;
 als wij in 't kunsteloos prieel
 of onder 't ruim der sterrendaken
 van God en 't eeuwig leven spraken,
 en dankten voor 't bescheiden deel.

En nu - ik kan mijn haren tellen,
 maar wie telt mijner tranen tal?
 Eer keert de Rijn weer tot zijn wellen,
 eer ik de slag vergeten zal,
 die slag, die mij ten tweede male
 de kroon deed vallen van het hoofd.-
 'k Heb steeds, mijn God! aan U geloofd,
 en zal zolang ik ademhale
 mij sterken in uw Vadertrouw,
 die nimmer plaagt uit lust tot plagen:
 maar toch, het valt mij zwaar, te dragen
 die zware last van dubbele rouw!

Te Katwijk, waar de zoute golven,
 o Rijn! u wachten in hun schoot,
 daar ligt in 't schrale zand bedolven
 mijn kostbaar offer aan de dood.
 'k Wil tranen met uw waatren mengen;
 belast u met die zilte vloed:
 de droeve zanger heeft geen moed
 die tranen op het graf te plengen
 der gade, nooit genoeg beschreid.-
 Gij, oude Rijn! wees gij mijn bode,
 en voer ter rustplaats mijner dode
 de tolken mijner menselijkheid.

Groet ook het kind, welks lijkje de aarde
 reeds had ontvangen in haar schoot,
 eer zij die mij dat lijkje baarde
 voor 't levenslicht haar ogen sloot.
 Ik heb mijn dochtertje opgegraven
 toen 't pleit der moeder was beslist
 en lei het in de grote kist
 en aan de borst die 't wicht moest laven
 dat nimmer laafnis nodig had.
 Ik dacht: één huis behoort aan beiden;
 wat God vereent, zal ik niet scheiden
 en sloot in de urn de dubbele schat.

Noem hij deze aarde een hof van Eden
 die altijd mocht op rozen gaan:
 ik wens geen stap terug te treden
 op de afgelegde levensbaan.
 Ik reken iedere dag gewonnen,
 met moeite en tranen doorgesloofd.
 Goddank, mij draaiden boven 't hoofd
 reeds meer dan vijfendertig zonnen!
 De tijd rolt als deez' bergstroom voort.
 Druk zacht mijn doden, lijkgesteente!
 en dek ook eerlang mijn gebeente
 bij 't overschot dat mij behoort.

L. Rietberg

Op een besneeuwde rozenstruik

Stuif vrij, gevlokte sneeuw! op 't rozenstruikje neder
 dat eenzaam in de tuin ontbladerd staat en kwijnt.
 Uw wollig kleed bedekk' 't voor vorst en winterweder,
 totdat de lente weer in al haar glans verschijnt!

Dan groei' het schoner op met nieuw verkregen kleuren
door 't glanzig purperrood des dageraads bestraald!
De dampkring van rondsom versprei de zoetste geuren
en heerlijk zij de bloem die op de stengel praat!
Zo moge ook eens deze aarde ons stofflijk deel bedekken
als de opgestoven sneeuw dit dorre struikje doet!
Eens zal de morgenstond der eeuwigheid ons wekken
en 'tgeen hier duister is, wordt Hemelzonnegloed.

Nawoord

Mogelijk slaat de lezer na het doorbladeren van de bloemlezing verbaasd dit nawoord op met de vraag wat er aan interessants te melden valt over deze literaire kitsch. Deze bundel is inderdaad niet volgens een esthetisch criterium samengesteld. Waarom is huiselijke poëzie dan toch interessant? Kortweg gezegd: deze poëzie is interessant juist omdat het eens mooi gevonden is, niet alleen door een dwepend publiek, maar ook op een bepaald moment door het gros van de literaire kritiek. Wanneer, door wie en hoe dat mogelijkwerwijs gekomen is, daarover gaat dit nawoord.

Ook op het moment van de eerste verschijning van de huiselijke poëzie kwam de vraag op of dit wet echte poëzie was. Toen was de achtergrond van de vraag de vooronderstelling dat dichtkunst een manifestatie van de verrukking van het dichterlijk genie was, dat in 'stoute' beelden, een hoge vlucht nemend, verheven onderwerpen afbeeldde. Naast de hoogdravende poëzie ontstond ineens zeer verstaanbare poëzie, die zich inliet met alledaagse onderwerpen. Tussen 1800 en 1830 voltrok zich een verandering, die er in 1822 toe leidde dat voor de (goedkope) vierde druk van het werk van de dichter over het huiselijk leven bij uitstek, Tollens, maar liefst 10000 mensen intekenden. Het moet de toenmalige cultuurbeschouwers geconfronteerd hebben met een verschijnsel van publieksuitbreiding van ongekenne omvang.

Maar de tijd was er rijp voor. Vijf jaar daarvoor al, in 1817, had Nutsredenaar (en oud-patriot) Van Hall een pleidooi gehouden voor cultuurspreiding: als de kunstenaars zouden zorgen voor verstaanbare kunst zou het mogelijk worden dat de kunst een bredere kring gaat aanspreken dan alleen de geprivilegieerde klassen. Van Hall moet op dat idee gekomen zijn door wat zich zeker al sinds 1814 ontwikkelde in de poëzie. De poë-

zie, zo sprak de literaire kritiek, had toegang tot de harten van de lezers weten te krijgen: het ijs was gebroken. Ze had zich niet meer verscholen achter de sluier van de mythologie, maar was verstaanbaar geworden. Naar aanleiding van Spandaws nieuwe uitgave van zijn *Gedichten*, waaruit in deze bundel veel is geciteerd, sprak het *Letterkundig Magazijn van Wetenschap, Kunst en Smaak* van 1819: 'Spandaw begrijpt [...], dat het *ware* verhevene in het dood eenvoudige gelegen is. Maar dit eenvoudigverhevene is het toppunt der kunst.' Niet alleen beschrijvend en toejuichend, maar ook sturend trad de kritiek op. Als reactie op Tollens' *Nieuwe Gedichten* staat er in het *Algemeen Letterlievend Maandschrift* van 1822 te lezen: de dichtkunst moet 'zich meer schoeijen op eenen volksmatigen leest', zowel wat onderwerp als uiterlijke versiering betreft. Wij willen, zo zegt het blad, geen fabelkunde en mythologie meer, geen wijsbegeerte of andere geleerdheid in de poëzie, maar: 'krachtige, vaderlandsche en verstaanbare taal.' En terugblikkend in 1833 stelt men vast, dat Tollens schreef in een tijd toen de letterkunde met jeugdige overmoed haar krachten beproefde, op een moment dat zij 'nauwelijks de plak van de schoolmeester ontwassen was'. Dat betekent dus dat de veelgesmade huiselijke poëzie in de tijd van ontstaan ervaren werd als doorbraak van het classisisme naar de moderne poëzie, als doorbraak naar een poëzie, die in eigen tijd en in herkenbare ruimte gesitueerd was, en die breed herkenbare emoties beschreef. En met die inhoudelijke verandering kwam de doorbraak naar een voor die tijd opmerkelijk breed publiek. Zoals de massacultuur in onze tijd gevoed wordt door 'human interest' en door een zekere mate van exhibitionisme bij schrijvers, zo werd in die tijd het persoonlijk lief en leed van de dichter voedingsbodem voor een persoonlijkheidscultus rond een dichter als Tollens. Hij is de schrijver van waarschijnlijk de eerste bestseller in de Nederlandse literatuur, en met een getal van 10000 exemplaren hoeft hij zich zelfs te midden van onze hedendaagse romanschrijvers niet te scha-

men. Zonder massamedia maar met behulp van lezingentournees langs allerlei genootschappen, wist Tollens tot een publieke figuur uit te groeien.

Hoe is dat alles nu begonnen? Is die breuk met de traditie van een nieuwe dichtersgeneratie, die op 'zacht bevallige' wijze over huiselijke onderwerpen ging dichten, plotseling ontstaan, of waren er tekenen van kentering? Aan het eind van de achttiende eeuw ging men een steeds groter belang hechten aan wat men noemde de waarheid, en 'echtheid' van het dichterlijk gevoel. Om deze authenticiteit te bereiken werd de onderwerpskeus van de poëzie dus noodzakelijkerwijs dichterbij huis gezocht, zodat bijvoorbeeld poëzie over hoogtepunten in het menselijk leven, over geboorte en dood van naasten zeer in de mode kwam. Men spreekt in dat geval wel van een overgang van de dichter die zichzelf 'verschuilt' in zijn werk, de 'poète masque', naar de 'poète démasqué'. Toen die ontwikkeling eenmaal in gang gezet was liet men het kader van het vaste genre zoals bruiloftsgedicht, elegie of idylle los. Al koos men ook nog vaak een gelegenheid zoals geboorte of dood als aanleiding, de dichters bevrijdden zich van de voorschriften voor dergelijke genres en gingen dichten over het persoonlijk lief en leed van het huisgezin.

Wonderlijk is het, dat de gedichten haast allemaal door mannen geschreven zijn. Men zou toch verwachten dat bij uitstek een onderwerp als het huisgezin voor vrouwelijke dichters een voor de hand liggende uitdaging is. Maar behalve Katharina Bilderdijk-Schweickhardt komt er in de periode 1800-1840 geen belangrijke vrouwelijke auteur voor die de huiselijkheid bezingt. Ook tijdgenoten omschrijven in hun beschouwingen huiselijke poëzie als een mannenaangelegenheid: N.G. van Kampen stelt in zijn oratie over de geest der Nederlandse letterkunde vast dat de dichters zich laten zien als 'den liefderijken Echtgenoot, Vader of Broeder', en anderen spreken van 'aandoenlijke vadervreugd' of 'vadersmart'. Met andere woorden:

het gaat bij huiselijke poëzie om gedichten, waarin de man over zijn 'teedere betrekkingen' spreekt; vrouw en gezin, maar ook ouders en broeder, soms ook vrienden, vormen het object dat vanuit een mannelijk perspectief op emotionele wijze bezongen wordt. In de woorden van Spandaw: 'Maar wie kan de tochten schilderen,/Die de borst des mans verwilderen?' Opmerkelijk vaak heten gedichten 'De gelukkige man' of 'De gelukkige landman', waarbij bovendien opvalt, dat niet zelden vele gedichten ook tót de man gericht zijn. Dan gaat het om een waarschuwing tegen uitgaan, 'uithuizigheid' en een pleidooi voor een 'wijze' en harmonische levenshouding, die blijkt uit een teruggetrokken leven; hij leeft het verstandigst, die zich verre houdt van alle ambities en eerezucht die het leven in de buiten wereld zo moeilijk maken. In dat geval wordt huiselijke poëzie een echte mannenaangelegenheid.

Dat er nauwelijks vrouwelijke huiselijke dichters zijn is des te opmerkelijker, wanneer bedacht wordt dat de vorige generatie Lukretia van Merken, Betje Wolff, Aagje Deken, Petronella Moens, Cornelia de Lannoy, Margriet van Haaften, Naatje Brinkman-Van Streek kende. Die dichters bevochten hun terrein in een poëtisch veld dat nog zeer door de klassieken gedomineerd werd, een gebied waar vrouwen gewoonlijk niet de opleiding toe hadden. Een nieuw genre als de zedenkundige roman liet in de achttiende eeuw zien dat de kansen voor het vrouwelijk auteurschap sterk toenamen, maar er volgde geen logische pendant in een toename van vrouwelijke dichters der huiselijkheid. Juist die laagdrempelige poëzie over het huiselijk leven, waar menig mannelijk dilettant zich aan waagde, werd voor de vrouwelijke dichters min of meer vijandig terrein, mogelijk omdat hun positie als onderdeel van het bezongen object actieve deelname genant maakte: men zou een lofredenaar van zichzelf worden. Terwijl de man zich enerzijds in deze poëzie van zijn zachtere kanten laat zien, eist hij anderzijds de thematiek geheel voor zichzelf op. Zo droeg de huiselijke poëzie be-

sluit niet mee aan de zelfontplooiing van vrouwelijke dichters.

Kort samengevat demonstreert deze poëzie dus het geluk van de huisvader. De tafereeltjes van geboortes, verjaardagen, huwelijksfeesten, gezellige winteravonden demonstreren hoeveel gelukkiger de huiselijke geneugten zijn dan de vermaken buitenshuis, meestal impliciet, soms zelfs expliciet. Deels sluit deze thematiek aan bij het zogenaamde beschavingsoffensief, deels worden andere invloeden in de huiselijke poëzie zichtbaar. Binnen de achttiende-eeuwse geluksfilosofie was de gedachte dat geluk in eigen gemoedsrust te vinden is een belangrijk grondbeginsel. Gemoedsrust ontstaat wanneer je een rein geweten hebt en vrij bent van begeerten. Hiermee hangt de hoge waarde samen die men toekende aan een begrip als middelmatigheid, dat voornamelijk evenwichtigheid betekende. Wie de middelmatigheid in acht neemt heeft kans op het verwerven van het hoogste goed op aarde, de harmonie. Men duidt deze moraal ook wel aan als de tevredenheidsethiek. Meestal werd dit geluk gesitueerd in een leven in afzondering, in de natuur, maar ook het huisgezin voldeed goed als voorbeeld van een leven in resignatie. Zo put de vader van het huisgezin het geluk met name uit de voldaanheid over eigen 'matiging' van wensen, als ook uit zijn goede geweten, dat ontstaan is door zijn eigen werkzame leven. In zijn 'splendid isolation', ver van de ambitieuze vvereld, vormt hij een voorbeeld voor eigen gezin en geeft zo aan zijn kinderen de huiselijke deugden door die hij in zijn bestaan heeft verworven. De huiselijke poëzie is in haar tekening van het geluk in de teruggetrokkenheid van het bestaan nog volledig schatplichtig aan de geluksfilosofie. Voor geen koningkroon zou de huisvader zijn eigen positie ruilen, betogen vele van de huiselijke dichters. Omdat de tevredenheidsethiek niet als zodanig herkend werd, zag men de uiterlijke kentekenen ervan in de huiselijke poëzie later veelal aan voor zelfgenoegzaamheid.

Toch is dat nog maar de helft van het verhaal. Wat is er typisch vaderlands aan huiselijke poëzie? Huiselijkheid werd ge-

acht een van de vier karaktertrekken van het Nederlandse volk te zijn, naast godsdienstigheid, vaderlandsliefde en vrijheidszucht. Het verband tussen huiselijkheid en de volksaard verklaarde men als volgt. Omgevingsfactoren als klimaat en landschap speelden een rol: zo zou de kille noordelijke luchtstreek de mens naar binnen gekeerd maken, en de gerichtheid op het leven binnenshuis verklaren. Ook sociaal-politieke factoren worden als verklaring aangevoerd, bijvoorbeeld de cultuur van de Republiek, die vrijheidslievend was en geen onderdanige hofcultuur kende. Daarnaast zou, wat bijvoorbeeld de genreschilderkunst betreft, de heersende godsdienst verantwoordelijk zijn voor het ontbreken van groots opgezette altaarstukken en dito bijbelse voorstellingen, terwijl men het domweg aan ruimtegebrek toeschreef (aan het beperkte grondgebied, en de daarmee gegeven huizen van beperkte afmetingen) dat er voor grootse, imponerende schilderstukken geen plaats was. De belangstelling voor het zoeken naar de eigenheid van volkeren ontstond pas op grote schaal vanaf de tweede helft van de achttiende eeuw en resulteerde in nadenken en theoretiseren over zaken als nationale smaak en nationaal karakter. Tal van beschouwingen over de Nederlanders, hun gesteldheid en hun zeden werden geschreven, waarin de reflectie over het volkskarakter gestalte krijgt. Die belangstelling ontstond al tijdens de Republiek, maar kreeg een enorme impuls in de patriottentijd en de revolutiejaren, toen het Bataafs bestuur zich sterk inspande voor het instandhouden van het 'Nationaal Character'. In die tijdsspanne is huiselijkheid zelfs onder de 'Republikeinse deugden' gerekend. Dat het verschijnsel huiselijkheid een teken van restauratie zou zijn, opkomend na de revolutietijd is dus een onjuiste voorstelling van zaken.

De relatie van de poëzie met het volkskarakter bespreekt Rhijnvis Feith in zijn verhandeling: 'Iets over den smaak der Nederlanderen in de Poëzij' uit 1791. Hij stelt vast dat Nederlanders liever dichters als Poot en Gessner dan Milton en Klop-

stock lazen, en wat de schilders betreft voorkeur hadden voor een koetje van Potter en een watervalletje van Ruysdael boven Rafaël en Correggio. Feith geeft een verklaring voor deze voorkeur voor het bekende:

‘Als onze Natie in oogenblikken van uitspanning haar toevlugt tot een Dichtstuk neemt, wil ze op de gemakkelijkste en voor haar streelendste wijze door het zelve vermaakt worden. Een vers, dat inspanning vereischt, dat besrudeerd moet worden, om er het schoone en verhevene in te vinden, is voor haar, is voor haare wezenlijke behoefte op dat tijdstip, niet berekend. Een vers, dat over onderwerpen loopt, die haar nimmer in de natuur vermaakten, zal haar gewis in de navolging ook niet behaagen.’

Wat het Nederlandse volk het meest aanspreekt, aldus Feith, is een gemakkelijk verstaanbare kunstvorm, en de essentie van de nationale smaak schuilt in deze herkenbare onderwerpskeus.

De gehele op het volkskarakter gerichte beweging kreeg de wind mee toen na 1813 vooral de eenheid van het vaderland benadrukt moest worden in plaats van de voor de verschillende gewesten karakteristieke zeden. Dichters als Tollens eert men dan als de schatbewaarders van de huiselijke zeden van het vaderland tijdens de laatste jaren van zedenverbastering onder de buitenlandse overheersing. Men ziet er zelfs één van de belangrijkste oorzaken in van Hollands ‘herstelling’.

Op de keper beschouwd is de opkomst van huiselijke dichters door de Franse Revolutie begunstigd. De opmars van deze dichtersgroep zou zonder de gelijkheidsideologie minder gemakkelijk verlopen zijn. Ondanks het feit, dat het merendeel van de huiselijke dichters geen klassieke opleiding genoten heeft (een gegeven, dat zij met vrouwelijke dichters gemeen hebben), slaagden velen erin de Parnassus te beklimmen, al werden sommigen er in de latere jaren dertig weer hardhandig van verwijderd. Mogelijk is hun vrijheidszin er ook verantwoordelijk voor, dat zij korte metten maakten met de meeste

poëtische regels, en het 'kunsteloze gedicht' tot de hoogste kunst verklaarden, een waar staaltje van nivelleringsdrift. Maar bovenal slaagden zij erin door te dringen tot nieuwe lagen van het lezerspubliek, waardoor de cultuurspreiding geen dode letter bleef.

Zeven jaar na de stichting van het Koninkrijk, in 1822, wordt het politiek belang van huiselijke poëzie opnieuw duidelijk aangetoond tijdens een lezing voor een departement van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen. Dan maakt men zonder pardon gebruik van de politieke potentie van Tollens' populariteit om de inwoners van de jonge staat te inspireren tot een nieuw elan, waarmee de opkomende onderlinge verdeeldheid in het vaderland bestreden moet worden. Nederland, zo wordt er gesteld, zou in de contemporaine poëzie van volksdichters als Tollens 'eene waarlijk nationale letterkunde' bezitten, die 'de geest der natie' uitdrukt. De weerspiegeling van het nationaal karakter van de Nederlanders in de huiselijke poëzie zag men in het pas gestichte Koninkrijk als een machtig wapen in de strijd voor de nationale eenheid, en tegen het gevaar van opnieuw de kop opstekend provinciale verdeeldheid. Paradoxaal genoeg is huiselijke poëzie in zekere zin politieke poëzie geweest.

Om iets van de toenmalige appreciatie van huiselijke poëzie te begrijpen moet bedacht worden dat men deze nationale poëzie op èèn lijn stelde met binnenhuistafereltjes van de hogelijk gewaardeerde Hollandse Schilderschool van de zeventiende eeuw: beide zouden uitingen van het volkskarakter zijn. Zo werd Hendrik Tollens de Gerard Dou van de Helicon genoemd. De kenmerkende overeenkomst was niet alleen de onderwerpskeus van het genretafereel, maar ook de voor de fijnschilders als Dou kenmerkende zeer gedetailleerde werkwijze met een overvloed aan details. Het fijne penseel is hun favoriete middel in tegenstelling tot de kwast, die een groots schilder als Rembrandt weet te hanteren. Op dezelfde wijze zag men de waarde van de huiselijke dichters. Er waren zeker dichters die

het in kracht en 'stoutheid' van de huiselijke dichters wonnen, maar de huiselijke dichters dichtten eenvoudig, bevallig, vol lieflijke en herkenbare details, en dat deed het hart zo ongelofelijk goed, aldus de kritiek.

Om te begrijpen waarom men de huiselijke poëzie als opvolger van 'inheemse' literatuur van de voorouders voorstelde is de inleiding belangrijk die Rhijnvis Feith schreef in zijn *Cat-seditie* uit 1790-1799. Cats wordt bovenal gepresenteerd als de vertolker van het Nederlandse 'oorspronkelijk karakter', waarvan anno 1790 de 'meeste grondtrekken' verloren gegaan zouden zijn. Feith projecteert in *Cats'* dichtwerken voor het publiek van zijn tijd de bijna verloren gegane huiselijke aard. Bij Feith wordt de beschrijving van het volkskarakter als het ware gekanaliseerd tot één hoofdstroom van eenvoud, trouw en kuisheid, die geleid zou hebben tot het voor de zeventiende eeuw kenmerkende huiselijk geluk; op zijn beurt zou huiselijk geluk weer de basis zijn voor de terugkeer van 's lands welvaart en politieke grootheid. Ook in andere verhandelingen krijgt *Cats* een plaats aangewezen als spiegel van de volksaard: zijn huiselijke taferelen, zijn waarheidsgetrouwe en begrijpelijke voorstellingswijze ziet men als nationaal voorbeeld voor de huiselijke dichters.

Niet toevallig zal het zijn, dat Jeremias de Decker, die men eens dichter van 'de tafereelen des huisselijken levens' noemde omdat hij prachtige lijdichten over broer en vader geschreven had, ook tot voorloper gerekend wordt. Bij De Decker gaat het bovenal om de zachtheid van toon, die men nu bij de eigentijdse dichters meent terug te vinden. Ook Poot noemt men graag als voorbeeld, omdat niemand beter dan hij de 'vergenoegdheid' heeft uitgebeeld. Diens vers 'Akkerleven' met de bekende beginregels 'Hoe genoeglijk rolt het leven/ Des gerusten lantmans heen' noemt Willem de Clercq 'wel het meest nationale gedicht in onze geheele dichtkunst'. Het herdenkingsgedicht van zijn moeder, dat Poot twaalf jaar na haar overlijden schreef, hoort

ook tot de grote voorbeelden. Verder rekt men tot voorlopers van de huiselijke poëzie: Dirk Smits, O.Z. van Haren, Hieronijmus van Alphen en Rhijnvis Feith. De huiselijke dichters zijn wel als Rotterdamse school van Tollens tegenover de Amsterdamse school van Cornelis Loots geplaatst, een school die gekenmerkt werd door een verheven onderwerpskeuze en een krachtige toon. Die indeling doet geen recht aan huiselijke dichters als de beide Amsterdamse gebroeders Klijn en de Groninger Spandaw.

De gedetailleerde beschrijvingswijze van de huiselijke poëzie riep ook bedenkingen op in de kritiek, al was dat pas vanaf de jaren twintig. Wat aan de huiselijke poëzie in die jaren het meest ging opvallen, waren minder de gevoelvolle, sfeervolle gemoedsuitstortingen van het vaderlijk hart dan de soms al te nauwgezet getekende binnenhuistafereltjes. De nationale smaak leek eerder een reproductief dan een creatief karakter te hebben: 'de smaak der Hollanderen [zou zich] meer tot het copiëren der natuur' bepalen dan tot het scheppen van nieuwe beelden, zo stelde het *Letterkundig Magazijn van Wetenschap, Kunst en Smaak* in 1822 vast. En in hetzelfde jaar, wanneer ook de populariteit van Tollens een toppunt lijkt te bereiken, vraagt de Groningse professor Lulofs zich af of de nationale smaak niet die van Pieter Realiteit is, die slechts de 'akker van het Ware en het Wezenlijke' beploegt, en 'het Romantische verbeeldingsspel' liever aan het buitenland overlaat. Al signaleert een tijdschrift eind 1829 bij het publiek nog een 'blinde bewondering' voor Tollens, en al zorgt de Belgische opstand in 1830 en 1831 voor een opleving van alles wat met nationale trots te maken heeft, vanaf 1828 sluipt er een behoedzame toon in de recensies van huiselijke poëzie.

De huiselijke poëzie gaat in feite aan eigen populariteit te gronde. Eén van de negatieve effecten van de populariteit van de 'smaak der natie' was het leger van Tollensepigonen dat opkwam; tijdschriften maken, melding van een 'legioen' van halve

en hele dichters. De jongere generatie van de tijdschriften Apollo, Argus, Nederlandse Mercurius, en Vriend der Waarheid, wist daar wel raad mee, ridiculiseerde het huiselijk dichtwerk door de dichters te kijk te zetten als dichtende huisvaders, en pakte tenslotte ook de meester zelf aan. Aan het geluk hadden zij geen boodschap, en zeker niet aan het huiselijk geluk.

Een belangrijke rol bij de negatieve beeldvorming van de periode 1815-1830 is gespeeld door de jonge intellectuelen van de generatie die rond 1800 werd geboren. Samen met de kritiek op het nationalisme, die van veel later datum is, is deze groepering van onder andere 'avantgarde-liberalisten' verantwoordelijk voor de negatieve beeldvorming van de periode. Er is een bereidheid nodig de eerste decennia van de negentiende eeuw op hun eigen merites te beoordelen. Omdat de literatuurgeschiedenis zich vereenzelvigd heeft met de visie van *De Gids* (en zijn voorgangers), en in tweede instantie met de visie van de Tachtigers, is het moeilijk geworden de poëzievernieuwing van de dichters der huiselijkheid duidelijk in beeld te krijgen. Zo is ook het zicht verloren op wat een van de vroegste vormen van massaconsumptie van poëzie geweest is uit de geschiedenis van de Nederlandse dichtkunst.

De leidraad voor de samenstelling van deze bundel was de mate waarin een gedicht, of de bundel waar in het vers uit kwam, in de toenmalige literaire kritiek opgang maakte, of anderszins de aandacht trok. Vanuit deze kerngroep is de bundel aangevuld met gedichten die een bepaald voor het thema karakteristiek gedachtegoed weergeven.

Het onderwerp huiselijkheid krijgt in deze bundel gestalte via de gang van het huiselijk leven, van de wieg tot het graf. Twee onderdelen vragen nadere explicatie. Ten eerste het onderdeel 'verliefdheid', waarvoor de voorbeelden zich in veel geringere hoeveelheid aandienen dan bij de andere onderdelen. Om de woorden van Willem de Clercq uit 1824 te citeren: 'op hoe vele schilderingen van huiselijk geluk wij ook roemen mo-

gen ons [ontbreken nog] de PEDRA'S, ZAIRE'S, DESDEMONA'S en THEKLA'S van den vreemdeling.' Hij stelt vast, dat in de Nederlandse literatuur de fatale kant van de liefde ontbreekt omdat de liefde zich hier vertoont in het eerbaar kleed van de huwelijksliefde. Voor de huiselijke poëzie geldt dat liefdesgedichten vooral te vinden zijn onder de gelegenheidsgedichten voor verjaardagen, huwelijksfeesten en dergelijke. In eerste instantie heeft dat te maken met de leeftijd van de dichters. De meeste dichters in deze bundel zijn geboren in de jaren zeventig van de achttiende eeuw; Warnsinck, Borger en Lulofs zijn van de jaren tachtig, terwijl alleen Nierstrasz van een jongere generatie is, namelijk geboren in 1796. Ten tijde van de opkomst van huiselijke poëzie, rond 1815, waren de meeste huiselijke dichters dus al ver in de dertig, en hun meeste bundels schreven zij in de vijftien jaar daarna. Maar ook wanneer huiselijke dichters jong verliefden beschrijven, wordt de verliefdheid eerder aangeduid dan uitgediept en het perspectief van het huwelijk lijkt alle hartstochtelijke gevoelens te stroomlijnen.

Een verklaring geven voor het feit dat ook het onderwerp vaderland in de reeks van het wieg tot het graf voorkomt, is eigenlijk overbodig. Immers: de Nederlander in zijn huiselijkheid tonen was op zichzelf al een vaderlandslievende daad. Het typerend vaderlandse karakter van huiselijkheid was zo vanzelfsprekend, dat men het woord 'huiselijk' zelfs wel door het woord 'inheems' verving. Wat voor de huidige lezer verloren gaat is dat ieder vers, iedere schets van een inheems tafereel in feite gelezen moet worden als een politiek statement. Om daarvan iets te behouden heb ik een aantal verzen geselecteerd waarin ook nog apart over het vaderland gesproken wordt.

Tot slot moet de vraag nog beantwoord worden waarom in deze bundel dichters als Beets en Ten Kate niet opgenomen zijn, die toch ook het huiselijk leven hoog in het vaandel hebben staan. De beperking tot de strikte dichters der huiselijkheid uit de eerste vier decennia van de eeuw heeft te maken met het feit,

dat al te vaak huiselijke dichters met dominee-dichters vereenzelvigd worden. Allereerst is onder de hier verzamelde dichters geen dominee aanwezig. Ze zijn fabrikant (Tollens, Barend Klijn, Harmen Klijn, Warnsinck), uitgever (Immerzeel), ambtenaar (Van Loghem), jurist (Spandaw), toneelspeler en boekhandelaar (Westerman), hoogleraar (Lulofs en Borger) en handelsman (Nierstrasz). Nicolaas Beets zelf zet ons op het spoor van een essentieel verschil tussen beide werelden. Het is niet alleen dat hij, sprekend over Tollens, vaststelt dat bij Tollens de godsdienst niet dieper gaat dan het geval is bij een 'natuurlijke godsdienst', maar hij mist in Tollens ook een gevoel voor 'het innerlijk derven' van de mens, het menselijk tekort dus, en een gevoel voor het menselijk lijden. Tollens' levensopvatting schijnt te bestaan in een 'dankbaar genieten', stelt Beets teleurgesteld vast. Wat Beets als opvolgende generatie in zijn ergernis miskent en bestempelt als 'epicurische lafhartigheid', is van een afstand beter te zien: zolang de geluksfilosofie het menselijk handelen bestuurt, zijn diepere inzichten in het menselijk lijden en het menselijk tekort ondenkbaar... en is ook de romantiek onmogelijk.

Aantekeningen

De levensweg

7 H. Tollens Cz., 'Het rad van avontuur'. In: H. Tollens Cz., *Gedichten*. Eerste deel. Leeuwarden, G.T.N. Suringar, 1855. Zesde druk.

Het rad der fortuin is gebaseerd op de oude Fortuna-voorstelling van een zich als rad wentelend noodlot. De zin 'Veiligst wie in 't midden zit' in de vijfde strofe duidt op het in de verlichtingstijd in hoog aanzien staande begrip middelmatigheid; middelmatigheid verschaft de mens een harmonische positie die beveiligt tegen de turbulenties van het leven en de grootste kans op geluk oplevert.

speken spaken

arduin marmerachtige steensoort, in dichterlijke zin vaak gebruikt als zinnebeeld van duurzaamheid

Tibeer Tiberius, de tweede Romeinse keizer, die een zeer fortuinlijk veldheer was

Varus het ongeluk van de Romeinse veldheer Varus is spreekwoordelijk: 'Vare, Vare, redde legiones', (geef de legioenen terug), toen in het Teutoburgerwoud (9 n.Chr.) de legioenen van Varus vernietigend verslagen werden

Cesar consul van Rome, die zijn rivaal, de onoverwinnelijk geachte medeconsul Pompejus, op de vlucht joeg

8 B. Klijn Bz., 'Onze wensen'. In: B. Klijn Bz., *Gedichten*. Eerste deel. Amsterdam, J. van der Hey, 1817.

Dit vers is in 1811 gemaakt, toen, volgens het voorwoord van de bundel, de Franse onderdrukking het ergst was. De kritiek waardeert in Klijns werk een zekere 'zachte zwaarmoedige stemming', die ook nog zeer aansprak toen de euforie over de bevrijding van de Fransen voorbij was. De moraal van resigna-

tie, kenmerkend voor de tevredenheidsethiek, komt tot uitdrukking in vaste uitdrukkingen (topoi): de oppositie 'troonbeklimmer' versus 'bedelaar' sluit aan bij de zogenaamde hut/paleistopos, volgens welke het geluk niet in het paleis, maar in het armelijke hutje te vinden is. De hut/paleistopos is weer een variant van de stad/land-tegenstelling uit de tweede Epode van Horatius, waar hij gelukkig ('Beatus ille') geprezen wordt, die ver van de stad op het gelukkige platteland zijn dagen slijt.

Zich 't niet ontscheuren zich er niet van losmaken
prachen pochen
slimmer minder goed af

De wieg

12 H.A. Spandaw, 'Het zaligst levensuur'. In: H.A. Spandaw, *Gedichten*. Eerste deel. Groningen, J. Oomkens, 1836.

Huiselijke poëzie is bijna altijd geschreven door mannen (zie nawoord); dit vers over een bevalling blijkt ook vóór mannen geschreven te zijn. De dichter voert een dialoog met een aangesproken lezer die, zoals blijkt uit de aanroeping, man en vader is. De getoonde activiteit van de vrouw bestaat in het aanbieden van het kind aan de man. Zo is huiselijke poëzie een aangelegenheid van vaders voor vaders geworden.

keursje keurslijfje, nauw aangesloten bovenkledingstuk
hymen Hymenaeus, god van het huwelijk, die in het bruiloftsdicht wordt aangeroepen
tochten hartstochten, in de zin van emoties: 'Maar wie kan de tochten schildren,/Die de borst des mans verwildren?'
nectartoog nectarteug, slok godendrank

16 H. Tollens Czn., 'Op de geboorte van mijn jongste kindje'. In: H. Tollens Cz., *Gedichten*. Derde deel. Leeuwarden, G.T.N. Suringar, 1855. Zesde druk.

zeven wijzen als de zeven wijzen van Griekenland be-

schouwt men Thales van Milete, Pittacus van Mitylene, Solon van Salamis, Cleobulus van Lintus, Bias van Briëne, Periander van Corinthe en Chilo van Lacedaemon

18 B. Klijn Bz., 'Wiegezing'. In: B. Klijn Bz., *Gedichten*. Eerste deel. Amsterdam, J. van der Hey, 1817.

In dit vers spreekt een waarnemende 'ik', de vader, tot het kind over de moeder ('haar gezangen'). Het mannelijk gezichtspunt overheerst in dit gedicht minder dan gebruikelijk is, omdat de ik de gedachten van de moeder weergeeft, onder andere in de zesde en zevende strofe.

aanbegin allereerste aanvang

20 H. Tollens Cz., 'Goede reis aan mijn jongste dochtertje, bij haar geboorte'. In: H. Tollens Cz., *Gedichten*. Eerste deel. Leeuwarden, G.T.N. Suringar, 1855. Zesde druk.

Het gedichtje is opgebouwd volgens de bekende metafoor van het leven als tocht over de woelige baren naar de haven, met een grote variatie aan termen ontleend aan de scheepvaart.

rank overhellend, wankel

Het kind

23 H. Tollens Cz., 'Op de eerste tand van mijn jongstgeboren zoontje'. In: H. Tollens Cz., *Gedichten*. Derde deel. Leeuwarden, G.T.N. Suringar, 1855. Zesde druk.

Door dit gedichtje, een navolging van Matthias Claudius, is Tollens de risee van latere generaties geworden. Gedeeltelijk ten onrechte, want vergeten is dat in die tijd het tanden krijgen (*dentitio difficilis*) tot de belangrijkste doodsoorzaken gerekend werd, naast bijvoorbeeld stuipen. Als de eerste tand dóór was, was die gevaarlijke levensfase doorstaan. Ook in de schilderkunst is het onderwerp herhaaldelijk afgebeeld. Tollens heeft het in een mengeling van humor en ernst behandeld.

24 M. Westerman, 'Aan mijn zoontjes'. In: M. Westerman, *Gedichten*. Amsterdam, M. Westerman, 1826-1827. Vier delen. Vierde deel.

Tijdens de Franse overheersing verborg (verstak) de dichter wapens voor zijn kinderen. De menselijkheid mogen zij tijdens de strijd ter bescherming van het eigen land echter nooit uit het oog verliezen.

op zou dondren zou opdagen
wakkert van aanwakkeren, doen opleven
geleden geleid, gevoerd
trekt te wacht op wacht gaan staan

Verliefheid

28 H. Tollens Cz., 'De liefde op het ijs'. In: H. Tollens Cz., *Verstrooide Gedichten*. Tweede druk. Leeuwarden, G.T.N. Suringar, 1856.

de vrije toom vieren de vrije loop laten
de boot sieraad van goud of zilver, met een of meer juwelen, meestal aan de hals gedragen

29 B. Klijn Bz., 'Het Meisje'. In: B. Klijn Bz., *Gedichten*. Eerste deel. Amsterdam, J. van der Hey, 1817.

De tevredenheidsleer propageert voor het meisje de bescheidenheid van het nederig vergeetmijnetje, 'needrig en verscholen' in onschuld groeiend, in plaats van de genotbrengende pracht van de roos.

zefier de westenwind
Eool Aeolus, bestuurder van de winden

Huwelijk

32 H.A. Spandaw, 'Aan mijn gade'. In: H.A. Spandaw, *Poëzy*. Groningen, W. Wouters, 1809.

Spandaw verwoordt het probleem van de dichtende vader, die het moeilijker heeft dan de eenzame, die vanuit een emotionele woestijn over huiselijk geluk dicht (vijfde strofe). Het snelst te misleiden lezerspubliek bestaat uit mannelijke lezers zonder gelukkig huisgezin (laatste strofe).

vier vuur

Tempe's zaalge dreven een lieflijk dal in Noord-Griekenland

Filomeel dichterlijke naam voor de nachtegaal

34 H. Tollens Czn., 'De echtscheiding'. In: H. Tollens Cz., *Gedichten*. Derde deel. Leeuwarden, G.T.N. Suringar, 1855. Zesde druk.

Dit gedicht past binnen de rekkelijke omschrijving van de versvertelling (romance), handelend over één 'aandoenlijke' gebeurtenis, spelend in een onbestemde tijd, gesitueerd in een geïtalianiseerde omgeving. De vertelling laat zien hoe Tollens niet schroomde traditioneel-huiselijke onderwerpen ex negativo te benaderen, en zo zijn bundels te onderscheiden van die van collega-dichters der huiselijkheid. (Zie ook onder Moederschap: 'Aan een gevallen meisje'.)

mijn heul mijn lafenis, heil, troost

verstrek haar ten rader dien haar als raadgever

nokte snikte van droefheid

goeder (van goedertieren) genadig

ik verstok (van verstokken) ik blijf ongevoelig

40 H.A. Spandaw, 'Het hulkje der liefde'. In: H.A. Spandaw, *Gedichten*. Nieuwe, verbeterde uitgave. Groningen, J. Oomkens, 1815

In 1815 herkende de kritiek in Spandaw een vertegenwoordiger van een nieuwe school van dichters 'van zachter toon', die voor het publiek leesbaar en begrijpelijk dichtten. Zij zouden niet als een Rembrandt met 'ruwe kwast' schilderen, maar met fijne tekenpen bevallige tafereeltjes van ware harmonie schilderen. Dit vers is opgebouwd volgens de bekende metafoor van het leven als tocht over de woelige baren.

hulk een dichterlijk woord voor schip, dat bijna altijd in figuurlijke zin gebruikt wordt
glad gekamde baren van glad kammen, vaak dichterlijk de zee: tot bedaren gebrachte baren

barnen van de nood letterlijk: branden; in heftige beroering zijn, in de hoogste nood

Moederschap

42 B. Klijn Bz., 'Aan mijne moeder'. In: B. Klijn Bz., *Gedichten*. Eerste deel. Amsterdam, J. van der Hey, 1817.

Dit vers is als opdrachtgedicht voor de rest van het voorwerk in Klijns bundel *Gedichten* van 1817 geplaatst. Klijn vereert zijn eigen moeder, in tegenstelling tot de meeste huiselijke dichters, die de moeder van hun kinderen bezingen. De literaire kritiek begroet hem als 'onze Tibullus', een Romeins minnedichter, die om zijn eenvoud bekendstond.

43 Tollens 'Aan een gevallen meisje'. In: H. Tollens Cz., *Gedichten*. Eerste deel. Leeuwarden, G.T.N. Suringar, 1855. Zesde druk.

Meer dan eens geeft Tollens het huiselijk geluk ex negativo weer; in dit vers geeft hij een ruimhartige invulling aan het begrip gezin, bestaand uit een ongehuwde moeder, haar in schande geboren kind en God de Vader. De liefde (amor) vertoont zich bij deze dichters meestal in de gedaante van de caritas, een liefdadige instelling. Dit vers uit 1807 werd een voltreff-

fer van Tollens, getuige de enorme weerklank die het kreeg; ook in minder gunstige zin, want het werd veel nagevolgd. De toenmalige literaire kritiek wees bijvoorbeeld op de navolging door Westerman, in 'De Vondeling', uit diens *Dichtstukjes* van 1813.

leken druppelen
loos bedrieglijk, vals
bekreten behuid
verwint overwint
alsem de bitterheid, de bittere smaak

47 Katharina Wilhelmina Bilderdijk, 'Berusting'. In: Willem Bilderdijk en Katharina Wilhelmina Bilderdijk, *Wit en Rood*. Eerste deel. Rotterdam, J. Immerzeel Jr., 1818.

Katharina Bilderdijk is een van de weinige dichtersessen die door de kritiek een enkele keer met huiselijke poëzie geassocieerd worden. Haar kracht zou liggen in het gestalte geven van het moederschap. 'Berusting' is voor haar doen betrekkelijk eenvoudig van toon.

te moe te moede
trans vestingwal
nutten van nut zijn
palen grenzen
barnen (letterlijk) branden; in de hoogste nood

51 M. Westerman, 'Aan eene moeder'. In: M. Westerman, *Gedichten*. Amsterdam, M. Westerman, 1826-1827. Vier delen. Eerste deel.

Westermans betoog voor het zelf zogen van kinderen in dit vers uit 1807 past binnen de strijd tegen de verfransing van de zeden, die tijdens de Franse tijd erg actueel was. Het pleidooi voor borstvoeding door de moeder is veel ouder; in West-Europese context wijst men meestal op Rousseaus pleidooi in *Émile*, in Nederland zijn teksten van Cats over dit onderwerp bekend.

zijn nooddrift wat het nodig heeft
denk bedenken
boeleerster een wulpse vrouw

52 H. van Loghem Jr., 'De verhoorde moeder'. In: H. van Loghem Jr., *Nieuwe Mengeldichten*. Deventer, L.A. Karssenbergh, 1819.
Echttuin tuin van de echt, van het huwelijk.

Verjaardag

54 H.A. Spandaw, 'Aan mijne vrouw bij de verjaring van ons huwelijk en kind'. In: H.A. Spandaw, *Gedichten*. Nieuwe, verbeterde uitgave. Groningen, J. Oomkens, 1815.

Dit versje is zeer kenmerkend voor de huiselijke poëzie door de mengeling van weemoed over het verlies, die door de vreugde heen klinkt: het geluk is altijd breekbaar in deze gedichten. De ik richt zich tot zijn vrouw, met uitzondering van de twaalfde en dertiende strofe, waarin aan de mede-mannen het huwelijk aanbevolen wordt.

twee paar jaar (dus) vier jaar

leken laten vallen

dan... doch vader moet men wezen dat de dichter authentieke gevoelens beschrijft en werkelijk voelt wat hij dicht werd buitengewoon ernstig genomen

57 H. Tollens Cz., 'Verjaardag'. In: H. Tollens Cz., *Gedichten*. Eerste deel. Leeuwarden, G.T.N. Suringar, 1855. Zesde druk.

Tollens' populariteit berust op zijn drie bundels *Gedichten*, waartoe ook dit gedicht, afkomstig uit het eerste deel van 1808, behoort. In vergelijking met andere verjaarsverzen benadert Tollens het onderwerp kunstiger in een metaforisch vers gebouwd op de stijlfiguur van de antithese in de slotzinnen van de eerste en laatste strofe.

Rij in Godsnaam voort voorbij de poort

58 H.A. Spandaw, 'Tuiltje voor mijn vrouw (Op haar verjaardag)'. In: H.A. Spandaw, *Gedichten*. Nieuwe, verbeterde uitgave. Groningen, J. Oomkens, 1815.

Het gebeurt niet vaak dat een huiselijk gedicht expliciet in een gebed eindigt, zoals dit vers van Spandaw. Het was de kritiek van Beets op dichters als Tollens, dat hun werk weliswaar doortrokken zou zijn van godsdienstig gevoel, maar wel van een oppervlakkige soort. Een soort natuurlijke godsdienst noemt Beets het in zijn beschouwing over Tollens. Hetzelfde verwijt zou Spandaw in dit gedicht kunnen treffen.

62 H.H. Klijn, 'Aan mijn echtgenote op haar verjaardag'. In: H.H. Klijn, *Nieuwe Gedichten*. Amsterdam, J. van der Hey, 1822-1825. Harmen Klijn stond niet bekend als een dichter 'van zachter toon', maar als 'stout' en meeslepend dichter. Toen echter zijn dochter Nenny in het kraambed stierf (zie ook het vers 'Bij de dood van mijn eenigst kind; gestorven op het oogenblik dat zij moeder werd', gedateerd 1818) veranderde de toon van zijn gedichten: vanaf dat moment wordt hij tot de gevoelige, huiselijke dichters gerekend.

staan af afstand doen

Huiselijk geluk

67 H. Tollens Cz., 'Huiselijk geluk'. In: H. Tollens Cz., *Gedichten*. Eerste deel. Leeuwarden, G.T.N. Suringar, 1855. Zesde druk.

Het gedicht stelt op antithetische wijze de dwaze en goede mens voor. Tegenover de op 'eer azende' dwazen staat de 'kalme ziel', die de innerlijke harmonie vindt: 'Al 't geluk woont in onszelve' (tiende strofe). 'Kroon en troon' (zevende strofe) verwijzen weer naar de bekende gemeenplaats. De gebruikte werkwoorden (omstrengelen en dringen) verwijzen naar een volgehouden voorstelling van omarming, die zowel op bescher-

ming van het gezin wijst, als op bescherming door het gezin: (vijftiende) “k Zal me in mijn gezin verschuilen.’ De daarbuiten woedende storm (eerste en voorlaatste strofe) maken duidelijk dat het om niet onbedreigd geluk gaat.

versmeten afgedankt, verworpen
maar slechts
schimp spot

70 M. Westerman, ‘Huiselijk genoeg’. In: M. Westerman, *Gedichten*. Amsterdam, M. Westerman, 1826-1827. Vier delen. Eerste deel.

De criticus van de *Vaderlandsche Letteroefeningen* had grote waardering voor de ‘tonelen van liefde en huwelijksgeluk’ in dit vers, die hij typisch ‘Oud-Hollands’ vond. Het overgrote deel van het vers wordt besteed aan de bekende oppositie tussen verkeerd en goed levende mannen. Zo blijkt dat verzen met de titel huiselijk geluk of huiselijk genoeg vaak een openlijk pleidooi voor het huisvaderschap inhouden.

erlangen, (*erlangend*) verkrijgen
weder beiden terugverwachten

75 L. Rietberg, ‘Het huiselijk geluk’.[Fragment]. In: L. Rietberg, *Poëzy*. Haarlem, F. Bohn, 1814.

De recensent van de *Vaderlandsche Letteroefeningen* van 815 vraagt zich naar aanleiding van dit gedicht af, of de dichter Rietberg soms zelf niet getrouwd was, omdat zijn schets van het huiselijk geluk niet gevoelvol genoeg was: hij had verzuimd in dit vers de passage te beschrijven waarin de moeder het pasgeboren kind aan de vader aanbiedt. De dichterlijke waarde werd bovenal afgemeten aan de mate van authenticiteit.

flens vriendelijk
wezen gezicht

77 H.A. Spandaw, 'De waarde van vrouw en kind'. In: H.A. Spandaw, *Gedichten*. Nieuwe, verbeterde uitgave. Groningen, J. Oomkens, 1815.

Dit vers bestaat geheel uit gemeenplaatsen: een moralistisch versje, dat de lezer voorhoudt, dat het ondankbaar is te klagen over 'leed en druk', wanneer men een gezin, gezondheid en voedsel heeft. Als tegenstelling geldt, volgens de bekende paleis/huttopos, nu de 'gunst der grooten' en 'de koningskroon'.

Huiselijk leven

78 H. Tollens Cz, 'Tehuiskomst'. In: H. Tollens Cz., *Gedichten*. Derde deel. Leeuwarden, G.T.N. Suringar, 1855. Zesde druk.

Een liedje los en licht, noemt Tollens dit vers in de zevenendertigste strofe. Het 'kunsteloos' versje, recht uit het hart, was in deze tijd populairder dan het 'kunstig' of 'kunstzinnig' vers, dat de bijklank van onnatuurlijk had. De behandeling van de beschreven ruimte en tijd in dit vers verraadt echter de structurerende hand van de dichter: niet diffuus in plaatsbeschrijving en tijdstip, maar gecompriemd tot het uur van thuiskomst en concreet in de weergave van kantoor en kinderkamer. Ook de persoonlijke verwerking van het resignatie-motief is niet stereotiep.

verzaadt verzadigt

85 W.H. Warnsinck Bsz., 'Huiselijke winteravond'. In: *Vaderlandsche Letteroefeningen* 1819. Tweede deel.

De dichter heeft weinig moeite gedaan zijn lessen over een juist en onjuist tijdverdrijf in te kleden. Kaartspel verliest het van nuttiger tijdverdrijf als bestudering van de geschiedenis, aardrijkskunde en de beoefening van de dichtkunst.

rijm rijp

kaartverschieten (kaarten schudden,) kaarten

harpenaar (overdrachtelijk) dichter

Apollo's zonen Apollo is beschermer van de dichtkunst
valt bang drukt, benauwt

89 H. van Loghem Jr., 'De slaapkamer'. In: H. van Loghem Jr., *Poëzy*. Deventer, L.A. Karsenbergh en J. de Lange, 1824.

Het is niet toevallig dat de kritiek van de 'jongerenbladen' zich aan het eind van de jaren twintig met name op Van Loghem stort. Hij gaat ook heel ver met titels als 'Mijne Tafel', waarmee de eettafel beschreven wordt, en bovengenoemd slaapkamervers. Naar aanleiding van 'slaapkamerpassages' van Van Loghem stelt de Brusselse *Argus* vast dat de dichter er de laatste jaren niet fatsoenlijker op geworden is. Deze dichters verwarren filantropische ideeën over 'mensenwaarde en deugd' met poëzie: 'De Heer Van Loghem kan een braaf man, een goed huisvader, een eerlijk handelaar, een schrander fabrikant, een bekwaam wiskunstenaar, of iets dergelijks zijn, maar als Dichter verdient hij een' krans van slaapblâren, of eene muts met bellen.' *Argus* van 26 October, 2 en 9 November 1828.

90 J.L. Nierstrasz Jr., 'Bidden'. In: J.L. Nierstrasz Jr., *Gedichten*. Leeuwarden, G.T.N. Suringar, 1827.

De kritiek plaatst Nierstrasz in de Rotterdamse school van Tollens, hoewel sommigen menen dat hij in godsdienstige toon de meester overtreft. *Apollo* van 8 januari 1828 steekt de draak met de bundel en stelt vast dat de lezer na een diepe rouwstemming bij een lijkdicht over een gestorven eega op de volgende bladzij diezelfde weduwnaar in de feestroes van een Bruiloftsdicht weer tegenkomt. Het anonieme schotschrift *Nieskruid voor den heer J.L. Nierstrasz* [van Jan Wap] uit 1828 zou de dood van de dichter (2 augustus 1828) bespoedigd hebben.

warrelklomp (warklomp) chaos
beeld evenbeeld

94 H. Tollens Cz., 'Winteravondliedje'. In: H. Tollens Cz., *Nieuwe Gedichten*. Tweede deel. Leeuwarden, G.T.N. Suringar, 1856. Tweede druk.

Beets verklaarde in *Verscheidenheden, meest op letterkundig gebied*, dat dit liedje uit *Nieuwe Gedichten* weliswaar doortrokken was van godsdienstig gevoel, maar dat dit gevoel bij Tollens 'in een niet veel dieper grond geworteld schijnt dan dien eener natuurlijke godsdienst'. Confrontatie met ellende leidde bij Tollens niet tot inzicht in 'inwendig derven' van de mens maar louter tot barmhartigheid, en het gevoel, dat 'weldoen zalig is'. Het tijdschrift *Argus* vindt in 1829, het moment dat Tollens een eerste ernstige aanval op zijn werk te verduren krijgt, 'Winteravondliedje' ronduit belachelijk. Er zijn overigens meer versies van dit vers in omloop: die in *Nalezing* is zelfs anders van metrum.

pons alcoholhoudende drank vermengd met thee (of water) en citoensap, punch

slemp kruidige zoete melkthee

min minder

ervarenis ondervinding, ervaring

De gelukkige man

97 H.A. Spandaw, 'De gelukkige man'. In: H.A. Spandaw, *Gedichten*. Nieuwe, verbeterde uitgave. Groningen, J. Oomkens, 1815.

In dit vers wordt het belangrijke streven naar harmonie zichtbaar, die voor de man het geluk zal opleveren. In de tijd van de geluksfilosofie goldt dit als een van de belangrijkste strevingen. Kenmerkend voor het leven dat niet tot geluk en harmonie voert (in de eerste strofe) is het toegeven aan elke hartstocht ('elke drift', 'neiging') die maar in de man opkomt. Tekenend voor de gelukkige man is, in de derde strofe, dat hij 'in zijn harte rust geniet', of (in de tweede strofe) dat 'zijn hart een

zuivre beek gelijk die stil en effen vliet'. Vanzelf wordt zijn leven dan deugzaam, godvruchtig en menslievend.

98 L. Rietberg, 'De schaapherder'. In: L. Rietberg, *Dichtbloemen*. Rotterdam, J. Immerzeel Jr., 1825.

De centrale gestalte in dit gedicht heeft de trekken van de uit het leerdicht bekende 'wijze', die door deugd, werkzaamheid en matiging de aardse tevredenheid heeft gevonden, ter voorbereiding op de hemelse gelukzaligheid. De hut/paleistopos is nu in een letterlijk idyllische omgeving geplaatst. Uit het feit dat het huisgezin slechts in één versregel genoemd wordt, blijkt dat Rietberg de tekening van het harmonische leven belangrijker vond.

99 H.A. Spandaw, 'Het Geluk'. In: H.A. Spandaw, *Gedichten*. Nieuwe, veranderde uitgave. Groningen J. Oomkens 1815, p.19-22.

Tevredenheid met Gods bestel ontstaat door een houding van kinderlijk vertrouwen: 'Stil gelijk een kind te zwijgen' en 'u als een kind verblijden' is de hoogste wijsheid. De opdracht 'Geniet!' is kenmerkend voor deze generatie dichters, waarover lateren als Beets in termen van 'epicurische lafhartigheid' spreken.

bepereft (beparelen) met parels versiert
zefier de westenwind
hield opgetogen verblijdde

101 H. Tollens Cz., 'Geluk en Deugd'. In: H. Tollens Cz., *Nieuwe Gedichten*. Tweede deel. Leeuwarden, G.T.N. Suringar, 1856. Tweede druk.

In deze dialoog van jongeling en grijsaard wordt vergelijkbaar met het vorige vers van Spandaw een gelukkig leven als resultaat gezien van de 'zielsrust' (vierde strofe) en van deugzaamheid. In dit vers ligt de nadruk niet op een ontvankelijke

levenshouding maar op de menselijk activiteit van de beteugeling der hartstochten, zoals het verlangen naar aardse roem, verlangen naar rijkdom, en wellust.

gehuifd van een hoofddeksel voorzien

verf klaar

vertuit verpand

geleigeest gids

de vaag der jeugd de bloei der jeugd

vuurwel vuurbron, vuurhaard, krater

De natuur

107 H.A. Spandaw, 'De gelukkige landman'. In: H.A. Spandaw, *Gedichten*. Nieuwe, verbeterde uitgave. Groningen, J. Oomkens, 1815.

Critici beluisterden met enthousiasme in dit gedicht de invloed van 'den Vaderlandschen zanger Poot'. Het godsdienstige gevoel in dit vers bestaat in het onderkennen van Gods hand in de natuur, in de vogelen en vissen, het vee, de bloemen en planten en het huisgezin; het draagt duidelijk het karakter van de natuurlijke godsdienst.

109 L. Rietberg, 'Een gure herfstdag op het land'. In: L. Rietberg, *Dichtbloemen*. Rotterdam, J. Immerzeel Jr., 1825.

In dit gedicht krijgt de tevredenheid gestalte binnen sentimentalistische invloedssferen. De kritiek zag Rietberg eerder als leerling uit de school van Feith dan uit de school van Tollens. In dit gedicht blijkt dat uit invloeden van de mortuaire poëzie, waarin de droefgeestigheid een grote rol speelde, en waarin symbolen passen als de raaf en het treurig galmende 'hondenbassen' over het heideveld. In de slotstrofe is de stad- en-plattelandtopos verwerkt, als voorbereiding op de tevredenheidsmoraal in de versregel: "k Begeer geen roem en titels tevens".

glazen ruiten

ondereen door elkaar

Flora godin van de bloemen

korts kort geleden

Pomoon Pomona, godin der boom vruchten

rijs rijshout, takken en twijgen van bomen, als brandhout gebruikt

zangster muze

110 H. Tollens Cz., 'Aardsgezindheid'. In: H. Tollens Cz., *Nieuwe Gedichten*. Tweede deel. Leeuwarden, G.T.N. Suringar, 1856. Tweede druk.

Zelfs de kritische beoordelaar van *Argus* in 1829 vindt dit gedicht waarachtig en 'eenvoudig-schoon', terwijl de recensent van het uit soortgelijke kring afkomstige blad *De Nederlandsche Mercurius* uit datzelfde jaar dit een vers vindt om geheel uit het hoofd te leren. Pas wanneer Tollens zich buiten het huiselijke genre begeeft treft hem de kritiek van beide bladen.

113 L. Rietberg, 'Op mijn tachtigjarigen noteboom'. In: L. Rietberg, *Dichtbloemen*. Rotterdam, J. Immerzeel Jr., 1825.

Ook in dit gedicht van Rietberg weer mortuaire invloeden als 'lijkbus', 'somber schijnend maanlicht', 'koud gebeente'.

lijkbus urn, (ook wel figuurlijk voor) doodskist

't wicht het gewicht

gaaïke vogeltje (als deel van een paartje)

114 H. Tollens Cz., 'Avondlied'. In: H. Tollens Cz., *Liedjes van Matthias Claudius*. Leeuwarden, G.T.N. Suringar, 1856. Derde druk.

Toen in 1833 *Liedjes van Matthias Claudius* uitkwam was de letterkundige belangstelling sterk veranderd. Vijanden van de verandering beweerden dat de nieuwe mode in de literatuur onnationaal was, een literatuur vol van 'Turksche schellen'; een

golf van nostalgie ontstond toen de liedjes uitkwamen. Maar volgens anderen is de verandering blijvend. Terugkijkend op de hoogtijdagen van huiselijkheid stelt de *Vriend der Waarheid* van 1833 vast, dat Claudius en Tollens behoorden bij een tijdperk waarin de letterkunde tot nieuwe bloei kwam door zich van het classicisme los te maken, en te breken met stijfheid en met de heersende preektoon. Beide dichters wisten toen het 'onbegrijpelijke' te bereiken door het publiek voor poëzie te winnen, en de poëzie zelf populair te maken. Maar, aldus het tijdschrift, die tijd is voorbij en 'de onverzadelijke geest heeft behoefte aan nieuwe vormen'.

Huiselijke rampen

117 J. Immerzeel Jr., 'Gelatenheid'. In: J. Immerzeel Jr., *Gedichten*. Eerste Deel. Rotterdam, J. Immerzeel Jr., 1823. Twee delen. Eerste deel.

Dit vers is gedateerd 1818. Immerzeel krijgt, behalve als uitgever, vooral bekendheid als dichter van een van de weinige Nederlandse idyllen, *Hugo van 't Woud* (Rotterdam 1813). Zijn twee bundels *Gedichten* kregen weinig aandacht.

maag familielid

verslenste (van verslensen) verflenste

dat anderen ontstaat (van ontstaan) dat anderen ontgaat, ontbreekt

120 W.H. Warnsinck Bsz., 'Klacht op den verjaardag mijner echtgenoot'. In: W.H. Warnsinck Bsz., *Gedichten*. Amsterdam, G.J.A. Beijerinck, 1828.

Onder ongelukkig gesternte bracht Warnsinck zijn bundel *Gedichten* uit. *Argus* van augustus/september 1828 neemt de gedichten niet serieus: 'Waartoe toch die stukjes, voor de Familiën alléén van waarde aan de pers toevertrouwd voor het publiek?' Verder maakt het blad grappen over suikerbrood, een

verwijzing naar het beroep van de dichter, suikerraffinadeur. Het *Letterkundig Magazijn van Wetenschap, Kunst en Smaak* meent dat het vaderland zich gelukkig moet prijzen met zo'n 'blijmoedige Christen, beminnelijk huisvader en warme vriend van het Vaderland' onder haar dichters.

maag familielid

122 H. van Loghem Jr., 'Het kruis in huis'. In: H. van Loghem Jr., *Mengeldichten*. Haarlem, A. Loosjes Pz., 1809.

Meestal wordt niet de dichtvorm, maar de korte vertelling en de roman gekozen om de gevolgen van huiselijke tweedracht te beschrijven. De poëzie in de zachte huiselijke toon leent zich niet goed voor een tekening van huiselijk gekrakeel.

wreevle haat boosaardige haat

gehengt (gehengen) duldt

126 Katharina Wilhelmina Bilderdijk, 'Kindermoord'. In: W. Bilderdijk en Katharina Wilhelmina Bilderdijk, *Wit en Rood*. Eerste deel. Rotterdam, J. Immerzeel Jr., 1818.

Dit gedichtje werd een van de bekendste verzen van Katharina Bilderdijk, maar het werd geen geliefd vers. Zij wist kennelijk niet dit onderwerp zo voor het lezerspubliek te kneden als Tollens deed met een ook niet alledaags onderwerp als buitenechtelijke zwangerschap ('Aan een gevallen meisje').

aan zijn bestaan

gewemel drukke beweging

omwikking (concreet) baarmoeder

Vaderland

130 B. Klijn Bz., 'Troost'. In: B. Klijn Bz., *Gedichten*. Eerste deel. Amsterdam, Johannes van der Hey, 1817.

Dit gedichtje, gedateerd 1812, kreeg, volgens de voorrede, 'eenigen bijval' van Klijns vrienden van het gezelschap *Har-*

monica, ten tijde van het dieptepunt van de Franse tijd. Het is deze bundel van Klijn geweest die er in 1817 voor zorgde, dat een voor de huiselijke poëzie niet erg enthousiast blad als *De recensent, ook der recensenten* erkent in deze tijd meer 'behoefte' aan huiselijke dan aan andere poëzie te hebben: een doorbraak voor de huiselijke poëzie.

131 H.A. Spandaw, 'Welkomstgroet aan mijn jongste zoon. (geboren op de 16 november 1813, even voor de komst der eerste Russische krijgslieden)'. In: H.A. Spandaw, *Gedichten*. Nieuwe, veranderde uitgave. Groningen, J. Oomkens, 1815.

Enkele weken na de slag bij Leipzig, waar Napoleon verslagen werd, overschreden kleine geallieerde troepen (onder anderen Pruisen en Kozakken) de grenzen van de voormalige Republiek der Vereenigde Nederlanden: 12 november 1813 bezetten zij Zwolle, 15 november Groningen. Spandaw maakte dit vanuit Groningen mee. 'Gedurende de week van 8 tot 15 november viel het gezag aan alle kanten van het Franse bestuurapparaat af als dode vis van de graat', aldus Schama in *Patriotten en bevrijders*. De Prins van Oranje landde 30 november 1813 in Scheveningen.

Alexander De Russische Tsaar Alexander 1(177-1825) nam deel aan de bevrijding van Europa na de val van Napoleon

Verlichte Gauler bedoeld is de (zogenaamd) verlichte Fransen tegenover de (zogenaamd) onbeschaafde Russen

steunsels van de dwinglandij de conscriptie (gedwongen registratie) dwong door middel van loting tot dienstplicht voor Napoleon. Weliswaar wisten de bemiddelden hun zonen door het remplaçantenstel (afgekochte vervanging) in 1811 en 1812 te vrijwaren, maar in 1813 lukte dat niet meer.

134 H. Tollens, Cz., 'Het vredefeest van 1814 in mijn huis gevierd'. In: H. Tollens Cz., *Gedichten*. Derde deel. Leeuwarden, G.T.N. Suringar, 1855. Zesde druk.

Onmiddellijk na de bevrijding wijst de pers dankbaar naar Tollens, die in zijn verzen de vaderlandse zeden ongeschonden bewaard heeft. Met de straatfeesten rond de vrijheidsboom in 1795 in gedachten zet Tollens nu de toon met een huiselijk bevrijdingsfeest. De gedenking van het doorstane leed maakt de stemming melancholiek, zoals blijkt in 'de aarde rust van 't lijden uit'.

heet begerig

138 H.H. Klijn, 'Redding'. In: H.H. Klijn, *Gedichten*. Haarlem, F. Bohn, 1815-1819. Twee delen. Eerste deel.

Ook in dit vers, gedagtekend mei 1814, overstemt de herinnering aan het doorstane (en gevreesde) leed de vreugde om de bevrijding.

140 H. Tollens Cz., 'Volkslied'. In: H. Tollens Cz., *Gedichten*. Derde deel. Leeuwarden, G.T.N. Suringar, 1855. Zesde druk.

De later zo gesmade 'vreemde smetten' wijzen binnen de context van 1814 op de schadelijk geachte verfransing van de Nederlandse zeden, die, zo blijkt overigens al uit pleidooien vanaf het midden van de achttiende eeuw, geacht werden tot zedeloosheid te voeren. Men zag rond de bevrijding in Tollens een schatbewaarder van het Nederlandse volkskarakter. Vandaar ook dat men in het proces van toe-eigening van de koning aan het Nederlandse volk, aan de vorst ook de huiselijke, inheemse volksaard toekende, terwijl men ook de relatie van de vorst met zijn onderdanen beschreef in de beeldspraak van het huisgezin.

het dierst belang van alle staat en stand bedoeld is het dierbaarst belang van alle rangen en standen

meer door deugd dan goud vorstenpraal stond veel lager aangeschreven dan een deugzaam hart (zie ook het vers 'Verdienste' van Spandaw)

142 H.A. Spandaw, 'Verdienste'. In: H.A. Spandaw, *Gedichten*. Nieuwe, verbeterde uitgave. Groningen, J. Oomkens, 1815.

Het is opmerkelijk dat Spandaw ter ere van de terugkeer van Oranje en de kroning van de koning aangeeft, dat erfopvolging in het algemeen niet onomstreden is: alleen verdienste telt in het verlichte Nederland. Dit is allerm minst bedoeld als tegenstem tegen Oranje, maar juist om de koning met het hoogste te eren van wat de Nederlandse volksaard te bieden heeft: wij Nederlanders letten op afkomst niet, maar als vrije burgers hebben wij u gekozen om uw verdienste.

143 H. Tollens Cz., 'De algemeene Bededag'. In: H. Tollens Cz., *Verstrooide Gedichten*. Tweede druk. Leeuwarden, G.T.N. Suringar, 1856.

Dit gedicht van 2 december 1832 is ter gelegenheid van een nationale bededag tijdens de Belgische Opstand geschreven.

In deze tijd was het beleg van de citadel van Antwerpen, die door baron Chassé verdedigd werd. De natie toonde zich, aldus Beets, gevoeliger voor de plechtige godsdienstige toon in dit vers dan voor duizend snorkende strijdverzen. Ook in het buitenland viel dit vers goed: naar informatie van Tollens is het in 'niet minder dan veertien' talen vertaald.

heervaart krijgstoicht

Het graf

147 H. Tollens Cz., 'Bij het lijkje van een kind'. In: H. Tollens Cz., *Gedichten*. Eerste deel. Leeuwarden, G.T.N. Suringar, 1855. Zesde druk.

Dit gedicht, dat ook wel aangeduid wordt onder de eerste versregel 't Kruipend rupsje, moe gekropen' hoort tot de bekendste en in zijn tijd meest geliefde verzen van Tollens, samen met 'Aan een gevallen meisje', 'De echtscheiding' en de in deze bundel niet opgenomen versvertelling 'Herman de Ruiter',

waarvan ook de eerste versregel ('Maar Maas en Waal tesamen stroomt') bekender is dan de titel.

De gedaanteverwisseling van rups naar vlinder (psyché, ziel) wordt later in de negentiende eeuw zeer populair.

147 Katharina Wilhelmina Bilderdijk, 'Mijne Irene'. In: Willem Bilderdijk en Katharina Wilhelmina Bilderdijk, *Wit en Rood*. Tweede deel. Rotterdam, J. Immerzeel Jr., 1818.

149 H.H. Klijn, 'Bij den dood van mijn eenigst kind; gestorven op het oogenblik dat zij moeder werd'. In: H.H. Klijn, *Gedichten*. Haarlem, F. Bohn, 1815-1819. Twee delen. Tweede deel.

De tweede bundel *Gedichten* van H.H. Klijn is voor een groot deel besteed aan gedichten 'Gekweekt in mijn diepste smarte', namelijk over de dood van zijn enig kind, Nenny, dat in het kraambed stierf. De *Vaderlandse Letteroefeningen* vergelijkt Klijn om de uitstorting van persoonlijk gevoel met Jeremias de Decker, die geliefd was om zijn verzen op de dood van zijn vader en broer, en met E. Young, wiens zwaarmoedigheid werd toegeschreven aan het kort op elkaar volgend overlijden van zijn vrouw, zijn stiefdochter en haar verloofde. Als blijkt dat Harmen Klijns *Nieuwe gedichten* van 1822 tot 1825 ook nog geheel in het teken van de rouw om zijn dochter staan, komen er wat afkeurende geluiden op.

verfglans kleurenpracht

150 Mr. B.H. Lulofs, 'Bij den dood en ter Gedachtenis mijner teederbeminde gade, ontslapen in den jeugdigen leeftijd van twee en twintig jaren'. Groningen J. Oomkens, 1818 [fragment].

Bij de dood van zijn jonge vrouw geeft Lulofs een gedicht in acht delen uit (ook te beschouwen als een bundeltje van acht gedichten) over de verschillende stadia die hij in zijn rouw

doormaakt. Afgedrukt is het zesde gedicht, dat een centrale plaats inneemt. Een recensie (in het *Amsterdanzsch letterlievend maandschrift* van 1819) meent dat 'een droge kunstrechter' mogelijk van deze verzen zou zeggen, dat 'de koude taal der kunst' er niet in gevonden wordt.

zangster muze
Tempe spreekwoordelijk lieflijk dal
wezen gezicht
magen familie

154 E.A. Borger , 'Aan den Rijn, in de lente van het jaar 1820'. In: E.A. Borger, *Dichterlijke nalatenschap*. Leiden 1836.

Dit werk ontleent bij lateren zijn grote bekendheid aan de wijze waarop het in 'De familie Stastok' in *Camera Obscura* van Hildebrand gemaltraitteerd wordt door mevrouw Dorbeen. Het gedicht wordt in recensies vaak tot de voorbeeldige lijkdichten gerekend, vergelijkbaar met die van Jeremias de Decker en Hieronijmus van Alphen. Ook in dit vers de bekende hut/ paleis-oppositie: kleine woning/lusthof van de rijkste koning.

zomen oevers
een morgen gronds (een landmaat van bepaalde afmeting) een stuk grond
ten tweede male Borger verloor zowel zijn eerste als zijn tweede vrouw na tien maanden huwelijk

156 L. Rietberg, 'Op een besneeuwden rozenstruik'. In: L. Rietberg, *Dichtbloemen*. Rotterdam, J. Immerzeel Jr., 1825.

van rondsom eromheen

Literatuur

Nicolaas Beets, 'Tollens'. In: Nicolaas Beets, *Verscheidenheden meest op letterkundig gebied, een tijdschrift op onbepaalde tijden*. Dl. I. Haarlem 1858, p. 33-90.

J.J. Kloek, 'Letteren en Landsbelang'. In: *Voor Vaderland en Vrijheid*. Amsterdam 1987, p. 81-95.

E. Koolhaas-Grosfeld, 'Nationale versus goede smaak, bevordering van nationale kunst in Nederland: 1780-1840'. In: *Tijdschrift voor geschiedenis* 95 (1982), p. 605-636.

E.H. Kossmann, 'Anderhalve eeuw Nederlandse cultuur'. In *De Gids* 150 (1987), p. 104-111.

Ellen Krol, *De Smaak der natie, Opvattingen over huiselijkheid in de Noord-Nederlandse poëzie van 1800-1840*. Hilversum 1997.

Met en zonder lauwerkrans, Schrijvende vrouwen uit de vroegmoderne tijd 1550-1850: van Anna Bijns tot Elise van Calcar. Onder hoofdredactie van Riet Schenkeveld-Van der Dussen, en onder redactie van Karel Porteman, Lia van Gemert, Piet Couttenier. Amsterdam 1997.

W.W. Mijnhardt, 'Sociabiliteit en cultuurparticipatie in de achttiende en vroege negentiende eeuw'. In: *Met den tooverstaf van ware kunst, Cultuurspreiding en cultuuroverdracht in historisch perspectief*. Onder redactie van M.G. Westen. Leiden 1990, p. 37-69.

Griffioen

Nederlandse literatuur voor 1850

Ysengrimus. Ed. Mark Nieuwenhuis

Walewein, de neef van koning Arthur. Ed. Ludo Jongen

Hoofsheid is een ernstig spel. Ed. Theo Meder

Jacob van Maerlant *Het boek der natuur.* Ed. Peter Burger

Is Brugge groot? Ed. Corrie de Haan en Johan Oosterman

Voorbeeldig vertellen. Middelnederlandse exempelen. Ed. F.P. van Oostrom

Boek van de wraak Gods. Ed. Wim van Anrooij

Ridderboek. Ed. Geert Warnar

Maria op de markt. Middeleeuws toneel in Brussel. Ed. Willem Kuiper en Rob

Resoort

Van schelmen en schavuiten. Laatmiddeleeuwse vagebondteksten. Ed. Herman

Pleij

Het ongelukkige leven van Esopus. Ed. Willem Kuiper en Rob Resoort

De kikker die zichzelf opblies en andere Middelnederlandse fabels Ed. Anda

Schipers

Hemels verlangen. Ed. Wybren Scheepsma

't Is al vrouwenwerk. Refreinen van Anna Bijns. Ed. Herman Pleij

Weet of rust. Proza van Coornhert. Ed. Henk Bongers en Arie-Jan Gelderblom

De hond van de hertog van Alva. Ed. Yolanda Rodríguez Pérez

Liederen van Bredero. Ed. E.K. Grootes

Jacob Cats *Huwelijk.* Ed. A. Agnes Sneller en Boukje Thijs

Constantijn Huygens *Mijn jeugd.* Ed. C.L. Heesakkers

Korenbloemen. Gedichten van Constantijn Huygens. Ed. Ton van Strien

In een web van vriendschap Brieven van Nederlandse vrouwen uit de zeventiende eeuw. Ed. Mieke B. Smits en Martha S. Bakker

- Jan de Brune de Jonge *Wetsteen der vernuften*. Ed. Paula Koning
 Joh. van Beverwijck *De schat der gezondheid*. Ed. Lia van Gemert
 Hieronymus Sweerts *De Tien Vermakelijkheden van het Huwelijk*. Ed. E.K. Grootes
 en Rob Winkelman
Lust tot poëzie. Gedichten van Vondel. Ed. Hans Luijten en Jan Konst
De Grote Schouwburg. Schildersbiografieën van Arnold Houbraken. Ed. Jan Konst
 en Manfred Sellink
Wie wil d'r mee naar Oost-Indië varen. Liedjes uit de Compagniestijd. Ed. Bert
 Paasman
'k Wil rijmen wat ik bouw. Twee eeuwen topografische poëzie. Ed. Arie Jan
 Gelderblom
 Justus van Effen *Brief van een bejaard man en Reis naar Zweden*. Ed. P.J.
 Buijnsters
 Elisabeth Maria Post *Het land, in brieven*. Ed. Bert Paasman
 G. Paape *Het leven en sterven van een hedendaags aristocraat*. Ed. P.J. Buijnsters
Revolutie in woorden. Ed. A.J. Hanou
 E. Bekker wed. Ds. Wolff en A. Deken *Historie van mejuffrouw Cornelia Wildschut*.
 Ed. Willem en Koosje Breekveldt, Joost Kloek
 Belle van Zuylen *Mijnheer Sainte Anne*. Ed. Johanna Stouten
 Willem de Clercq *Woelige weken*. Ed. W.A. de Clercq
 A.C.W. Staring *Ruisend valt het graan*. Ed. Johanna Stouten
De duinen gillen mee! Ed. Willem van den Berg en Johanna Stouten
Huiselijke poëzie Ed. Ellen Krol
Thorbecke op de romantische tour. Ed. G.J. Hooykaas
 John Bake *Reisbrieven*. Ed. W. van den Berg
 Arnout Drost *Hermingard van de Eikenterpen*. Ed. Joke van der Wiel
De burger schuddebuikt. Een bloemlezing uit het werk van de luimige dichters
 J.J.A. Goeverneur, P.T. Helvetius van den

Bergh, Jacob van Lennep, J. van Oosterwijk Bruijn en W.J. van Zeggelen. Ed. Anton Korteweg & Wilt Idema

Eduard Douwes Dekker/Multatuli *Ik ben zwanger van denkbeelden* Ed. Annemarie Kets-Vrees